

วิมลรอบฟ้า

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961143510

๑๗ ๑๑

วันที่ ๑๘ / ๑๑ / ๒๕๔๔
เขตทะเบียน ๑๐๖
เลขที่ ๑๒
๑๙๕๓๕

๒๕๔๔

ที่รฎกเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ

นายเล็ก วิริยะพันธุ์ ท.จ.

ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์

วัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

๔ กันยายน ๒๕๔๔

ที่รฎกเนื่องในการพระราชทานเพลิงศพ

นางประไพ วิริยะพันธุ์

ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส กรุงเทพมหานคร

๔ กันยายน ๒๕๔๔

หน้าว่าง

หมายรับสั่งที่ ๒๙๐ ส.ล

(แบบ ข.)

สำนักพระราชวัง

๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

นายเล็ก วิริยะพันธุ์ ท.จ. อายุ ๘๘ ปี บุคคลผู้ทำคุณประโยชน์ กราบถวายบังคมลาถึงแก่กรรม ด้วยโรคชรา และโลหิตเป็นพิษ ณ โรงพยาบาลกรุงเทพ กรุงเทพมหานคร เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ เวลา ๑๑.๒๘ น.

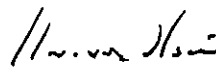
วันเสาร์ที่ ๑๘ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ เวลา ๑๗.๐๐ น. ขอรับพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ พร้อมด้วยเครื่องเกียรติยศประกอบศพ ณ บ้านเลขที่ ๑๐๒๕ ถนนพระราม ๔ เขตสาทร กรุงเทพมหานคร

ตามเกียรติยศพรายนี้อได้รับพระราชทานหีบทองลายสลักประกอบศพ จัดรเบญจาทั่งประดับ ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลาพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเลื่อนชั้นเกียรติยศประกอบศพจากหีบทองลายสลัก เป็นพระราชทานโกศโถ จัดรเบญจาทั่งประดับ ปี่ กลองชนะ ประโคมเวลาพระราชทาน น้ำหลวงอาบศพ

จตุรงค์/พิมพ์/ส.กมล ทาน

วัน	หน้าที่
	พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายเล็ก วิริยะพันธุ์ เพื่อทราบ.
	เครื่องประกอบเกียรติยศที่พระราชทานมานี้ และเจ้าพนักงานผู้มาปฏิบัติ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ตามผู้รับรับสั่ง โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ก.)

หมายรับสั่งที่ ๒๔๙๐๘

สำนักพระราชวัง

๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

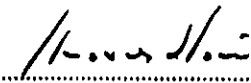
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ พลเอก พิจิตร กุลละวณิชย์ องคมนตรี เชิญพวงมาลา
ไปวางที่หน้าโกศศพ นายเล็ก วิริยะพันธุ์ ท.จ. ที่บ้านเลขที่ ๑๐๒๔ ถนนพระราม ๔ เขตสาทร
กรุงเทพมหานคร

วันศุกร์ที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ เวลา ๑๘.๓๐ น.

จตุรงค์/พิมพ์/...../ทาน.

วัน	หน้าที่..... พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายเล็ก วิริยะพันธุ์ เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง
โดยหน้าที่ราชการ

.....

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ค.)

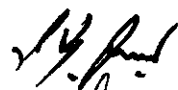
หมายรับสั่งที่ ๒๔๒๖๐.....

สำนักพระราชวัง

๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

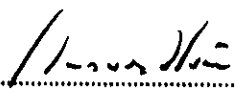
สมเด็จพระนางเจ้า ฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้
ท่านผู้หญิงมนัสสินิตย์ วณิกกุล เชิญพวงมาลาไปวางที่หน้าโกศศพ นายเล็ก วิริยะพันธุ์ ท.จ.
ณ บ้านเลขที่ ๑๐๒๕ ถนนพระราม ๕ เขตสาทร กรุงเทพมหานคร

วันอังคารที่ ๒๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ เวลา ๑๗.๓๐ น.

จตรุงค์/พิมพ์/อ.ช.พิมพ์ /ทาน.

วัน	หน้าที่..... พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายเล็ก วิริยะพันธุ์ เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง
โดยหน้าที่ราชการ

.....

ผู้รับรับสั่ง

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๒๘๘๕๗

สำนักพระราชวัง

๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

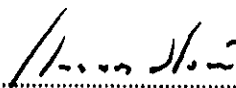
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงโปรดเกล้าฯ ให้
นายปรีดี บุญโญภาส เชิญพวงมาลาไปวางที่หน้าโกศศพ นายเล็ก วิริยะพันธุ์ ท.จ. ที่บ้านเลขที่ ๑๐๒๔
ถนนพระราม ๔ เขตสาทร กรุงเทพมหานคร

วันพุธที่ ๒๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ เวลา ๑๗.๓๐ น.

จตรองคิ/พิมพ์/จจร.พวง/ทาน.

วัน	หน้าที่..... พนักงานพระราชพิธี
	<p>นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายเล็ก วิริยะพันธุ์</p> <p>เพื่อทราบ.</p>

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง
โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

หมายรับสั่งที่ ๑๕๗๓๘

(แบบ ข.)

สำนักพระราชวัง

๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๔

พระราชทานเพลิงศพ นายเล็ก วิริยะพันธุ์ ท.จ. บุคคลผู้ทำคุณประโยชน์ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลา
อิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส และพระราชทานเพลิงศพ นางประไพ วิริยะพันธุ์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส
เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

วันอังคารที่ ๔ กันยายน ๒๕๔๔ เวลา ๑๓.๐๐ น. เชิญโกศศพขึ้นรถอวอประเทียบจากบริษัทเมืองโบราณ
อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ ไปยังเมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส หยุดรถเชิญโกศศพ
แห่เวียนเมรุ แล้วเชิญขึ้นตั้งบนจิตกาธาน

เวลา ๑๗.๐๐ น. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี
เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปพระราชทานเพลิง และพระราชทานเพลิงศพ นางประไพ วิริยะพันธุ์
ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส

วันพุธที่ ๕ กันยายน ๒๕๔๔ เวลา ๐๗.๐๐ น. เก็บอัฐิ

พรินต์ คิม

ประภาพรรณ/พิมพ์อักษร/ทาน

วัน	หน้าที่	พนักงานพระราชพิธี
		นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายเล็ก วิริยะพันธุ์
		และนางประไพ วิริยะพันธุ์ เพื่อทราบ

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง
โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

หมายรับสั่งที่ ๑๙๗๓๗

(แบบ ก.)
สำนักพระราชวัง

๒๑ สิงหาคม ๒๕๔๔

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ไปพระราชทานเพลิงศพ นายเล็ก วิริยะพันธุ์ ท.จ. ที่เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส และพระราชทานเพลิงศพ นางประไพ วิริยะพันธุ์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพมหานคร

วันอังคารที่ ๔ กันยายน ๒๕๔๔ เวลา ๑๗.๐๐ น.

แต่งกายเครื่องแบบปกติขาว ไร้ทุกข์.

ประภาพรณ/พิมพ์อิม
ประภาพรณ/พิมพ์อิม/ทาน

วัน	หน้าที่
	พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายเล็ก วิริยะพันธุ์
	และนางประไพ วิริยะพันธุ์ เพื่อทราบ.

ทั้งนี้ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง โดยหน้าที่ราชการ

ผู้รับรับสั่ง

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้าขอกราบถวายบังคมพระยุคลบาท ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระกรุณาพระราชทานแก่ นายเล็ก วิริยะพันธุ์ มาโดยตลอด

เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า นายเล็ก วิริยะพันธุ์ ท.จ. อายุ ๘๘ ปี ได้กราบถวายบังคมลาถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๓ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานน้ำหลวงอาบศพ อันมี ปีกลองชนะ ประโคมเวลาพระราชทานน้ำหลวงอาบศพ ทรงพระราชทานเลื่อนชั้นเกียรติยศ ประกอบศพจากหีบทองลายสลัก เป็นพระราชทานโกศโกธ ฉัตรเบญจาตั้งประดับพระราชทานพวงมาลาวงหน้าโกศศพ ทรงพระกรุณาพระราชทานพระพิธีธรรมสวดพระอภิธรรม ครบ ๗ คืน ณ บ้านเลขที่ ๑๐๒๔ ถนนพระราม ๔ แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพมหานคร

ในวาระการพระราชทานเพลิงศพ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ไปพระราชทานเพลิง ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส ในวันอังคารที่ ๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๔

พระมหากรุณาเป็นอนเกประการนี้ นายเล็ก วิริยะพันธุ์ คงได้หยั่งทราบด้วยญาณวิถีและด้วยความปลื้มปิติ สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็เช่นเดียวกัน จักสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และเกิดทูนไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม ด้วยความจงรักภักดีเป็นล้นพ้น เพื่อเป็นมงคลสูงสุดแก่สกุล “วิริยะพันธุ์” สืบไป

ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายพากเพียร วิริยะพันธุ์
นางอรพรรณ พงศ์พิพัฒน์
นางสุพร ทองธิว
นายรอบรู้ วิริยะพันธุ์
นายพิจารณ์ วิริยะพันธุ์
นายตุ๊ก วิริยะพันธุ์

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

เมื่อความทราบฝ่าละอองพระบาทว่า นายเล็ก วิริยะพันธุ์ ได้กราบถวายบังคมลา ถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันศุกร์ที่ ๑๗ พฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๔๓ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม พระราชทานพวงมาลาวงหน้าโกศศพ ณ บ้านเลขที่ ๑๐๒๔ ถนนพระราม ๔ แขวงทุ่งมหาเมฆ เขตสาทร กรุงเทพมหานคร เป็นพระมหากรุณาแก่ นายเล็ก วิริยะพันธุ์ เป็นล้นพ้น

ข้าพระพุทธเจ้า ครอบครัวนายเล็ก วิริยะพันธุ์ ขอกราบถวายบังคมแทบเบื้องพระยุคลบาท ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ และจักขอเทิดทูนไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ปวงข้าพระพุทธเจ้าและวงศ์ตระกูลสืบไป

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า นายพากเพียร วิริยะพันธุ์

นางอรพรรณ พงศ์พิพัฒน์

นางสุวพร ทองธิว

นายรอบรู้ วิริยะพันธุ์

นายพิจารณ์ วิริยะพันธุ์

นายตุ๊ก วิริยะพันธุ์

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ

ในวาระการพระราชทานเพลิงศพ นายเล็ก วิริยะพันธุ์ ในวันอังคารที่ ๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ไปพระราชทานเพลิงศพ นายเล็ก วิริยะพันธุ์ ณ เมรุหลวงหน้าพลับพลาอิศริยาภรณ์ วัดเทพศิรินทราวาส นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

ข้าพระพุทธเจ้า ครอบครัวนายเล็ก วิริยะพันธุ์ ขอกราบถวายบังคมทาบเบื้องพระยุคลบาท ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ และจักเทิดทูนไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ปวงข้าพระพุทธเจ้าและวงศ์ตระกูลสืบไป

ควรมิควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า นายปากเพียร วิริยะพันธุ์
นางอรพรรณ พงศ์พิพัฒน์
นางสุพร ทองธิว
นายรอบรู้ วิริยะพันธุ์
นายพิจารณ์ วิริยะพันธุ์
นายตุ๊ก วิริยะพันธุ์

สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้าขอกราบถวายบังคมพระยุคลบาท ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่ได้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงพระกรุณาพระราชทานแก่ นางประไพ วิริยะพันธุ์

เมื่อความทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทว่า นางประไพ วิริยะพันธุ์ อายุ ๗๘ ปี ได้กราบถวายบังคมลาถึงแก่อนิจกรรม เมื่อวันที่ ๒๙ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๕ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานเพลิงศพ นางประไพ วิริยะพันธุ์

ในวาระการพระราชทานเพลิงศพ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ไปพระราชทานเพลิง ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส ในวันอังคารที่ ๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๔

พระมหากรุณาธิคุณอเนกประการนี้ นางประไพ วิริยะพันธุ์ คงได้หยั่งทราบด้วย ญาณวิถีสืบและด้วยความปลื้มปิติ สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม ข้าพระพุทธเจ้าทั้งปวงก็เช่นเดียวกัน จักสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ และเทิดทูนไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม ด้วยความจงรักภักดีเป็นล้นพ้น เพื่อเป็นมงคลสูงสุดแก่สกุล “วิริยะพันธุ์” สืบไป

ควรมิควรสุดแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ขอเดชะ

ข้าพระพุทธเจ้า นายพากเพียร วิริยะพันธุ์

นางอรพรรณ พงศ์พิพัฒน์

นางสุวพร ทองธีว

นายรอบรู้ วิริยะพันธุ์

นายพิจารณ์ วิริยะพันธุ์

นายตุ๊ก วิริยะพันธุ์

สำนึกในพระกรุณาธิคุณ

ในวาระการพระราชเพลิงศพ นางประไพ วิริยะพันธุ์ ในวันอังคารที่ ๔ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๔๔ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์ ไปพระราชทานเพลิงศพ นางประไพ วิริยะพันธุ์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณเป็นล้นพ้น

ข้าพระพุทธเจ้า ครอบครัวนางประไพ วิริยะพันธุ์ ขอกราบถวายบังคมทาบเบื้องยุคลบาท ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้ และจักเกิดทุนไว้เหนือเกล้าเหนือกระหม่อม เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ปวงข้าพระพุทธเจ้าและวงศ์ตระกูลสืบไป

ควรมีควรแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม

ข้าพระพุทธเจ้า นายพากเพียร วิริยะพันธุ์
นางอรพรรณ พงศ์พิพัฒน์
นางสุพร ทองธิว
นายรอบรู้ วิริยะพันธุ์
นายพิจารณ์ วิริยะพันธุ์
นายตุ๊ก วิริยะพันธุ์

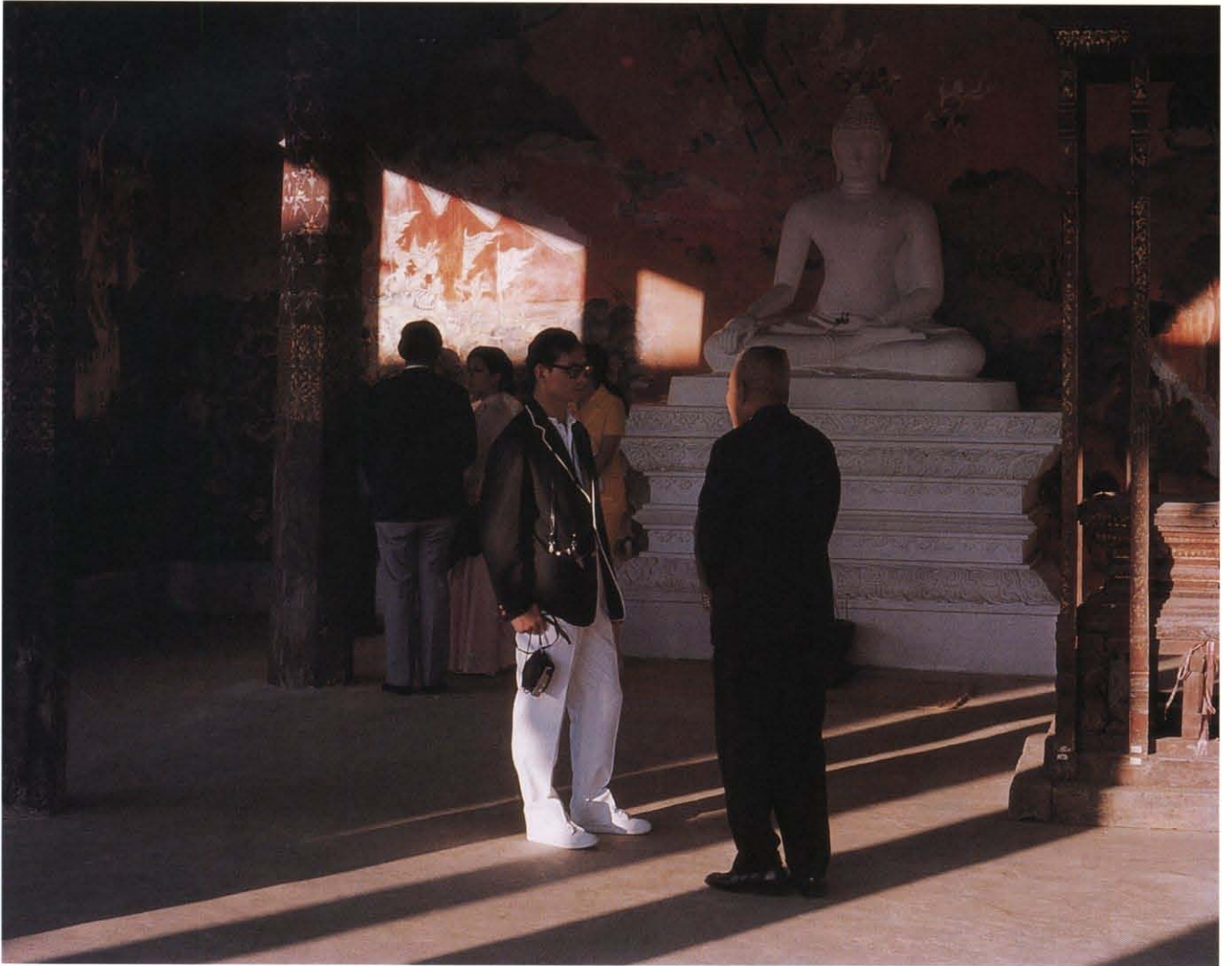

สมบัติห้องสมุดรัฐสภา

THAI NATIONAL ASSEMBLY LIBRARY

3961143510

หน้าว่าง

ริมขอบฟ้า

ริมขอบฟ้า
ที่ซึ่งฟ้าบรรจบดิน
เส้นที่ไม่มีอยู่จริง
แต่มองเห็นได้

พ่อบอกลูกให้มองออกไปไกลไกล

มองไปที่ริมขอบฟ้า
สู่ความฝัน และจินตนาการของมนุษย์

ยากที่จะทำให้ใจให้อยอมรับได้ว่า คุณพ่อคุณแม่ได้จากพวกเราลูกหลานไปแล้วจริงๆ คุณแม่เสียชีวิตที่โรงพยาบาลกรุงเทพเมื่อ ๙ ปีที่แล้ว วันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๓๕ รวมอายุได้ ๗๘ ปี คุณพ่อได้สร้างอนุสรณ์สถานบรรจุคุณแม่ไว้ที่ปลายนา เมืองโบราณ บางปู ทั้งคุณพ่อและพวกเราทุกคนมีความรู้สึกเสมือนว่าคุณแม่ยังอยู่เป็นมิ่งขวัญของพวกเรา เพราะโดยปกติคุณแม่เป็นคนพูดน้อยอยู่แล้ว คุณพ่อมักจะไปนั่งเงิบๆ คนเดียวที่ศาลา ระลึกถึงนิรันดร ซึ่งเป็นจุดที่มองไปเห็นมณฑปที่คุณแม่พักผ่อนเป็นนิรันดร

วันนี้คุณพ่อได้ตามไปพบคุณแม่แล้ว คุณพ่อจากพวกเราไปอย่างสงบเมื่อวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๓ หลังจากตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้านวิฑูได้ ๖ เดือน พวกเราก็ได้พา คุณพ่อกลับมาบำเพ็ญกุศลต่อที่เมืองโบราณ สถานที่ที่คุณพ่อผูกพันเป็นชีวิตจิตใจ คุณพ่อได้กลับมาเป็นหลักชัยให้แก่ชาวเมืองโบราณ เป็นที่อบอุ่นใจยิ่ง และแล้วกำหนด วันที่จะได้รับพระมหากรุณาธิคุณโปรดเกล้าฯ พระราชทานเพลิงศพคุณแม่พร้อมกัน ณ วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๔๔ ก็มาถึง แม้เวลาจะล่วงเลยมาถึงเกือบ ๑๐ เดือน พวกเราทุกคนก็ยังอดที่จะใจหายไม่ได้

โดยปกติ ครอบครัวเรถือคติ *ไม่แสดงตน แสดงแต่ผลงาน* การที่จะบรรยาย เรื่องราวความรู้สึกส่วนตัวย่อมถือเป็นเรื่องไม่ปกติ เพราะถือว่าไม่ใช่สาระสำคัญ แต่เพื่อ บันทึกเรื่องราวของคุณพ่อคุณแม่ไว้ให้ลูกหลานได้รับรู้บ้าง จึงเกิดบันทึกนี้ขึ้น เป็น บันทึกที่จะปะติดปะต่อจากคำบอกเล่าของคุณพ่อคุณแม่เอง ที่เล่าเมื่อต้องการใช้ ประกอบการอบรมสั่งสอนมากกว่าจะเล่าเพื่อบันทึกประวัติ

คุณพ่อเกิดในครอบครัวนักธุรกิจ คุณปู่เป็นเจ้าของร้านขายยาขนาดใหญ่ในสำเพ็ง เป็นหนุ่มเจ้าสำราญ คุณพ่อมีพี่สาวร่วมมารดาคนเดียว นอกนั้นมีน้องๆ ต่างมารดา อีกหลายคน อาจด้วยความน้อยใจคุณปู่และด้วยพลังภายในตัวเอง ทำให้คุณพ่อหนี ออกไปเรียนหนังสือที่จีนแผ่นดินใหญ่ เพราะมีญาติทางคุณย่าอยู่ที่นั่น คุณพ่อเป็น นักศึกษารัฐศาสตร์ที่มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ครั้งหนึ่งมีการชุมนุมนักศึกษาต่อต้านรัฐบาล คุณพ่อได้เข้าไปร่วมด้วย และด้วยเหตุบังเอิญทำให้ได้ขึ้นไปกล่าวปราศรัยจึงถูกจับกุม แต่ในฐานะคนจีนโพ้นทะเลจึงมีการถ่ายตัวออกมากลับเมืองไทยได้ เมื่อคุณปู่ป่วยหนัก คุณพ่อเล่าว่า ถึงคุณพ่อจะไม่ได้ใกล้ชิดคุณปู่มากนัก แต่ในยามนั้นก็ให้มีโอกาสดูแล รักษาพยาบาล โดยจัดแพทย์ที่ดีที่สุดในสมัยนั้น (คุณพระอำพันธ์) มาทำการรักษา คุณปู่เสียชีวิตเมื่ออายุได้ ๕๐ เศษเท่านั้น คุณพ่อที่อายุน้อยต้องรับภาระดูแลร้าน ขายยาต่อจากคุณปู่ ซึ่งตอนแรกต้องเผชิญกับความไม่เชื่อถือจากวงการ ต้องแสดงฝีมือ พันฝ่าอุปสรรคจนประสบความสำเร็จในที่สุด

คุณแม่เป็นลูกสาวคนเล็กของขุนวิจารณ์พานิชและคุณยายหรั่ง ทั้งคุณตาและคุณยายเป็นคนแปดริ้ว คุณยายเป็นลูกสวานายอกร คุณตาเป็นนักสู้ชีวิต เคยเดินเรือกลไฟร่วมกับนายนรินทร์กึ่งแข่งกับฝรั่งซึ่งได้รับความสนับสนุนจากทางการจนขาดทุนอย่างหนัก ต่อมาได้เปิดร้านวิริยะพานิช ผลิตยาแผนโบราณ มียาแก้ไอวิริยะ ยาแก้ปวดท้อง พิมเสนกลั่น ยาทาแก้แมลงกัดต่อยปดวิ ยาแก้ไฟลวกหมูหรั่ง และผลิตน้ำมันทาไม้ตราปลาตะเพียนที่มหานาค กรุงเทพฯ ต่อมาคุณตาคุณยายแยกกันอยู่ คุณตาแต่งงานใหม่มีลูกสาวอีก ๑ คน คุณแม่มาอยู่กับคุณตาที่กรุงเทพฯ คุณป้าคุณลุงต่างเล่าเป็นเสียงเดียวกันว่า คุณแม่เป็นเด็กเรียบร้อย ขยันหมั่นเพียร เรียนเก่ง เป็นลูกรักของคุณตาว่าอย่างนั้นเถอะ ทำให้ห่างเหินจากคุณยาย แต่กับพี่ๆ ทุกคนของคุณแม่ คุณแม่ให้ความรักและเคารพอย่างสม่ำเสมอ ตอนพวกเราเด็กๆ จะติดตามคุณแม่ไปเยี่ยมท่านผู้ใหญ่ทั้งหลายเป็นประจำ ได้สังเกตเห็นความนอบน้อม น่ารัก ที่คุณแม่มีต่อพี่ๆ เป็นที่ประทับใจ มีคุณป้าประดับ ชัยเสรี คุณลุงหลวงพิชัยบัณฑิต คุณป้าประดิษฐ์ ภรรยา คุณลุงปรีชา วิริยะพานิช และคุณป้าประณีต รักวิทยาศาสตร์ กับคุณน้ำวิจิตรา สัจจพันธ์ น้องต่างมารดา ก็รักใคร่สนิทสนม เกื้อกูลกันเป็นพิเศษ ดูคุณแม่จะพร้อมไปเสียทุกเรื่อง คุณพ่อจึงมักชมตัวเองว่าตาแหลม เลือกผู้หญิงเก่ง

เนื่องจากคุณตาเห็นว่าคนค้าขายควรจะรู้ภาษาจีน และไม่มีลูกสักคนที่รู้ภาษาจีน คุณแม่เด็กกว่าง่ายจึงถูกย้ายจากโรงเรียนช่างตากรัฐไปเรียนโรงเรียนจีน และสุดท้ายส่งไปเข้าวิทยาลัยนานาชาติ ที่สิงคโปร์ เพื่อนเก่าของคุณแม่ที่นานๆ พบกันทีก็ชมว่า คุณแม่เป็นเด็กดี เรียบร้อย ขยัน เรียนเก่ง เป็นที่รักของเพื่อนๆ ครั้งใดที่พวกเราไม่ทำตัวเป็นเด็กดี เรียบร้อยเหมือนคุณแม่ แล้วพยายามจะอธิบายว่าคนละยุคสมัย คุณแม่จะบอกว่าสมัยคุณแม่เรียนหนังสือ เพื่อนสาวๆ ของคุณแม่ก็เปรี้ยวไม่ใช่เล่น แต่คุณแม่ก็ยังคงเป็นเด็กดีของคุณครูตามเคย ไม่เคยหนีออกไปเที่ยวเตร่

คุณแม่กลับจากสิงคโปร์ คุณตาเสีย คุณแม่ในฐานะลูกสาวคนเล็กที่พี่ๆ แยกครอบครัวไปก่อนแล้วจึงเข้ารับดูแลกิจการต่อจากคุณตา จริงๆ แล้วคุณแม่ไม่มีนิสัยค้าขาย แต่คุณแม่ชอบวิทยาศาสตร์โดยเฉพาะวิชาเคมี เมื่อมาดูแลการผลิตยาและน้ำมันทาไม้จึงเข้าทาง ช่วงนั้นคุณแม่มักจะขะมักเขม้นทำงานอยู่ในห้องแล็บเคมี และในช่วงนั้นแหละที่คุณพ่อได้พบคุณแม่เพราะมาขายตัวยาให้ คุณแม่ถึงจะเป็นคนใจแข็ง ก็คงสู้แรงจิบของคุณพ่อไม่ได้ เรียกว่าเจ้าบุญทุ่มคงจะได้ คุณพ่อเล่าว่า ส่งทุเรียน ก้านยาวของโปรดให้คุณแม่เป็นประจำ จนพวกเราอดแซวไม่ได้ว่าคุณแม่ถึงได้เป็นโรคเบาหวาน คุณพ่อปรนเปรอคุณแม่เรื่องอาหารอย่างดีต่อมาจนตลอดชีวิต เพราะคุณพ่อ

มีศิลปะในเรื่องอาหารไม่แพ้ใครเหมือนกัน ชีวิตคุณพ่อคุณแม่ช่วงนั้นพวกเราได้เห็นจากรูปที่ถ่ายไว้ จึงได้รับรู้ถึงความสุขของท่านทั้งสอง

ชีวิตคู่ของคุณพ่อคุณแม่ต่อจากนั้นก็เป็นเรื่องราวของการสร้างความเป็นปึกแผ่นให้กับครอบครัว คุณพ่อเป็นกองหน้าคิดริเริ่ม บุกเบิก คุณแม่เป็นกองหลังคอยดูแลควบคุมในวิธีปฏิบัติ คุณพ่อเป็นหลักชัยของคุณแม่ คุณพ่อจะทำอะไร คุณแม่จะให้ความสนับสนุนทุกอย่าง ใจของคุณแม่ไปรวมอยู่ที่การสนับสนุนคุณพ่อตามแบบอย่างของภรรยาที่ดี เลียดูเหมือนไม่มีอะไรเป็นความสำเร็จของตัวเอง ทั้งๆ ที่คนอย่างคุณแม่ที่พร้อมทั้งสติปัญญาและความขยันหมั่นเพียร ทำสิ่งใดย่อมประสบความสำเร็จ พวกเรา ๖ คน ผู้ชาย ๔ ผู้หญิง ๒ ทายอดกันออกมาดูโลก

ถึงคุณพ่อคุณแม่จะมีกิจการงานนอกบ้านมากมาย แต่ด้วยความที่ไม่ใช่คนแก่สังคม มักใช้ชีวิตหลังเวลางานในบ้านหรือออกไปพักผ่อนทั้งครอบครัว ทำให้มีเวลาเป็นแบบอย่างให้ลูกหลานโดยไม่ต้องสั่งสอนโดยตรง คุณพ่อคุณแม่เป็นผู้ที่ใช้เวลาให้เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง คำว่าเป็นประโยชน์ในที่นี้ ไม่ได้หมายถึงการทำมาหารายได้ แต่หมายถึงการทำสิ่งที่ เป็นสาระ การศึกษาหาความรู้จากการอ่าน การสนทนากับผู้รู้ การทดลองปฏิบัติ เนื่องจากเน้นหนักไปในเนื้อหา ไม่สนใจรูปแบบ ทำให้ไม่มีใครทราบว่าคุณแม่สนใจในพระธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอย่างยิ่ง สนใจในขั้นนำมาปฏิบัติจริง ทำให้เป็นผู้อยู่ในศีลในธรรมอันนำมาซึ่งความเจริญ คุณพ่อสนใจในเชิงปรัชญามากกว่า ด้วยอ่านหนังสือจีนแตกฉาน ทำให้ได้อ่านปรัชญาโบราณของจีนเข้าใจอย่างลึกซึ้ง ข้อสำคัญนำมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตด้วย ขั้นตอนดำเนินชีวิตของคุณพ่อคุณแม่จึงเป็นวิวัฒนาการทางปัญญาที่เห็นเด่นชัด

ในชีวิตการทำงาน คุณพ่อจะเลือกเข้าหาผู้ใหญ่ที่เก่งที่สุดและดีที่สุดเสมอ เท่าที่พวกเราเกิดทันรู้เห็น ผู้ใหญ่ที่คุณพ่อคุณแม่ให้ความรักและเคารพมากที่สุดคนหนึ่งคือ ม.ล.เดช สนิทวงศ์ คุณพ่อจะทำการใดจะต้องปรึกษาหารือท่านเสมอ ด้วยยกย่องในความรู้ความสามารถ และที่สำคัญคือคุณธรรมความดีงามของท่าน ทั้งคุณพ่อคุณแม่ถือว่าการทำงานไม่ว่าอาชีพใด จรรยาบรรณเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ยิ่งเป็นคนค้าขายยิ่งต้องซื่อสัตย์สุจริตจึงจะเจริญเป็นที่เชื่อถือ

แต่ความสำเร็จในธุรกิจไม่ได้เป็นที่สุดแห่งปรารถนาของท่านทั้งสอง เพราะโดยแท้จริงคุณพ่อนักสร้าง การที่จะบรรยายถึงการเป็นนักสร้างของคุณพ่อคงจะยืดยาวและยากที่จะครบถ้วน ขอยกให้ผลงานที่ปรากฏเป็นผู้แสดงตนจะดีกว่า เมืองโบราณที่บางปู ปราสาทจักรวรรดิที่พญา และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติช้างเอราวัณที่ปากน้ำ คือผลงานการสร้าง

ที่ปรากฏออกมาเป็นรูปธรรม ขณะที่มิแผนงานอันเป็นจินตนาการอีกมากมายที่ยังอยู่
บนกระดาษร่าง

จริงอยู่ คุณพ่อไม่เคยผ่านสถาบันการศึกษาด้านศิลปะ แต่คุณพ่อเรียนรู้ได้จาก
ชีวิตจริง เริ่มด้วยการสะสมโบราณวัตถุตามเพื่อนคือ คุณเลื่อน กฤษณามระ และศึกษา
อย่างเอาจริงเอาจังจนรู้และเข้าใจอย่างแตกฉาน ใช้เวลาว่างจากงานคบหากับคนเล่น
ของเก่า ตั้งแต่ชั้นพ่อค้าขายของเก่า จนกระทั่งขุนน้ำขุนนางชั้นสูงที่เล่นของเก่า พวก
คนขายของเก่าแถบเวียงนครเขมร ซึ่งปัจจุบันย้ายขึ้นไปบนริเวอร์ซิตี้ แทบจะไม่มีใคร
ไม่รู้จักชื่อเสียงคุณพ่อ ช่วงที่คุณพ่อเล่นของเก่านั้น เย็นๆ หลังเลิกงานจะเห็นคุณพ่อ
ขลุกอยู่กับของเก่า ส่องแว่นขยายดูเนื้อดูตำหนิอย่างสนอกสนใจ เวลาที่มีเพื่อนพวก
ชอบเล่นของเก่ามาหา ดูจะเป็นเวลาแห่งความสุขของคุณพ่อทีเดียว และแน่ละคุณแม่
จะร่วมอยู่ด้วยเสมอ ยินดีและเป็นสุขไปกับคุณพ่อด้วย

จากการที่คุณแม่ต้องสละงานของตัวเอง มาดูแลเรื่องการเงินให้คุณพ่ออย่างเต็มที่
ทำให้คุณแม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรื่องทรัพย์สินและกลายเป็นเจ้าที่ดินไปโดยปริยาย
คุณพ่อจึงคิดจะทำประโยชน์บนที่ดินแปลงใหญ่ๆ สมัยนั้นก็พากอล์ฟโดยเฉพาะมินิกอล์ฟ
กำลังเฟื่อง คุณพ่อคุยกับเพื่อนคือ คุณเปี่ยม บุญยโชติ เรื่องกอล์ฟ เลยเกิดความคิด
เรื่องการจำลองสถานที่สำคัญของประเทศ จึงเริ่มสนใจโบราณสถานเพิ่มจากโบราณวัตถุ
คุณพ่อเริ่มทำความรู้จักมักคุ้นกับนักโบราณคดีและนักประวัติศาสตร์ศิลปะ และออกไป
สำรวจสถานที่จริงจนกลายเป็นเรื่องใหญ่ เพราะไปบวกกับความคิดเชิงปรัชญาเกี่ยวกับ
ผู้คนเข้าไปด้วย แทบจะไม่มีอำเภอใดในประเทศไทยที่คุณพ่อคุณแม่ โดยการนำทางของ
อ.มานิต วัลลิโภดม ไม่เคยเข้าไปสำรวจ การได้เห็นของจริง ในบรรยากาศจริง ทำให้
เมืองโบราณเป็นอะไรที่มากไปกว่าพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง ในความหมายของรูปแบบทาง
กายภาพเท่านั้น เรื่องเกี่ยวกับผลงานของคุณพ่อ อ.ศรีศักร วัลลิโภดม ได้บันทึกไว้
อย่างละเอียดแล้ว เพราะได้ร่วมเดินทางด้วยกันมาโดยตลอด จึงจะไม่ขอกล่าวซ้ำอีก

ในส่วนของคุณแม่ การที่ได้ออกไปสำรวจพร้อมกับคุณพ่อนั้น นอกจากจะได้
ศึกษาหาความรู้แล้วยังถือเป็นการพักผ่อนไปในตัว เพราะปกติคุณแม่ต้องรับภาระในการ
ดูแลกิจการอันเป็นภาระหนัก เมื่อได้เปลี่ยนบรรยากาศ และยกภาระในช่วงนั้นให้คุณพ่อ
คุณแม่จึงดูแจ่มใส สบายอกสบายใจเป็นพิเศษ นับเป็นช่วงเวลาแห่งความอบอุ่นอีกด้วย

คุณแม่มีโรคประจำตัวคือ โรคเบาหวาน มาแต่อายุยังน้อย แต่ด้วยความมีวินัย
ในตนเอง จึงสามารถรักษาตัวให้ใช้ชีวิตได้อย่างปกติมาได้จนอายุ ๗๐ ปีเศษ จึงเริ่มมี
ปัญหาด้านสายตา อันเป็นเหตุให้คุณแม่ไม่สามารถทำงานได้ดีตามปกติ แต่คุณแม่

ไม่เคยบ่นหรือทำตัวเป็นภาระให้กับใคร เรียกว่าเป็นคนใจแข็ง คุณพ่อพยายามกระตุ้นให้คุณแม่ได้ออกกำลังกายโดยพาเดินรอบๆ เมืองโบราณเป็นประจำ แต่สังขารของคนเราย่อมเสื่อมโทรมลงเป็นธรรมดา คุณแม่ลดกิจกรรมลงเรื่อยๆ พุดน้อยลง คงเบื่อหน่ายต่อสังขารของตนเอง ทางการแพทย์ได้พยายามประคับประคองคุณแม่อย่างถึงที่สุด แต่ก็ไม่อาจฝืนกฎธรรมชาติได้

โดยไม่ต้องสื่อด้วยวาจา พวกเราสังเกตเห็นว่าการจากไปของคุณแม่กระทบต่อวิถีชีวิตของคุณพ่อเป็นอย่างมาก คุณพ่อคงจะรู้สึกว้าเหว่และโดดเดี่ยว ซึ่งลูกๆ ไม่อาจทดแทนให้ได้ มีแต่การสร้างสรรค้งงานศิลปะ และการศึกษาปรัชญาเท่านั้นที่จรรโลงชีวิต คุณพ่อให้ยีนยาวมาได้จนถึง ๘๗ ปี

เรื่องที่บ้านทึกมานี้เป็นเพียงเกร็ดเล็กๆ น้อยๆ เท่านั้น คุณพ่อคุณแม่เป็นมากกว่าผู้ให้กำเนิด ท่านเป็นทั้งครู ทั้งเจ้านาย เป็นศูนย์รวมพลัง เป็นทุกสิ่งทุกอย่าง ไม่อาจประมาณได้ ถึงคุณพ่อกับคุณแม่จะจากโลกนี้ไป แต่ผลงานจะได้รับการสืบทอดจากทั้งลูกๆ ลูกของลูกๆ และลูกน้องที่คุณพ่อกับคุณแม่สร้างไว้ พวกเราจะไม่ทำให้ผิดหวังโดยเด็ดขาด

ลูกๆ

คนตะวันออก

ศรีศักร วัลลิโภดม

ข้าพเจ้าเกิดมาเป็นคนกลางเก่ากลางใหม่ในยุคสงครามเย็น เพราะได้สัมผัสกับชีวิตความเป็นอยู่และวิถีคิดของคนสองแบบที่แตกต่างกัน ในวัยเด็กต้องโยกย้ายติดตามครอบครัวไปอยู่ตามหัวเมือง ทำให้แลเห็นอะไรต่างๆ ไม่ว่าจะสภาพแวดล้อมและผู้คนตลอดจนชีวิตความเป็นอยู่ทั้งในเมืองกรุงและบ้านนอก ในสมัยก่อนการมีแผนพัฒนาทางเศรษฐกิจ เมื่อโตขึ้นได้ศึกษาเล่าเรียนตั้งแต่ชั้นมัธยมจนถึงมหาวิทยาลัยที่ถูกครอบงำด้วยกระแสวัฒนธรรมตะวันตก ซึ่งก็รวมทั้งที่ไปเรียนต่อในต่างประเทศด้วย โชคดีในส่วนของข้าพเจ้าอย่างหนึ่งก็คือ ได้ไปเรียนวิชาที่ไม่อยู่ในกระแสของการพัฒนา คือวิชามานุษยวิทยา ซึ่งเป็นการเรียนให้รู้จักความเป็นสากลของมนุษยชาติ ทำให้เห็นว่ามนุษย์เป็นสัตว์สังคมที่มีทั้งความแตกต่างและความเหมือนกัน วิธีการที่สำคัญของวิชานี้ที่แตกต่างไปจากบรรดาวิชาการทั้งหลาย ไม่ว่าจะเป็นมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ คือการได้สัมผัสและสังสรรค์กับคน ทั้งที่เป็นปัจเจกและเป็นกลุ่ม ทั้งในสังคมเดียวกันและต่างสังคมกัน เพราะการได้พบปะสังสรรค์กับมนุษย์ด้วยตนเองนั้น ทำให้ได้เห็นและเข้าใจความเป็นมนุษย์ในมิติขององค์รวมที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลง ทั้งในอดีต ปัจจุบัน และอนาคต

อย่างไรก็ตาม ข้าพเจ้าเรียนรู้และสัมผัสกับคนอย่างไรเป็นอิสระทางอารมณ์มากกว่าที่จะอยู่ในกรอบทางวิชาการแบบตะวันตกที่เน้นความเป็นกลาง (objective) เป็นสิ่งสำคัญ เพราะข้าพเจ้าคิดว่าความมีอคติ (bias) เป็นลักษณะธรรมชาติของความเป็นมนุษย์ ความเป็นกลางคือสิ่งที่อาจสร้างขึ้นได้จากการวิเคราะห์และตีความ แต่ก็เป็นเรื่องของความมากน้อย (degree) มากกว่าที่จะเป็นกลางถึงร้อยเปอร์เซ็นต์อะไรทำนองนั้น มนุษย์ทั้งที่เป็นปัจเจกและเป็นกลุ่มที่ข้าพเจ้าได้สัมผัสและสังสรรค์มานั้น มีทั้งคนตะวันตกและตะวันออก ในด้านความรู้สึกนึกคิดและวัฒนธรรม เป็นเรื่องที่ไม่เห็นได้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรม อันได้แก่ ถิ่นกำเนิด รูปร่าง หน้าตา การศึกษาอบรม และสภาพแวดล้อมในความเป็นอยู่ หากเป็นเรื่องของสำนึก ความเชื่อ และการมองโลกที่มีลักษณะเป็นนามธรรมมากกว่า แก่นแท้ของความเป็นคนตะวันตกและตะวันออกอยู่ที่ค่านิยมในการมองโลก คนตะวันออกมีพัฒนาการมาจากความคิดว่าโลกเป็นส่วนหนึ่งของจักรวาลที่ทรงพลานุภาพ เป็นธรรมชาติที่ถูกสร้างขึ้นโดยอำนาจของเหนือธรรมชาติ มนุษย์ทุกคนทุกนามต้องสยบต่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์ดังกล่าวนี้ เพราะฉะนั้นในวิถีทางของการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคม จึงเป็นเรื่องของการสร้างความกลมกลืนกับธรรมชาติและจักรวาล ในขณะที่คนตะวันตกต้องการพัฒนาความคิดที่มองว่าโลกและจักรวาลเป็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ ที่อาจเข้าใจได้และอธิบายได้โดยความรู้ทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งก็มีผลมาถึงการควบคุมได้ด้วยการสร้างเทคโนโลยีขึ้นมาจัดการ จึงมีความเป็นรูปธรรมกว่าวิธีการและวิธีคิดของคนตะวันออกที่มักอาศัยพิธีกรรมทางไสยศาสตร์ ที่เป็นนามธรรมและเป็นเรื่องสมมุติทางจิตวิญญาณ

กระแสโลกที่เปลี่ยนแปลงและรุ่มล่อมผู้คนในสังคมไทยในขณะนี้ ทำให้คนไทยส่วนใหญ่กลายเป็นคนตะวันตกมากขึ้นทุกขณะ การเปลี่ยนแปลงที่รับกระแสความคิดและวิธีการทางตะวันตก ซึ่งต่างเห็นชอบว่าเป็นการปรับเปลี่ยนบ้านเมืองให้มีอารยะ (civilized) เป็นกระบวนการที่ทำให้มหาอำนาจทางตะวันตกยอมรับและไม่หาเหตุคุกคาม เพื่อเอาเมืองไทยเป็นอาณานิคม แต่ถ้ามองกลับมาในปัจจุบันแล้ว ก็ไม่อาจภูมิใจได้อีกต่อไป เพราะความนิยมตะวันตกที่มีมาช้านานในอดีตนั้น คือกระบวนการพัฒนาการทางปัญญาที่ทำลายศักยภาพและความเป็นคนตะวันออกของคนไทยโดยแท้ นับเป็นกระบวนการโลกาภิวัตน์ (คล้อยตามโลก) ที่ไม่อาจฟื้นฟูบ้านเมืองได้แม้แต่ในทุกวันนี้ เมื่อมาถึงตรงนี้ภาพของพระมหากษัตริย์ราชาเจ้าพระองค์หนึ่งแห่งพระบรมราชจักรีวงศ์ก็ปรากฏโดดเด่นขึ้นคือ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ เพราะก่อนที่จะสวรรคตนั้น ทรงเห็นกระแสความนิยมตะวันตกของชนชั้นนำของประเทศ จึงได้ทรง

ปรารถนาเห็นว่า เห็นจะต้องยอมรับบทบาทและความสำคัญของทางตะวันตก เพราะหลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่ก็อย่าต้องให้ถึงกับเสื่อมใส

ข้าพเจ้าคิดว่าในช่วงเวลาที่ผ่านมาคงมีคนในสังคมไทยไม่ว่าจะเป็นคนชั้นผู้นำและสามัญชน ที่มีสำนึกของการเป็นคนตะวันออก ที่คิดอะไรทำอะไรที่ด้านกระแสตะวันตกนิยม ในการรักษาคุณภาพในทางสังคมและวัฒนธรรมอยู่ไม่ใช่น้อย ท่ามกลางคนที่มีสำนึกตะวันออกที่ข้าพเจ้ารู้จักดีที่สุดก็คือ คุณเล็ก วิริยะพันธุ์ ที่ว่ารู้จักดีที่สุดก็เพราะคนอื่น ๆ นั้น รู้จักจากการอ่านหนังสือหรือบทความที่มีผู้อื่นเขียนขึ้น หรือไม่ก็จากการพบปะพบเห็น เป็นครั้งคราว แต่สำหรับคุณเล็กนั้นเป็นการพบปะอย่างสม่ำเสมอรวมเวลากว่า ๓๐ ปี นับแต่ท่านสร้างเมืองโบราณมาจนถึงวาระสุดท้ายของท่านทีเดียว

ก่อนพบกันข้าพเจ้ารู้จักคุณเล็กโดยคำบอกเล่าจากทางสื่อว่าเป็นคนหบดี เจ้าของบริษัท ธนบุรี ผู้จำหน่ายรถเบนซ์ ที่ไม่ใช่เป็นเพียงรถนั่งธรรมดา หากเป็นสัญลักษณ์ของคนมั่งคั่งในสังคม ทำให้จินตนาการภาพคุณเล็กว่าต้องมีมาดที่โอ้อ่าเช่นบรรดาอาเสี้ยทั้งหลาย สมกับคำที่ใครๆ เรียกว่า เสี้ยเล็ก แต่วันแรกที่พบกับท่าน ภาพต่างๆ ที่สร้างขึ้นจากคำเล่าลือก็กลายเป็นสิ้น วันนั้นพ่อข้าพเจ้าซึ่งคุณเล็กชวนให้เข้ามาร่วมงานสร้างเมืองโบราณ ไข้ให้ข้าพเจ้านำรูปภาพพระเจดีย์วัดกุฎีที่ลำพูนไปให้ที่บริษัท เพราะเห็นว่าเจดีย์ที่จำลองขึ้นที่เมืองโบราณผิดแบบ ทำพระพุทธรูปปูนปั้นในซุ้มและยอดพระสถูปเป็นแบบลพบุรีไป หากเหมือนกับของจริงที่เป็นแบบศิลปะหริภุญชัยไม่เมื่อย่างเข้าไปในบริษัทผ่านห้องโซว์รูมก็รู้สึกแปลกดี เพราะไม่มีสีสนและลักษณะที่ฟูฟ่าเหมือนกับห้องโซว์รูมรถยนต์ของบริษัทอื่น หากดูเรื่อยๆ มีภาพเขียนสีประดับตามผนัง ส่วนบนเล็กน้อย ดูเป็นแบบคลาสสิกดี เพราะความโดดเด่นเป็นสง่านั้นอยู่ที่ตัวรถเบนซ์ที่ตั้งโซว์เป็นสำคัญ บรรยากาศของห้องทำงานและโต๊ะทำงานของพนักงานเป็นแบบมาตรฐานของบริษัทใหญ่ๆ ทั้งหลายที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมตะวันตก แต่มีโต๊ะทำงานขนาดเล็กเป็นโต๊ะสำหรับคนคิดบัญชีมีสีต่างๆ ตัวหนึ่ง ที่จำได้ดูเหมือนตั้งอยู่ใกล้กับบันไดขึ้นไปชั้นบน ตั้งอยู่ในลักษณะที่แอนตี้ไคลแม็กซ์กับบรรยากาศแบบตะวันตก ที่โต๊ะนั้นคุณเล็กนั่งสั่งงานอยู่ แต่งตัวแบบลำลองคือใส่เสื้อแขนยาวพับแขนสั้นสีขาวกับกางเกงสีเทาอ่อนๆ ดูเรียบร้อย แต่ที่เด่นหน่อยก็คือใส่รองเท้าเหยียบสันเหมือนสวมรองเท้าแตะและไม่สวมถุงเท้า ทั้งหมดนี้ทำให้ความโดดเด่นไปอยู่ที่บุคลิกภาพเป็นสำคัญ หากใช้การแต่งกายและการจัดระเบียบสภาพแวดล้อมที่มีลักษณะเป็นตะวันตกไม่ ซึ่งถ้ามองจากลักษณะการแต่งกายและโต๊ะทำงานแล้ว ก็ดูเหมือนเป็นเพียงหัวหน้าพนักงานเท่านั้น แต่ทว่าบุคลิกภาพและการแสดงออกที่มีทั้งอำนาจและความมั่นใจในตัวเองต่างหาก

คุณเล็กพบปะและพูดคุยกับคณะที่มาเยี่ยมชมเมืองโบราณ

ที่แสดงออกอย่างชัดเจนว่าคุณเล็กเป็นบิกบอสของสถานที่นั้น สิ่งนี้เป็นสิ่งที่ประทับใจสำหรับข้าพเจ้า เพราะคุณเล็กแต่งกายอย่างไรก็อย่างนั้นนับแต่วันแรกที่พบจนกระทั่งวันสุดท้ายในชีวิตของท่าน จะมีเปลี่ยนแปลงอยู่ก็แต่เพียงในระยะหลังๆ เลิกใส่เกือกเหยียบสั้นมาใส่รองเท้าแตะแทน เพราะเดินเห็นไม่สะดวก สิ่งนี้ต่างหากที่แสดงความเป็นอิสระที่เป็นตัวเองอย่างมั่นใจของคุณเล็ก เพราะเป็นได้ทั้งข้ออ้างและการปลดปล่อยตัวเองออกจากกรอบและรูปแบบที่เป็นพิธีรีตองหรือที่เป็นทางการออกไป มีเวลาที่จะดำเนินการใดๆ ได้ทั้งความคิดและการกระทำได้อย่างเต็มที่

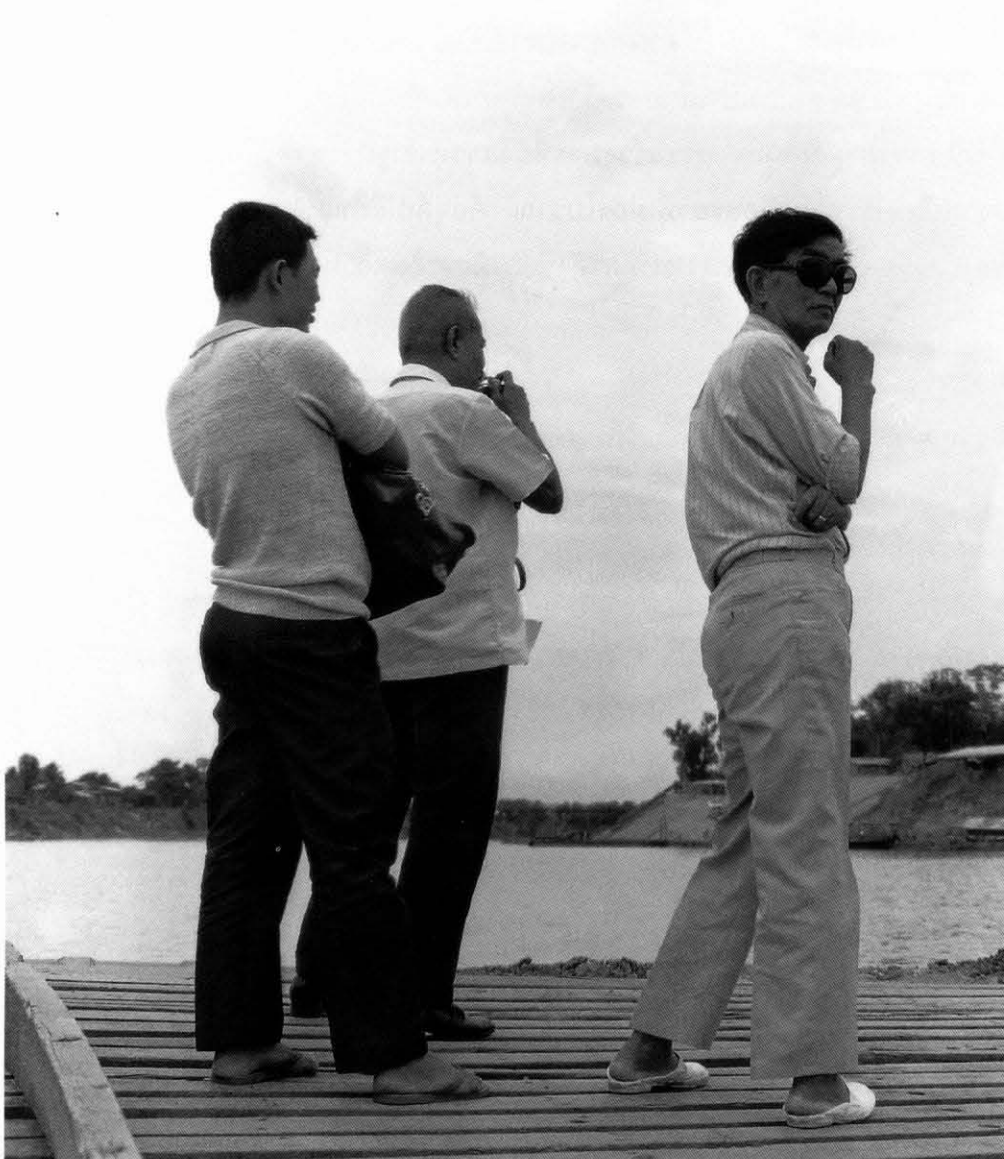
เมื่อได้รูปภาพพระสถูปวัดกุฎุดจากข้าพเจ้า คุณเล็กก็พาเดินออกจากที่ทำงานในบริษัทมาที่อุโมงค์มรดกที่อยู่ด้านหลัง มาที่มุมเล็กๆ ของอุโมงค์ที่ท่านให้ช่างและศิลปินปั้นลายปูนปั้นที่ถ้าไปสร้างที่เมืองโบราณก็ดูเป็นพื้นที่เล็กๆ ง่ายอีกเช่นกัน ได้เปรียบเทียบรูปแบบศิลปะกับลายปูนปั้นที่ทำขึ้นแล้ว คุณเล็กก็ยอมรับว่าผิดแบบของจริง แต่ท่านก็ไม่ว่าอะไร ข้าพเจ้ากลับมาและคิดว่าคุณเล็กอาจจะรื้อพระสถูปวัดกุฎุดจำลองที่สร้างไว้ที่เมืองโบราณแน่ๆ เพราะใครต่อใครก็พูดกันว่าถ้าเห็นไม่ดีหรือผิดก็จะรื้อทันที ซึ่งสิ่งนี้มีนัยของความเป็นเศรษฐกิจที่ไม่เสียดายสตางค์ของคุณเล็ก แต่จนแล้วจนเล่า คุณเล็กก็ไม่เคยรื้อเจดีย์วัดกุฎุดมาสร้างใหม่เสียที ก็นับเป็นสิ่งยืนยันให้เห็นว่าคุณเล็กไม่ใช่คนคิดอะไรง่ายๆ และรื่อง่ายๆ อย่างที่คนอื่นคิด ซึ่งในความเป็นจริงแล้วคุณเล็กจะรื้อและทำใหม่เฉพาะสิ่งที่เห็นว่าผิดพลาด ที่ถ้าปล่อยไว้จะทำให้เกิดความเสียหายมากขึ้นเท่านั้น

ข้าพเจ้าเข้าร่วมงานกับคุณเล็กจริงๆ ก็เมื่อตอนที่คุณเล็กเปลี่ยนความคิดหลายๆ อย่างในการสร้างเมืองโบราณ ในขั้นแรกคุณเล็กคิดแต่เพียงทำอย่างไรเพื่อให้พื้นที่ในครอบครองของท่านที่บางปูเกิดเป็นประโยชน์ขึ้นมา โดยคิดสร้างเมืองจำลองที่มีแหล่งประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมให้คนได้เห็นได้รู้จักและไปเที่ยวเท่านั้น แต่การดำเนินงานของคุณเล็กไม่ได้เป็นไปในลักษณะที่ไปจ้างเขาออกแบบและจ้างเขาทำอย่างที่คุณมั่งมีทั้งหลายเขาทำกัน ซึ่งถ้าทำเช่นนี้แล้วก็คงเสร็จไปนานแล้ว หรือบางทีอาจจะร้างและเลิกไปแล้วก็ได้ ท่านองตรงข้ามเป็นการดำเนินการที่คุณเล็กเข้าไปมีส่วนร่วมทั้งในเรื่องความคิดและการกระทำ เลยกลายเป็นเรื่องที่ไม่มีวันเสร็จ กลับมีแต่เรื่องเพิ่มเติมเติบโตและขยายตัวจนตลอดอายุขัยของคุณเล็กเอง สิ่งที่เหลือให้เห็นเป็นประจักษ์ขณะนี้ก็คือ เมืองโบราณที่บางปู ปราสาทสังขรธรรมที่พิทยา และพิพิธภัณฑ์ช่างเอราวัณที่สำโรงสมุทรปราการ ซึ่งก็ยังคงต้องดำเนินการต่อไปในยุคของลูกหลาน

การสร้างเมืองโบราณอย่างมีส่วนร่วมของคุณเล็กนั้นคือกระบวนการเรียนรู้ เพราะในการคิดหรือทำนั้นต้องมีการศึกษาหาข้อมูล ทั้งในเรื่องรูปแบบและความหมาย

คุณเล็ก-คุณประไพ บนเรือขณะกำลังข้ามไปวัดภู

คุณเล็ก-อาจารย์มานิต ชมทิวทัศน์บนเรือขณะกำลังข้ามไปวัดภู

ของสิ่งที่จะสร้างเป็นสัญลักษณ์ ยิ่งเรียนรู้มากขึ้นความคิดและความหมายก็เพิ่มขึ้น ทำให้สิ่งที่คิดแต่เพียงให้ เป็นสถานที่ที่เกี่ยวห้อยใจ กลายมาเป็นสถานที่เพื่อการศึกษาไป จวบเป็นเวลาเดียวกันกับที่คุณเล็กและครอบครัวประสบความสำเร็จในด้านธุรกิจ จึงเกิดความเป็นอิสระในการที่จะทำในสิ่งที่ตนรักและชอบได้อย่างไม่ต้องกังวลสิ่งใด คุณเล็กวางมือจากการเป็นผู้บริหารทางธุรกิจมาสร้างเมืองโบราณอย่างเต็มตัว โดยให้คุณประไพ ซึ่งเป็นภรรยาดูแลแทน ยิ่งได้อ่านได้ยินและได้เห็นสิ่งที่ เป็นประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมมากขึ้น ความคิดความอ่านในการสร้างสรรค์ก็เพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว โดยให้คุณประไพ ซึ่งเป็นภรรยาดูแลแทน การสร้างพระที่นั่งสรรเพชญปราสาทเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นพระนครหรืออยุธยาที่เมืองโบราณ คือจุดเปลี่ยนแปลงและเติบโตในความคิดของคุณเล็กอย่างสำคัญ เพราะเป็นเรื่องที่ต้องมีการค้นคว้าหาหลักฐาน การถกเถียงกับนักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ ทั้งในด้านรูปแบบ เนื้อหา และความหมายอย่างลุ่มลึก คุณเล็กมีความสุขและความสุขกับเรื่องนี้มาก เพราะความรู้ที่เกิดขึ้นนั้นทำให้คุณเล็กคุมการออกแบบและก่อสร้างด้วยตนเอง และที่สำคัญทั้งภรรยา ลูก และทุกคนในครอบครัวต่างก็มีส่วนร่วมในการสร้างปราสาทหลังนี้ ซึ่งต่อมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ใช้เป็นสถานที่รับรองการเสด็จมาเยือนประเทศไทยของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ เอลิซาเบทที่ ๒ ของอังกฤษในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ความสำเร็จของการสร้างพระที่นั่งสรรเพชญปราสาททำให้คุณเล็กมีกำลังใจ หุ่่มเทเวลาทั้งหมดให้กับการสร้างเมืองโบราณอย่างเต็มที่ ข้าพเจ้าได้เข้ามาร่วมงานในช่วงเวลานี้ โดยใช้เวลาวันหยุดทางราชการ โดยเฉพาะวันเสาร์และวันอาทิตย์พบปะและออกไปศึกษาหาข้อมูลตามห้องถิ่นต่างๆ ทุกภูมิภาคของประเทศร่วมกับคุณเล็ก คุณประไพ คุณสุพรรณ และนักศิลปะวิชาการท่านอื่นๆ เป็นประจำ รวมช่วงเวลาที่ออกไปต่างจังหวัดร่วมกันไม่น้อยกว่า ๑๐ ปี ซึ่งทำให้คุณเล็กได้เห็นได้เรียนรู้อะไรต่ออะไรทางประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรม ได้ดียิ่งกว่าผู้เชี่ยวชาญทีเดียว ก็เพราะได้มีการนำเอาบรรดาสถาปัตยกรรมและวัตถุทางชาติพันธุ์ที่กำลังจะสูญหายไปมาสร้างและเก็บไว้ที่เมืองโบราณ เพิ่มมิติของเมืองโบราณให้เป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งและพิพิธภัณฑ์ทางชาติพันธุ์ไปในตัว ยิ่งกว่านั้นในการออกไปมีประสบการณ์ตามห้องถิ่นก็ได้ทำให้คุณเล็กแลเห็นความขาดตกบกพร่องของการศึกษาและค้นคว้าทางด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรม เพราะยังมีร่องรอยและหลักฐานข้อมูลที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมอีกมากที่ยังไม่มีการศึกษาค้นคว้าไว้ให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา ในขณะที่สิ่งเหล่านี้กำลังสูญหายหรือเสื่อมสลายไปอย่างรวดเร็ว ความคิดในเรื่องกู้ข้อมูลจึงเกิดขึ้น โดยการจัดให้มีคณะนักวิชาการมาทำการสำรวจศึกษาและพิมพ์เผยแพร่ในรูป

สำรวจอาคารเก่าที่อุบลราชธานีกับอาจารย์มานิต-อาจารย์ศรีศักร

เมื่อครั้งคุณเล็ก-อาจารย์ตรีศักร เทียวชมชีวิตพื้นบ้านที่ต่างจังหวัด

วารสารที่เรียกว่า “วารสารเมืองโบราณ” ซึ่งก็ดำเนินอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่า การดำเนินการในด้านนี้ นอกจากมีวารสารพิมพ์ออกเผยแพร่เป็นประจำแล้ว ยังมี การรวบรวมข้อมูลที่เป็นภาพถ่ายขาวดำ ภาพสี และสไลด์ ที่เกี่ยวกับหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์ โบราณคดี และชาติพันธุ์วรรณา ในช่วง ๔๐ ปีที่ผ่านมาไว้อย่างเป็น ระบบอีกด้วย

ก่อนหน้าที่สร้างเมืองโบราณ คุณเล็กเป็นนักสะสมของเก่าที่มีความรู้ดีที่สุดของประเทศ เพราะของที่สะสมไว้นั้นล้วนมีคุณค่าทั้งด้านศิลปกรรมและความหมายทาง ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม คุณเล็กเรียนรู้ถึงความเป็นมาและความหมายของสิ่งเหล่านั้น จนนับได้ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญในเรื่องความรู้เกี่ยวกับของเก่าๆ ก็ว่าได้ คุณเล็กสะสมของเก่าเหล่านี้ไม่ใช่เพียงความสุขเพียงชั่วครู่ชั่วยามหรือเพื่อไว้ขายเก็งกำไร หากต้องการเก็บไว้เพื่อเป็นความรู้ของคนรุ่นหลังๆ โดยตรง ความต้องการเช่นนี้คือพื้นฐานอย่างหนึ่งที่สูงใจให้ท่านคิดสร้างเมืองโบราณขึ้นมา เพื่อที่จะได้ค่อยๆ ระบายบรรดาวัตถุที่ท่านสะสมไว้มารักษาไว้ที่พิพิธภัณฑสถานเมืองโบราณ ปัจจุบันมีศิลปวัตถุหลายชิ้นในเมืองโบราณ ที่สะท้อนให้เห็นถึงความคิดและความมุ่งหมายของคุณเล็ก อย่างเช่น ตู้พระธรรมจำลองที่หอพระแก้ว เป็นตู้ไม้แกะสลักเป็นภาพอาคารทางศาสนาทรงแปดเหลี่ยม มีระเบียงคดล้อมรอบ เป็นอาคารเนื่องในพิธีกรรมทางศาสนา โดยรูปแบบเป็นศิลปะในสมัยอยุธยาตอนปลายต่อสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ของจริงคือ ตู้พระธรรมซึ่งตั้งแสดงไว้ ณ อาคารประพาสพิพิธภัณฑสถาน (ห้องจัดแสดงหมายเลข น. ๙-๑๐ ชั้นบน) พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร คุณเล็กขอยืมใจให้คนไปถ่ายรูปและให้ช่างแกะสลักอาวุโสที่เป็นคนเชียงใหม่คนหนึ่ง แกะจำลองให้เหมือนของจริง ช่างแกะสลักชาวเชียงใหม่ก็คือคนที่คุณเล็กเห็นคุณค่าในฝีมือ จึงเป็นผู้อุปถัมภ์ให้จนสิ้นอายุขัย และผลงานสำคัญที่ช่างเชียงใหม่ได้ทำให้กับคุณเล็กก็คือ บานไม้สักขนาดใหญ่ แกะสลักเป็นรูปพุทธประวัติที่มีลวดลายละเอียดอย่างซับซ้อน สวยงาม นับได้ว่าเป็นงานศิลปะที่มีคุณค่ายิ่งชิ้นหนึ่งทีเดียว คุณเล็กเรียนรู้อะไรหลายอย่างจากช่างแกะสลักชาวเชียงใหม่ และความรู้ความเข้าใจในเรื่องนี้คือสิ่งที่คุณเล็กนำมาใช้ในการแกะสลักไม้และการทำลวดลายในการก่อสร้างที่เมืองโบราณ ข้าพเจ้าได้เรียนรู้อะไรหลายๆ อย่างเกี่ยวกับของเก่าๆ เหล่านี้จากคุณเล็กในขณะที่ยังออกไปศึกษาตามท้องถิ่นต่างๆ ร่วมกัน มีอะไรหลายอย่างที่ข้าพเจ้าไม่รู้แต่คุณเล็กรู้เพราะเคยเห็นมาทั้งในสมัยที่ข้าพเจ้ายังไม่เกิดและในยุคที่ท่านเรียนรู้ผ่านทางการสะสมของเก่า

ภายหลัง ๑๐ ปีของการไปศึกษาข้อมูลและรวบรวมสิ่งของมาเข้าพิพิธภัณฑสถานเมืองโบราณ คุณเล็กก็หยุดการเดินทางเพราะได้เห็นอะไรตามท้องถิ่นต่างจังหวัด

พอเพียงแล้ว จึงจำกัดตัวเองอยู่กับการทำงานภายในเมืองโบราณ โดยทั้งคิดและทำไป
ในเวลาเดียวกัน ในช่วงเวลานี้คุณเล็กหันมาศึกษารูปแบบทางศิลปกรรมจากหนังสือ
ทั้งภายในประเทศและนอกประเทศมากขึ้น ส่วนใหญ่เป็นศิลปะของทางเอเชียเป็นสำคัญ
เพื่อนำมาคิดในการสร้างสิ่งใหม่ๆ ในเมืองโบราณ ที่เป็นเช่นนี้เพราะคุณเล็กมีจุดยืนว่า
การจะสร้างสถานที่ทางศิลปวัฒนธรรมนั้น ไม่จำเป็นต้องเลียนแบบให้เหมือนของเก่า
ทุกแง่ทุกมุมไปในรายละเอียด เพราะหลายๆ อย่างก็หักพังไปโดยไม่มีใครรู้ว่าของเดิม
ที่สมบูรณ์เป็นอย่างไร จำเป็นต้องปรับปรุงใหม่ให้สื่อกับคนรุ่นใหม่ๆ ได้ง่าย แต่ที่จะต้อง
เน้นให้ความสำคัญก็คือ ความหมายทางประวัติศาสตร์ ทางวัฒนธรรม และสังคม
เพราะเป็นสิ่งที่จะทำให้คนได้เข้าใจและได้คิด โดยเหตุที่ไม่ติดกับรูปแบบจนเกินไปนี้เอง
ได้ทำให้คนที่ให้ความสำคัญเพียงแต่รูปแบบทางศิลปกรรมไม่พอใจและวิพากษ์วิจารณ์
เอาบ่อยๆ

คุณเล็กเห็นว่าการเน้นอยู่แต่รูปแบบเป็นการทำให้ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นภาพนิ่ง แต่
การเข้าใจในเรื่องความหมายจะทำให้เกิดความคิดที่กว้างไกลและเคลื่อนไหว เกิดความ
คิดและความเห็นที่จะทำอะไรสร้างอะไรได้มากมาย เพราะฉะนั้นการสร้างอะไรต่ออะไร
ของคุณเล็กที่เมืองโบราณจึงเป็นเรื่องของความหมายเป็นตัวนำและรูปแบบทางศิลปะ
เป็นตัวสื่อไป การจำกัดตัวตนอยู่เฉพาะในเมืองโบราณดังกล่าวนี้ คือสิ่งที่ข้าพเจ้าแลเห็น
ตัวตนของคุณเล็กอย่างที่ไม่เคยเห็นมาก่อน คุณเล็กเป็นคนที่ให้ความสำคัญแก่เวลา
อย่างหาผู้ใดเสมอเหมือนไม่ เวลาในความคิดของคุณเล็กคือสิ่งที่ต้องผ่านไปอย่างมีประโยชน์
และความสุข ความพอใจของคุณเล็กก็คือการที่ท่านได้มีโอกาสและการทำสิ่งที่มี
ประโยชน์ดังกล่าวนี้ เวลาจึงกลายเป็นสิ่งที่ให้ความพอใจและความเครียดกับคุณเล็กเสมอมา
ทั้งหมดนี้สะท้อนให้เห็นได้จากวัตรปฏิบัติประจำวันของคุณเล็กตั้งตั้งแต่เข้าจากบ้านที่
ถนนพระราม ๔ นั่งรถมาถึงเมืองโบราณก่อนเวลารถติด ทำงานทั้งในด้านออกแบบและ
คุมการสร้างทุกอย่างด้วยตนเองจนถึงเวลาเที่ยง มารับประทานอาหารกลางวันที่บ้านพัก
เป็นเรือนไทยเก่าๆ ที่ซื้อมาจากชาวบ้านมาสร้างไว้ โดยมีคนทำอาหารอย่างง่าย ๆ ๒-๓
อย่างให้รับประทาน เมื่อทานเสร็จก็จะนั่งอ่านหนังสือพิมพ์อย่างคร่าวๆ ๒-๓ ฉบับ
แล้วเอาหนังสือที่เกี่ยวกับความรู้ทางศาสนาและปรัชญามาอ่านอยู่กับพื้นบ้าน
อ่านจนหลับไปจนประมาณบ่ายสามโมงเย็นก็จะตื่นออกไปทำงานต่อจนถึงหกโมงเย็น
หรือหนึ่งทุ่ม ก็จะหยุดทำงานกลับบ้านพักเพื่อทานอาหารเย็น หลังจากนั้นถ้าไม่ทำ
งานต่อในตอนค่ำก็จะนั่งรถกลับบ้านที่ถนนพระราม ๔ แต่ส่วนมากทีเดียวที่คุณเล็กจะ
อยู่ต่อทำงานในช่วงค่ำไปจนถึง ๓-๔ ทุ่มจึงกลับบ้าน ในช่วงทำงาน ก็จะมีเด็กทำอาหาร

คุณเล็กและลูกน้องคูใจ ปรีชา วิบูลย์ศิลป์ ในระหว่างการเดินทาง

ว่างเช่น ถั่วเขียวต้มน้ำตาลและกล้วยปั่นไปให้ทานเล็กน้อย คุณเล็กปฏิบัติเช่นนี้ตลอดมา อย่างสม่ำเสมอ จึงสามารถสร้างอะไรต่ออะไรได้เต็มเมืองโบราณที่มีพื้นที่กว่า ๕๐๐ ไร่ ได้สำเร็จ แถมยังต่อมาขยายเพิ่มเติมเป็น ๘๐๐ ไร่ และสร้างในที่อื่นอีกคือ ปราสาทสังขารม ที่พิพญา และพิพิธภัณฑสถานชาวเอราวัณที่สำโรง อาจกล่าวได้ว่า ในช่วงเวลากว่า ๓๐ ปีที่ ข้าพเจ้าร่วมงานกับคุณเล็กนั้น ไม่เคยเห็นคุณเล็กปล่อยให้เวลาผ่านไปโดยไม่ได้ทำอะไรเลย จนพูดได้เต็มปากว่าสิ่งที่สร้างสรรค์ทุกกระเบียดนิ้วในเมืองโบราณนั้นคือสิ่งที่คุณเล็ก ทั้งคิดและทำด้วยตนเองทั้งสิ้น

แต่ความสำเร็จของคุณเล็กก็หาได้อยู่ที่การบริหารเวลาในกิจวัตรประจำวัน แต่เพียงอย่างเดียวไม่ หากขึ้นอยู่กับการจัดการกับความสัมพันธ์ทางสังคมในส่วนตัวอีกด้วย เพราะคุณเล็กเป็นบุคคลที่มีสถานภาพทางสังคมที่ไม่ใช่ธรรมดาเช่นสังคมไทย อันเป็น สังคมที่มีความโดดเด่นทั้งในระบบอุปถัมภ์และความเหลื่อมล้ำในชนชั้น ความสัมพันธ์ ทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองกับคนหลายชั้นหลายระดับ คือเรื่องของการต้องใช้ เวลาทั้งสิ้น เพราะการพบปะกับผู้ใดแต่ละครั้งล้วนแต่เปลืองเวลา คุณเล็กหยุดใจและ หยุดตัวเองในการเกี่ยวข้องกับคนอื่น ๆ ด้วยการไม่อยากพบและเข้าสมาคม เพียงให้คน ทัวไปรู้ว่ามุ่งทำงานอยู่ที่เมืองโบราณ เมื่อมีใครมาถามหากก็ไม่ให้คนบอกว่าอยู่ที่ไหน ถึงกับสร้างเป็นกฎเกณฑ์ไว้ที่เดียวว่าจะลงโทษเจ้าหน้าที่หรือคนงานที่บอกว่าท่านอยู่ที่ไหน

ผู้ที่ร่วมมือให้คุณเล็กประสบความสำเร็จในเรื่องนี้อย่างดีก็คือ คุณประไพ ผู้เป็น ภรรยา คุณเล็กได้มอบหมายให้คุณประไพเป็นประมุขของทั้งครอบครัวและบริษัท ทั้งทาง พกตินัยและนิตินัย แล้วลดตัวลงมาเป็นคนทำงานธรรมดาที่เมืองโบราณเท่านั้น กินบ่าว ได้ผลดีเป็นอย่างยิ่ง

แต่เท่านั้นยังไม่พอ คุณเล็กยังหาวิธีการเร่งรัดตนเองให้ทำงานแต่ละอย่างบรรลุ เป้าหมายโดยเร็ว โดยการถือว่าในวันสุดัสัปดาห์คือวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ที่คุณประไพ มาที่เมืองโบราณเป็นประจำนั้น เป็นวันมาตรวจงานของคุณประไพ และคุณเล็กจะต้อง เป็นผู้รายงานความก้าวหน้าให้รู้

ที่จริงแล้วคุณประไพก็ได้แค่เพียงแต่มาเยี่ยมหรือมาดูงานตามที่คุณเล็กสมมุติ เท่านั้น หากมักนำปัญหาต่างๆ ในหน้าที่การงานของบริษัทมาบอกเล่าและปรึกษาอยู่เสมอ พร้อมกันนั้นก็นำบรรดาต้นไม้ต่างๆ ที่เพาะชำและปลูกไว้ที่บ้านถนนพระราม ๔ มาส่งให้ คุณประไพก็เหมือนกันกับคุณเล็กในความคิดเรื่องเวลา คือไม่ยอมปล่อยให้เวลาผ่านไป โดยไม่ทำอะไร ในยามอยู่ที่บ้านก็ใช้เวลาไปในการหาซื้อต้นไม้และปลูกต้นไม้ตลอดเวลา จนกล่าวได้ว่า บรรดาต้นไม้ทั้งหลายที่นำมาปลูกที่เมืองโบราณในช่วงเวลาที่คุณประไพ

คุณประไพ ที่วัดภูจำปาสัก

มีชีวิตอยู่นั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ถือการปลุกของคุณประไพแทบทั้งสิ้น

ผู้ใหญ่ทั้งสองท่านนี้มีนิสัยใจคอและบุคลิกภาพที่ต่างกัน แต่กลับอยู่ร่วมกันได้อย่างมีดุลยภาพ คุณประไพเป็นคนเคร่งขรึม ไว้ตัว ไม่แสดงอาการชอบหรือโกรธผู้ใด และมั่นคงในสิ่งที่ท่านเห็นว่าถูกต้อง ในขณะที่คุณเล็กเป็นคนใจอ่อนและเคลื่อนไหวตามอารมณ์ แต่ทั้งสองต่างมีศรัทธาต่อกันอย่างมั่นคง คุณเล็กมักจะพูดกับข้าพเจ้าบ่อยๆ ว่า ที่ตั้งตัวได้และทำอะไรได้สำเร็จก็เพราะความมั่นคงและไม่เกรงกลัวอะไรของคุณประไพ ในขณะที่คุณประไพเชื่อมั่นในความคิดและความเป็นผู้นำของคุณเล็กเป็นอย่างยิ่ง

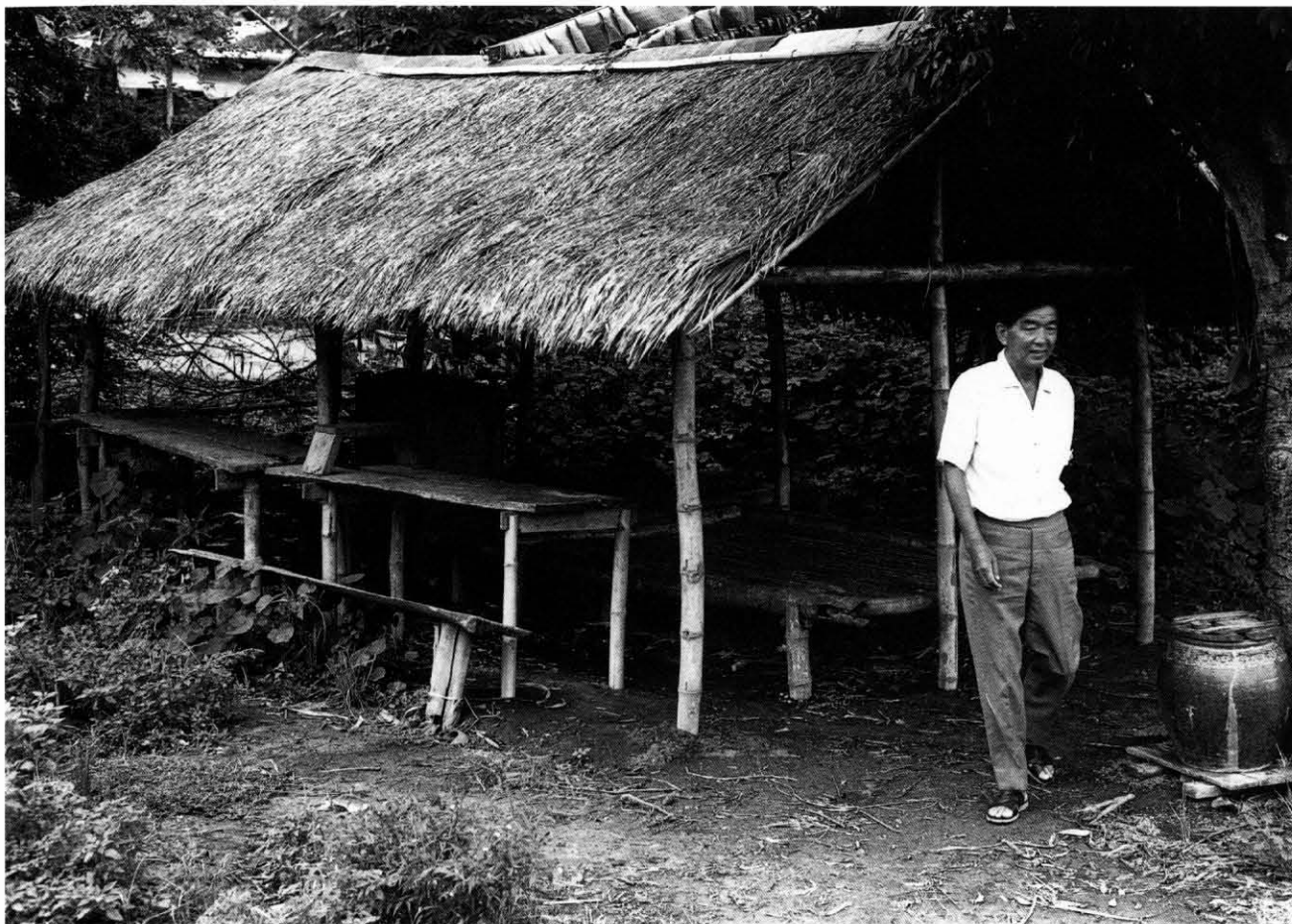
ข้าพเจ้าเคยเห็นสิ่งที่แสดงความกล้าหาญและมั่นคงของคุณประไพบ่อยๆ อย่างเช่น ในช่วงเวลาที่ออกไปสำรวจเก็บข้อมูลในต่างจังหวัดด้วยกัน คุณเล็กจะเอาคุณประไพไปด้วยทุกครั้ง ด้วยเหตุอย่างน้อยสองประการ ประการแรก คุณเล็กต้องการให้คุณประไพได้เปลี่ยนอิริยาบถและพักผ่อน เพราะพูดให้ฟังเสมอว่า คุณประไพเอาแต่ทำงานอย่างเดียว ทั้งที่บ้านและที่ทำงาน จำเป็นต้องออกไปที่อื่นบ้าง ส่วนประการที่สองนั้น ต้องการให้คุณประไพไปในฐานะผู้จ่ายเงิน ทั้งในการเดินทางและการซื้อหาวัตถุสิ่งของทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์มาทำพิพิธภัณฑ์ที่เมืองโบราณ เพื่อที่คุณประไพจะได้ร่วมรับรู้ว่าคุณเล็กทำอะไรนั้นต้องเป็นสิ่งที่มีความหมายและคุณค่า ข้าพเจ้ารู้สึกว่าคุณประไพดูพอใจในการออกไปต่างจังหวัดกับคุณเล็กมาก เพราะนอกจากจะออกไปทำงานร่วมกันแล้วยังเป็นการพักผ่อนไปในตัว ในยามนั่งรถออกไปด้วยกัน ถ้าไม่นอนพักผ่อนก็จะอ่านหนังสือไปเรื่อยๆ พอถึงตามสถานที่ต่างๆ ก็จะลงไปรับรู้รับฟังเกี่ยวกับความรู้ท้องถิ่นเสมอ เพราะฉะนั้นอะไรก็ตามที่ต้องเข้ามาเข้าเมืองโบราณนั้น คุณประไพไม่ใช่ว่าเป็นผู้จ่ายเงินเท่านั้น หากยังรู้ถึงความหมายและความสำคัญของสิ่งเหล่านั้นด้วย ในหลายๆ ท้องถิ่นที่เดินทางไปในช่วงเวลานั้นอยู่ในสภาพทุรกันดารและอันตราย ซึ่งคุณเล็กเองก็ยังวอกแวกและหวั่นเกรง แต่คุณประไพจะนิ่งเฉยและไตร่ตรอง จำได้ว่าครั้งหนึ่งเมื่อเดินทางไปจังหวัดทางภาคเหนือ มาถึงจังหวัดแพร่ในตอนเย็น ซึ่งควรจะหยุดพักแรมที่นั่น แต่คุณเล็กเป็นคนใจร้อน อยากเดินทางต่อไปยังเมืองศรีสัชชนาลัย ในเขตจังหวัดสุโขทัย ซึ่งเส้นทางที่จะไปได้ก็คือ จากอำเภอด่านซ้าย ข้ามภูเขาไปยังอำเภอสรีสัชชนาลัยเท่านั้น เป็นเส้นทางลูกรังที่ไม่สมบูรณ์ บางตอนเต็มไปด้วยหลุมบ่อ ออกจากด่านซ้ายประมาณเกือบหกโมงเย็นแล้ว หนทางช่วงแรกก่อนตะวันตกดินอยู่ในสภาพที่พอไปได้ แต่แล้วก็ค่อยๆ คดเคี้ยวและขรุขระ ลูกรังไปได้อย่างช้าๆ ในเวลามืดค่ำ จำได้ว่า เมื่อผ่านหลังเขาที่เป็นสันบันน้ำเข้ามาในเขตจังหวัดสุโขทัยนั้น เวลาล่วงเข้าไปเกือบสามทุ่มแล้ว คุณเล็กดูกระวนกระวาย หยุดรถถามถึงเส้นทางและสถานการณ์บ่อยๆ เพราะบริเวณนั้นดูค่อนข้าง

เมื่อเดินทางไปต่างจังหวัด คุณเล็กและอาจารย์ศรีศักรได้พยายามซื้อหาและรวบรวมของใช้พื้นบ้าน
มาจัดแสดงที่เมืองโบราณ

เป็นอันตราย นับเนื่องในเขตผู้ก่อการร้าย

ยิ่งเดินทางต่อไปอีกประมาณกว่าครึ่งชั่วโมงก็ยิ่งเผชิญกับถนนที่อยู่สภาพแย่เพิ่มขึ้น อีกทั้งตึกก็มาก คุณเล็กทนไม่ได้สั่งให้หยุดรถและจะหันหลังกลับ ทั้งๆ ที่หนทางอีกไม่เท่าใดก็จะถึงอำเภอศรีษะชนาลัยแล้ว เลยทำให้เกิดอาการรีรอไม่แน่นอนใจกันขึ้น ในที่สุดคุณประไพคือผู้ที่มีส่วนให้เกิดการตัดสินใจขึ้น โดยเป็นผู้สอบถามอย่างสงบถึงหนทางที่จะเดินทางต่อไปว่าไกลหรือใกล้ ความปลอดภัยเป็นอย่างใด อีกทั้งถ้าย้อนกลับไปแล้วจะดีกว่าเดินทางต่อไปหรือไม่ เมื่อได้ฟังหัวหน้าดูแล้วว่าเดินทางต่อไปจะดีกว่า ก็เลยเป็นผู้ออกความเห็นที่ทำให้คุณเล็กต้องคล้อยตาม ทำให้ข้าพเจ้าอดคิดในใจไม่ได้ว่า ลึกลงไปแล้วคุณประไพดูเข้มแข็งและมีสติดีกว่าคุณเล็กมาก เลยทำให้ในที่สุดการเดินทางก็มาถึงที่หมายโดยสวัสดิภาพ ข้าพเจ้าคิดว่าความสุขุมเยือกเย็นของคุณประไพเช่นนี้คือสิ่งที่คุณเล็กตระหนักและเห็นคุณค่าตลอดเวลา อีกสิ่งหนึ่งที่ข้าพเจ้าสังเกตเห็นในช่วงเวลาที่ออกไปต่างจังหวัดด้วยกันก็คือ คุณประไพไม่รู้สึกร้อนหนาวกับความยากลำบากในยามที่ออกมากับคุณเล็ก จำได้ว่าครั้งหนึ่งเดินทางไปเชียงใหม่และลำพูนเพื่อแสวงหาเรือนโบราณทางภาคเหนือมาอนุรักษ์ไว้ที่เมืองโบราณ เผอิญเกิดไม่มีโรงแรมจะให้พักทั้งเชียงใหม่และลำพูน ในที่สุดก็ต้องไปพักในโรงนาที่ทางบ้านดัดแปลงให้เป็นโรงแรมขนาดเล็ก ทั้งที่นอนและห้องน้ำห้องท่าดูแย่ไปหมด แต่คุณประไพไม่เคยดื้อร้อน แกรมตื่นเช้าขึ้นมายังออกมาเดินเล่นกับคุณเล็กอย่างสบายๆ ไม่บ่นอะไรแม้แต่น้อย ในยามที่ไปพบปะกับชาวบ้าน คุณประไพพอใจอยู่กับการสังเกตและพูดคุย สอบถามถึงชีวิตและการทำงานของผู้คนในท้องถิ่นอย่างเจียบๆ ในขณะที่คุณเล็กไม่เคยให้คุณประไพอยู่ตามลำพัง เพราะคุณประไพมีปัญหาในเรื่องสุขภาพเป็นโรคเบาหวานอย่างแรง ทุกครั้งที่ออกไปจึงให้คุณสุพรรณ บุตรสาวคนเล็กติดตามไปด้วยเสมอ เพราะต้องช่วยดูแลเรื่องตรวจร่างกายประจำวันและฉีดยาให้ ข้าพเจ้าเลยมีโอกาสรับรู้ถึงปัญหาในเรื่องสุขภาพที่ไม่ธรรมดาของคุณประไพ ซึ่งก็เป็นสิ่งที่ทำให้แลเห็นความมีระเบียบและความสามารถในการควบคุมและดูแลตนเองของคุณประไพอย่างมหัศจรรย์ นั่นคือคุณประไพคิดว่าการฟังและดูแลตัวเองเป็นสิ่งสำคัญ การอาศัยผู้อื่นนั้นเป็นเพียงส่วนประกอบ ถ้าเกิดเขาไม่ทำให้แล้วจะทำอย่างไร เหตุนี้จึงไม่สนใจว่าจะมีใครมาทำให้หรือไม่ ถ้าไม่มี ถึงเวลาที่จะตรวจสุขภาพประจำวันและฉีดยาประจำวัน คุณประไพก็จะทำด้วยตนเองเสมอ โดยเฉพาะการฉีดยาด้วยตนเองจึงเป็นเรื่องธรรมดาสำหรับคุณประไพ โดยทั่วไปแล้ว คนเป็นโรคเบาหวานอย่างรุนแรงเช่นคุณประไพ ถึงแม้ว่าจะมีเงินทองมากมายมีคนช่วยดูแลรักษาอย่างไร แต่ถ้าไม่รู้จักรักษาตัวเองและดูแลตัวเองได้อย่างคุณประไพแล้ว ไม่มีทางเลยจะมีชีวิต

การสำรวจท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของคุณเล็กที่พิษณุโลก

อยู่ได้ยืนานาน แต่คุณประไพกลับอยู่กับได้กับโรคภัยอย่างราบรื่นจนอายุ ๗๘ ปี จึงสิ้นอายุขัยซึ่งนับว่าเป็นผู้มีอายุยืนมากท่านหนึ่งทีเดียว

คุณประไพคือผู้ปลดปล่อยภาระสำคัญของชีวิตที่ทำให้คุณเล็กได้มีอิสระในความคิดและการสร้างสรรค์สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่สังคม โดยที่คุณประไพคือผู้แบกภาระนั้นไว้เองอย่างเด็ดเดี่ยวและอดทน ทั้งในฐานะประมุขของครอบครัวและบริษัทที่มักจะมีปัญหาในเรื่องช่องว่างระหว่างวัยอันเป็นปัญหาธรรมดาทั่วไป คุณเล็กเป็นผู้นำแบบคนตะวันออก ที่มีลักษณะครอบงำทางความคิด และเผด็จการในการดำรงชีวิตของคนในครอบครัวและคนรุ่นลูกหลาน ซึ่งโดยทั่วไปนั้นรับอิทธิพลความคิดและวิธีการทางตะวันตก จึงทำให้มีความรู้สึกที่ขัดแย้งกันอยู่ ซึ่งคุณเล็กเองก็รู้และเข้าใจ บางครั้งก็บ่นให้ฟังบ่อยๆ ว่า คิดผิดที่ส่งให้ลูกๆ ไปเรียนในประเทศตะวันตก คุณประไพในฐานะที่เป็นแม่จึงต้องเป็นผู้รักษาดุลยภาพของครอบครัว คุณประไพมีศรัทธาและเชื่อมั่นในความคิดที่ล้ำยุค การมองเห็นการณ์ไกล และการตัดสินใจที่เหมาะสมของคุณเล็ก เมื่อเกิดปัญหาใดๆ ขึ้น ทั้งเกี่ยวกับครอบครัวและบริษัทก็จะนำมารายงานและให้คุณเล็กพิจารณาชี้แนะรวมทั้งตัดสินใจให้เสมอ แต่ในขณะที่เดียวกันก็ทำหน้าที่กั้นชนให้กับความคิดของคนรุ่นลูกที่ขัดแย้งกับคนรุ่นพ่อเป็นประจำ บางครั้งจึงเป็นเหตุให้คุณเล็กมีอาการขัดเคืองและบ่นประชดบ่อยๆ ว่า แม่ตามใจลูกและพวกลูกๆ ก็เป็นฝ่ายแม่ไปหมด ซึ่งเสียงนี้ก็เพียงพอการแสดงอารมณ์ตามธรรมดา หาได้บานปลายเป็นเรื่องใหญ่โตไม่ เพราะแทบทุกครั้งที่มีคนมาพูดเอาใจคุณเล็กในทำนองที่ให้เกิดความรู้สึกที่ไม่ดีกับครอบครัวที่ใด คุณเล็กจะรู้ตัวทันทีไม่ปล่อยให้เกิดอารมณ์เตลิดไปตามคำพูดเหล่านั้น แต่เมื่อใดที่ได้ทราบความไม่สบายเกิดขึ้นกับคนในครอบครัว โดยเฉพาะจากคุณประไพ คุณเล็กจะมีอาการเป็นห่วงเป็นใยจนออกนอกหน้า ถ้ามองอย่างเผินๆ ก็จะดูเหมือนว่าคุณเล็กเอาแต่งานจนห่างเหินคุณประไพและครอบครัว เพราะอยู่แต่เมืองโบราณไม่มีใครไปไหน แต่ความจริงนั้นคุณเล็กกลับมานอนบ้านทุกคืน เพราะเป็นห่วงคุณประไพและครอบครัวอย่างมาก การเข้ามาเมืองโบราณในวันสุดสัปดาห์ คือวันเสาร์หรือไม่กี่วันอาทิตย์ของคุณประไพ นั้นมีความหมายแก่ทั้งคุณประไพและคุณเล็กเป็นอันมาก คุณเล็กเป็นผู้คาดหวังมักโทรศัพท์ถามไปทางบ้านเสมอว่า คุณประไพทำอะไรและออกจากบ้านมาหรือยัง รวมทั้งส่งคนที่บ้าน ที่เมืองโบราณ เตรียมอาหารไว้รับประทานร่วมกันในเวลาเย็น

สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ ทั้งคุณเล็กและคุณประไพชอบชีวิตที่เรียบง่ายและเรียบง่ายในครอบครัว ไม่นิยมออกไปทานอาหารข้างนอกในสถานที่หรูหราและฟุ่มเฟือย คุณเล็กเป็นคนมีความรู้และรสนิยมในเรื่องอาหารมาก รวมทั้งบางครั้งก็ทำอาหารให้คุณประไพ

ความห่วงใยของคุณประไพกับลูกน้องที่เมืองโบราณ

ทานบ่อยๆ หรือไม่ก็เป็นผู้พาไปทานอาหารตามร้านอาหารเก่าที่รู้จักในรสฝีมือเป็นครั้ง เป็นคราว ความโชคดีของคุณประไพก็คือ ไม่ต้องมาสนใจเรื่องการทำอาหาร เพราะมีคน ทำให้และสงส่วยให้ ในที่ทำงานดูเหมือนคุณอรพรรณ บุตรสาวคนโตเป็นคนดูแลและ สงส่วยให้เป็นประจำ ในขณะที่มาเมืองโบราณคุณเล็กจัดการให้ เลยเป็นเหตุให้คุณเล็ก ช่มชู้ให้ออกกำลังเสมอ เช่น พาเดินเร็วๆ และบังคับให้แกว่งแขนไปมาเป็นเวลานาน ข้าพเจ้ารู้สึกว่าคุณประไพพอใจในสิ่งนี้ และมักยิ้มเมื่อคุณเล็กพูดทวงบุญคุณว่า การให้มา เมืองโบราณนี้เป็นประโยชน์แก่สุขภาพ ว่าให้คุณประไพเลิกหมกมุ่นกับงานที่บริษัท โดย คุณเล็กเองก็ปิดจุดอ่อนของท่านในเรื่องที่ต้องการกำลังใจและเห็นอกเห็นใจจาก คุณประไพ แต่หลายครั้งความอ่อนแอก็ปรากฏขึ้นไม่รู้ตัว อย่างเช่น เมื่อคราว ๑๔ ตุลา เกิดความปั่นป่วนขึ้นมาในหมู่ของพวกนายทุน จนถึงมีคนรวยเป็นจำนวนมากหาซื้อ และทำพาสปอร์ตเพื่อออกไปอยู่ต่างประเทศถ้าหากเกิดการเปลี่ยนแปลงขึ้นทางสังคม และการเมือง คุณเล็กเป็นคนหนึ่งที่มีความกระวนกระวายใจ เพราะยังคาดการณ์อะไร ไม่ได้ ทั้งๆ ที่ตระหนักอย่างดีว่ามีความไม่เป็นธรรมเกิดขึ้นในสังคม และครอบครัวของท่านก็มีส่วนช่วยเหลือคนที่เดือดร้อนอยู่เสมอโดยเฉพาะคนที่ทำประจำก็คือคุณสุพรรณ ซึ่งถ้าคุณเล็กไม่ปรามไว้ก็คงเป็นนักเคลื่อนไหวอย่างโจ่งแจ้งแล้ว ในความคิดของคุณเล็ก และคุณประไพก็คือ ถึงแม้ว่าจะทำดีอย่างไรก็อย่าไปหวังว่าในเวลานั้นคนจะเข้าใจ ยัง มองเห็นว่าเป็นนายทุนอยู่ดี ควรทำเฉยๆ ในสำนึกทางมนุษยธรรมดีกว่า คุณเล็กมัก ปรารภขึ้นในวงอาหารเย็นที่ร่วมกับคุณประไพและคุณสุพรรณว่า ท่านและคุณประไพ ทานอาหารอย่างที่ท่านอยู่เป็นประจำนั้นมือหนึ่งไม่ถึงร้อยบาท ไม่เคยคิดที่จะออกไป ต่างประเทศแต่อย่างใด เพราะที่ไหนก็ไม่มีความสุขเท่าแผ่นดินนี้ ถ้ามีอะไรเกิดขึ้น ก็ขอทำงานเป็นคนงานอยู่ในเมืองโบราณก็พอใจแล้ว โดยหวังว่าเมืองโบราณคงไม่เป็น พิษเป็นภัยแก่บ้านเมืองแต่อย่างใด คุณประไพจะเป็นคนที่ไม่รู้ร้อนรู้หนาว เพราะมั่นใจ ว่ากิจกรรมที่สร้างขึ้นนั้นเป็นงานที่ไม่เบียดเบียนใคร ถ้ามีอะไรเกิดขึ้นก็พร้อมที่จะยอมรับ ความพอใจที่จะอยู่กับแผ่นดินนี้ และยึดมั่นค่าการทำงานที่ไม่เบียดเบียนใครนั้นเห็นได้ จากการกินอยู่และใช้ชีวิตอย่างคนธรรมดาทั้งหลาย ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นคุณประไพและ คุณเล็กไปในงานรื่นเริงใหญ่โตหรูหราแม้แต่ครั้งเดียว รวมทั้งไม่เคยเห็นการเดินทางโดย เครื่องบินไปประเทศนั้นประเทศนี้เช่นคนมั่งมีทั้งหลายแต่อย่างใด ความเยือกเย็นและไม่ หวั่นไหวในคำตติฉินนินทาและสรรเสริญเยินยอของผู้ใต้ของคุณประไพที่กล่าวมานี้ เป็นที่ รับรู้ของคนทั่วไปที่รู้จัก อาจมีบางคนหวังประโยชน์เพื่อตัวเองมักนินทาว่าเป็นคนใจแข็ง ไม่ยอมอะไรใครบ้างก็ตาม แต่คนที่มีความคิดและมีความเป็นธรรมมักให้ความเคารพ

คุณเล็ก-คุณประไพ-บุตรสาว-บุตรชาย และลูกน้องร่วมงานที่เมืองโบราณ

ยกย่องคุณประไพ ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงคำพูดของท่านอาจารย์ประยูร อุลุชาฎะ หรือน. ณ ปากน้ำ ที่บอกว่า “นายห้างเป็นผู้ดี”

ข้าพเจ้าคิดว่าคุณเล็กไม่สามารถสร้างเมืองโบราณหรืออะไรต่ออะไรได้สำเร็จ ถ้าไม่มีคุณประไพ เพราะสิ่งที่คุณเล็กคิดสร้างหรือคิดทำขึ้นนั้นเป็นทั้งสิ่งที่ทวนกระแสในสังคมไทยและสังคมในโลกวัตถุนิยมอย่างมหาศาล

ช่วงแรกของการสร้างเมืองโบราณนั้น ภาพพจน์ของคุณเล็กติดลบอยู่เป็นเวลานาน คนส่วนหนึ่งที่เป็นนักลงทุนก็เห็นว่าคุณเล็กคิดผิด เพราะเอาเงินมาต้ำน้ำพริกละลายแม่น้ำ ในขณะที่พวกปัญญาชนและนักวิชาการต่างก็มองไปว่า สร้างเมืองโบราณขึ้นมาเพื่อเลี้ยงภาษีและเพื่อหารายได้จากการท่องเที่ยว ทั้งยังแลเห็นว่าสถานที่ต่างๆ ที่เกิดขึ้นล้วนเป็นของปลอมที่จำลองขึ้นอย่างหยาบๆ ไม่มีคุณค่าอันใด

ความคิดและข้อกล่าวหาเช่นนี้เป็นสิ่งที่ต้องพิสูจน์ คุณเล็กแม้จะเชื่อมั่นในตัวเองเพียงใดก็ย่อมมีความหวั่นไหว การเข้ามาดูงานของคุณประไพในวันสุดท้ายนั้นคือสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างกำลังใจและความเข้มแข็งให้กับคุณเล็ก คุณเล็กมักเล่าให้ฟังถึงการวิพากษ์วิจารณ์ของคนอื่น แม้กระทั่งสิ่งที่สื่อลงเกี่ยวกับเมืองโบราณไปในทางลบคุณประไพจะรับฟังโดยสุณีและไม่หวั่นไหว บ่อยครั้งที่เคยที่บอกว่า สิ่งที่ทำขึ้นนั้นถ้าไม่มีใครมาดูก็ดูกันเองได้เพราะไม่ได้ไปเอาเงินใครมาสร้าง ก็นับว่าเข้าทางของคุณเล็ก เพราะท่านได้สมมุติตัวเองเป็นเพียงแค่งานคนทำงาน เมื่อผู้ที่เป็นนายจ้างคือคุณประไพไม่แคร์อะไร ก็ไม่มีอะไรที่จะต้องไปคิดมากให้เสียเวลา

การมองภาพเมืองโบราณในทางลบยังคงสืบเนื่องมานานพอสมควรทีเดียว หลายๆ ครั้งก็มาจากผู้คิดร้ายและผู้แสวงหาผลประโยชน์ เช่น มีการโจมตีทางหนังสือพิมพ์ว่าเมืองโบราณใช้ไม่ในการก่อสร้างมากนักเป็นการทำลายป่าได้อย่างหนึ่ง ในขณะที่เจ้าหน้าที่ของรัฐบางหน่วยราชการคุกคามให้เสียภาษีโรงเรือนจากสิ่งก่อสร้างที่เป็นอาคารที่อยู่อาศัยและร้านค้า โดยไม่คำนึงว่าบรรดาอาคารเหล่านั้นส่วนใหญ่คือของเก่าที่นำมาสร้างให้เป็นพิพิธภัณฑ์หรือเป็นของใหม่ที่สร้างให้เหมือนของเก่า เพื่อให้คนได้เข้ามาดูมาศึกษา แม้แต่อาคารบ้านเรือนอันเป็นที่อยู่อาศัยภายในเมืองโบราณก็ล้วนนำเอาของเก่ามาสร้างใหม่แทบทั้งสิ้น ซึ่งถ้าผู้ที่มีจิตใจเป็นกุศลแล้วก็จะเห็นว่า เมืองโบราณคือพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งของบรรดาอาคารเครื่องไม้ที่เคยมีอยู่ตามหัวเมืองต่างๆ ที่ปัจจุบันแทบหาดูไม่ได้แล้วนั่นเอง

คุณเล็กไม่ตอบโต้อะไรกับการที่มีผู้วิจารณ์เมืองโบราณในทางลบ เพราะเห็นว่าเสียเวลาและทำให้ยุ่งยากอย่างต่อเนื่อง มุ่งแต่ทำงานที่ต้องการและเลือกคบหรือพูดคุย

กับคนที่เข้าใจและชอบพอกับท่านเท่านั้น ซึ่งก็ดูเป็นเวลาเหมือนกัน เช่น ในตอนกลางวันก่อนทานอาหารเที่ยง พอทานข้าวเสร็จต่างคนก็กลับไป หรือในวันเสาร์และอาทิตย์ก็จะมีเวลามากหน่อย แต่ความเครียดก็ยังไม่หมดไปอยู่ดี เพราะในช่วงเวลาที่คิดทำอะไรต่ออะไรนั้น ก็เกิดความคิดแทรกซ้อนที่สร้างปัญหาให้แก่ตัวเองเพิ่มขึ้น นั่นก็คือมาครุ่นคิดว่าสร้างเมืองโบราณไปทำไมกัน มีความหมายอย่างไร เพราะอะไรในโลกนี้ดูเหมือนว่างเปล่าและไม่มีอะไรที่ยั่งยืนอยู่ได้นาน

การหาความหมายว่าสร้างเมืองโบราณไปทำไมเพื่ออะไรจึงดูเป็นเรื่องใหญ่โต และเป็นสิ่งที่คุณเล็กชอบพูดคุยกับข้าพเจ้าเป็นประจำแทบทุกครั้งที่พบกัน ในขั้นแรกข้าพเจ้าเข้าใจคุณเล็กเพียงแค่ว่าท่านเป็นคนเฉลียวฉลาดเจ้าปัญญา ชอบคิดทำในสิ่งที่ไม่เหมือนใคร เพราะในวงการสนทนา คุณเล็กมักจะแสดงความคิดเห็นที่ตรงข้ามกับคนอื่นเสมอ และท่านก็มีเหตุผลที่จะอธิบายให้เป็นที่พอใจกับผู้ฟังได้

คุณเล็กเป็นผู้มีความสำเร็จในทางธุรกิจอย่างโดดเด่นคนหนึ่งในบรรดาคนร่วมรุ่นกับท่าน แต่ท่านมักจะมองไปว่าเป็นเพราะความสามารถในการใช้สติปัญญาต่างหาก จึงได้มีเงินมีความมั่งคั่ง แต่ถ้าไปผูกติดกับว่าทำอะไรแล้วเพื่อได้เงินเพื่อรวย ก็รู้สึกว้าชีวิตนี้หยุดเพียงแค่นั้น ไม่มีอะไรเลย ท่านจึงหันมาทำในกิจกรรมทางปัญญาที่เป็นเรื่องทำท่ายอย่างยาก เพราะต้องคิดเองทำเองแก้ปัญหาเองอยู่ตลอดเวลา ดังเช่น การสร้างสิ่งต่างๆ ในเมืองโบราณ เป็นต้น ที่คุณเล็กคิดแบบเองคุมงานเองตั้งแต่ต้นจนจบ แต่ละอย่างที่ทำขึ้นล้วนมีความหมายที่จะอธิบายให้เป็นความรู้แก่ผู้เข้ามาชมมาศึกษาทั้งสิ้น แต่เมื่อมองไกลออกไปถึงเรื่องทางจิตวิญญาณและจักรวาลแล้ว ก็เกิดความอ้างว้างว่าจะทำไปทำไม ในเมื่อทุกอย่างเป็นอนิจจัง

ข้าพเจ้ารู้ว่าคุณเล็กคิดในเรื่องนี้มาก ครั้งหนึ่งเมื่อไปพักที่บ้านท่านที่พัทยา คุณเล็กก็นั่งมองทะเลแล้วบอกว่า ท่านชอบดูความกว้างใหญ่ที่ดูแล้วไม่สิ้นสุดของทะเล ซึ่งเหมือนกันกับว่าความรู้ทั้งหลายนั้นไม่มีที่สิ้นสุด จนไม่มีใครจะรอบรู้และควบคุมได้ ความรู้และสติปัญญาของมนุษย์ก็เป็นเพียงธุลีเล็กๆ ละอองหนึ่งเท่านั้น แต่ในเวลาที่สูงไปเล่นน้ำด้วยกันที่ชายหาดที่มีแหลมเล็กๆ มีโชดหินและต้นไม้ยื่นลงไปทะเลที่เป็นที่ในครอบครองของท่าน ท่านมีความพอใจมาก และเล่าให้ฟังว่าท่านได้ที่ดินบริเวณนี้มาได้อย่างไร แต่ท่ามกลางความภูมิใจนั้นก็มีความพูดออกมาว่า การเป็นเจ้าของที่ของท่านนั้น แท้จริงเป็นเพียงสิ่งสมมุติชั่วคราวช่วยยามเท่านั้น

ข้าพเจ้าจึงเข้าใจว่า ในความคิดของคุณเล็กมีอะไรสองอย่างที่ขัดแย้งกันอยู่ตลอดเวลา ความคิดหนึ่งคือ ความกว้างใหญ่และลึกล้ำของจักรวาลที่มองไม่เห็นความหมาย

อะไรในการเป็นมนุษย์ กับอีกความคิดหนึ่งที่ต้องการจะทำอะไรที่เห็นว่าเป็นประโยชน์ทางสติปัญญา

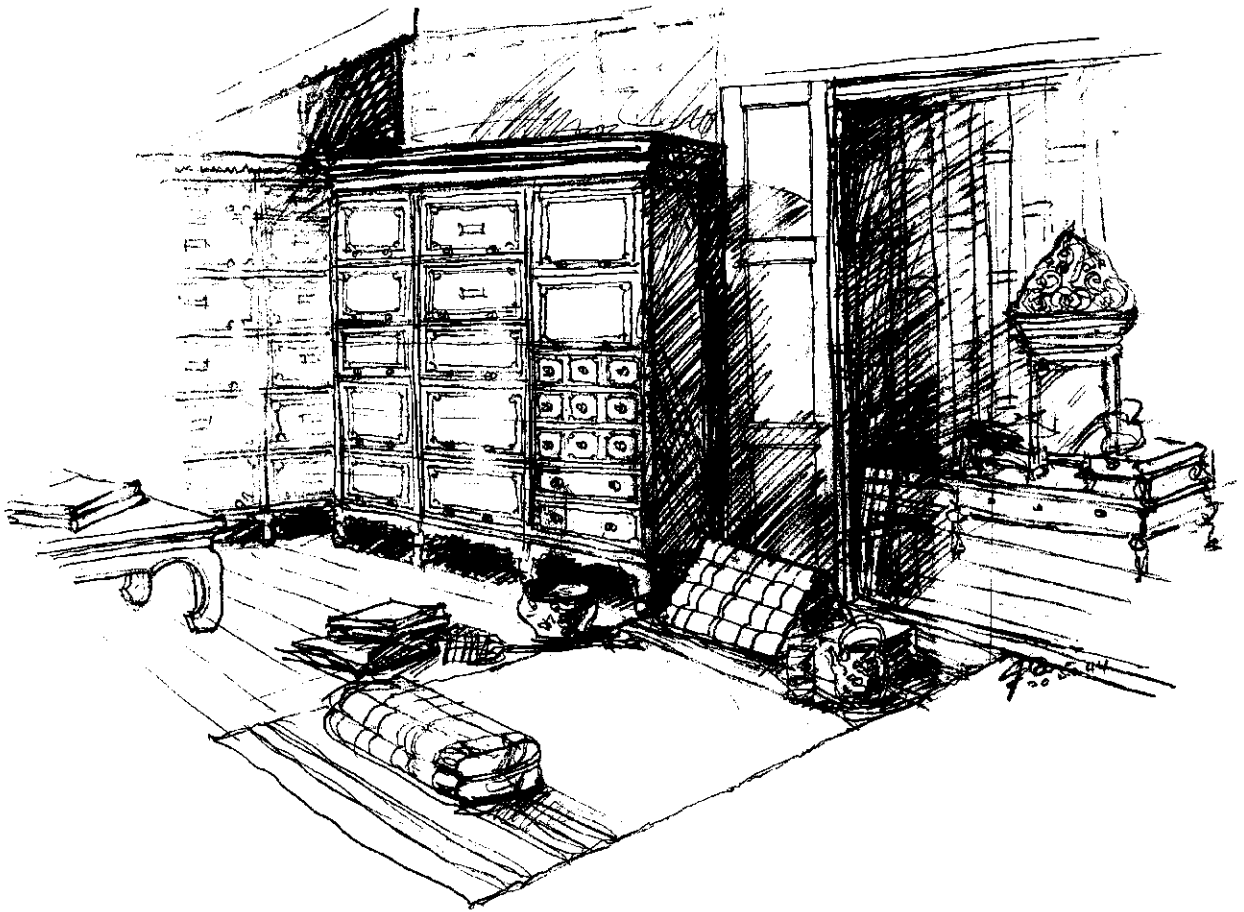
เมื่อได้ก็ตามที่ความคิดแรกเข้าครอบงำ ก็จะทำให้รู้สึกไม่มั่นใจและว้าวุ่น ขาดกำลังใจ แต่พอความคิดในการสร้างสรรค์เกิดขึ้น ก็เกิดกำลังใจและความเคลื่อนไหวขึ้นอย่างมากมาย

ในที่สุดข้าพเจ้าก็พบความจริงว่า อะไรเป็นเหตุให้ความคิดทั้งสองอย่างนี้เข้าครอบงำคุณเล็ก นั่นก็คือ คุณเล็กจะมีเวลาว่างช่วงหนึ่งหลังทานอาหารกลางวันแล้วจะนอนอ่านหนังสือก่อนที่จะนอนพักผ่อน หนังสือที่อ่านมีหลายอย่างทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ แต่หนังสือที่คุณเล็กชอบอ่านอยู่เสมอคือ หนังสือภาษาจีนที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับศาสนาและปรัชญา โดยเฉพาะของเต๋าและขงจื้อ

ที่บ้านพักในเมืองโบราณของคุณเล็กมีตู้หนังสือแบบเก่าๆ อยู่ ๒-๓ ใบ เป็นตู้ที่มีฝาเป็นไม้ปิดไม้ไผ่ตู้กระจกที่มองเห็นว่ามีหนังสืออะไรอยู่ในนั้น ตู้นี้สำหรับหนังสือจีนโดยเฉพาะ คุณเล็กบอกว่าเป็นของที่ท่านสะสมไว้แต่ครั้งเรียนมหาวิทยาลัย บรรดาหนังสือภาษาจีนเหล่านั้นนอกจากเป็นเรื่องของศาสนาและปรัชญาแล้ว ยังมีความรู้ต่างๆ ทั้งทางด้านวิทยาศาสตร์และมนุษยศาสตร์ที่แปลมาเป็นภาษาจีน แต่คุณเล็กจะเลือกอ่านเฉพาะศาสนาและปรัชญาเป็นประจำ และจะจำเอาข้อคิดหรือข้อความที่ท่านเกิดประทับใจมาคิดมาปฏิบัติ

ในความคิดของคุณเล็กเห็นว่า เรื่องศาสนา ปรัชญาและจริยธรรมนั้น ศาสดาหรือปรัชญาเมธีบรรดามีในโลกนี้ล้วนพบความจริงที่เป็นสัจธรรมหมดแล้ว ไม่จำเป็นที่คนธรรมดาตัวเล็กๆ อย่างท่านต้องไปคิดใหม่ เพียงแต่นำสิ่งที่เห็นว่าเป็นจริงเหล่านั้นมาปรับใช้ในการดำรงชีวิตให้มีความหมายเท่านั้นเอง ดังนั้นในเวลาที่มีอารมณ์ก็จะนั่งอ่านและแปลข้อความที่ท่านเห็นว่าเป็นสุภาษิตสอนคนมารวบรวมไว้เป็นภาษาไทย คุณเล็กมีความพอใจในการแปลของท่านมาก เพราะเห็นว่าที่มีการแปลจากภาษาจีนมาเป็นภาษาอังกฤษ แล้วมาเป็นภาษาไทยนั้นมีอะไรหลายอย่างที่คลาดเคลื่อน เพราะผู้แปลเองบางคนไม่มีความรู้ในความหมายหลายๆ อย่างที่ซ่อนเร้นในภาษิตจีนดีพอ บ่อยครั้งในเวลาอาหารกลางวัน คุณเล็กมักจะหยิบเอาภาษิตจีนที่ท่านแปลมาถกให้ฟัง และชี้ให้เห็นว่ามีความหมายที่แตกต่างไปจากที่เขาแปลและพิมพ์ไว้ในหนังสืออย่างไรบ้าง

คุณเล็กได้รับอิทธิพลจากภาษิตและความคิดทางปรัชญาในหนังสือจีนที่ท่านอ่านเป็นอย่างมาก เพราะเป็นสิ่งทีอธิบายความหมายของการดำรงชีวิตและการทำงาน โดยเฉพาะการสร้างเมืองโบราณของท่านได้ดีกว่าอย่างอื่น

เรือนไทยที่หมู่บ้านไผ่ล้อม ในเมืองโบราณ ซึ่งคุณเล็กได้ใช้ชีวิตแบบเรียบง่ายในบั้นปลายของชีวิต

แต่ภาสิตเหล่านี้ก็สร้างผลข้างเคียงให้ท่านเหมือนกัน เพราะในยามที่ท่านได้อิทธิพลจากปรัชญาเต๋าเข้า ความว่างเปล่าและไร้ความหมายในการงานก็เกิดขึ้น เกิดความท้อแท้และว้าเหว่ บ่อยครั้งที่เดียวที่เกิดความเศร้าหมองและจินตนาการว่าถูกทอดทิ้ง ทำให้มีอาการมึนกับผู้ใกล้เคียง แต่ก็ขึ้นอยู่กับเพียงพักเดียวก็หมดไป เพราะธรรมชาติของคุณเล็กเป็นคนเคลื่อนไหว โกรธง่ายหายเร็วและไม่ผูกพยาบาทใคร พอมีอะไรเกิดขึ้นก็พยายามหาทางออกให้กับตัวเองได้

ทว่าสิ่งที่มีอิทธิพลผลักดันให้คุณเล็กมีพลังทั้งในด้านการเรียนรู้ การทำงาน และการคิดสร้างสรรค์คงจะเป็นปรัชญาของขงจื้อที่เน้นการกระทำเพื่อมนุษย์และสังคม คุณเล็กมักนำเอาภาสิตของขงจื้อมาอธิบายและวิพากษ์ปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ทั้งในประเทศและนอกประเทศในวงสนทนาเป็นประจำ แต่อย่างไรก็ตามปรัชญาทั้งเต๋าและขงจื้อนี้ได้สร้างความเป็นตัวเองของคุณเล็กอย่างสำคัญคือ ทำให้คุณเล็กประมาณตนเองและซื่อสัตย์ต่อตนเอง คุณเล็กบอกกับข้าพเจ้าว่า ที่ท่านชื่อเล็กเพราะท่านคือมนุษย์ธรรมดาที่เป็นธูสีของจักรวาลเท่านั้นเองไม่มีทางยิ่งใหญ่อะไรได้ แต่ในขณะที่เดียวกันความคิดความอ่านควรเป็นสิ่งที่ดีงามและยิ่งใหญ่ให้เหมือนจักรวาล

สิ่งนี้สะท้อนให้เห็นได้จากการใช้ชีวิตในแต่ละวันของท่านที่มุ่งทำงานที่ท่านเห็นว่าสำคัญและยิ่งใหญ่อย่างเดียว แต่ไม่เคยแสดงความเป็นอยู่ที่โอ้อ่า แสดงอำนาจพุ่มเฟิยเหมือนกับคหบดีที่มั่งคั่งทั้งหลาย ข้าพเจ้าแลเห็นคุณเล็กแต่งกายง่ายๆ ง่ายๆ ตั้งแต่ครั้งแรกพบจนถึงวาระสุดท้ายของท่านก็ยังคงเป็นอย่างนั้น คุณเล็กไม่เคยใช้รถเบนซ์ที่ใหญ่โตและมีราคาแพง หากใช้รถเบนซ์แบบธรรมดาและบางครั้งก็เกาที่รู้สึกว่าย่ำแย่และปลอดภัยเท่านั้น ยิ่งอาหารการกินแล้วมีเพียงง่ายๆ ไม่ก็อย่าง ไม่หลงใหลในรสชาติอะไร พอทานเสร็จก็มุ่งไปทำงาน ส่วนใหญ่จะทานอาหารที่ทำเองในบ้านมากกว่าจะออกไปหาทานนอกบ้านตามสถานที่ใหญ่โต

แต่สิ่งที่โดดเด่นก็คือ คุณเล็กเป็นคนเก็บตัว ไม่แสดงตัวในกิจการงานใดๆ ทั้งสิ้น อย่างเช่นเวลามีแขกสำคัญทั้งในประเทศและต่างประเทศมาที่เมืองโบราณ คุณเล็กไม่เคยไปต้อนรับแสดงตัว คงเป็นหน้าที่ของคุณประไพและครอบครัว โดยที่คุณเล็กจะบงการและจัดการทุกอย่าง

ในการต้อนรับที่หลายๆ ครั้งที่มีความโอ้อ่าจนเป็นที่พอใจแก่ผู้มาเยือน คุณเล็กเพียงหลบไปเฝ้าดูและสังเกตความเรียบร้อยอยู่ห่างๆ เมื่อเห็นว่าไม่มีอะไรก็จะกลับไปทานอาหารอย่างง่ายๆ ที่บ้านพักและเก็บตัวอยู่ที่นั่นไม่ออกมา ทำให้ข้าพเจ้าอดนึกไม่ได้ว่าคุณเล็กเหมือนกับผู้กำกับการแสดงละคร ที่ทั้งเขียนบท กำหนดตัวละคร และ

ควบคุมการแสดงอยู่หลังฉาก ปล่อยให้ใครต่อใครเล่นกันไปตามบทบาทอย่างสนุกสนาน และมีความสุข ส่วนผู้กำกับก็เพียงพอใจอยู่เฉยๆ กับสิ่งต่างๆ ที่ตนสมมุติขึ้นมา ข้าพเจ้าคิดว่าความสุขและความพอใจของคุณเล็กอยู่ที่เมื่อจะทำอะไรก็ต้องทำให้ดี ให้มีศิลปะ และใช้สติปัญญาด้วยตัวเอง เมื่อเสร็จแล้วก็แล้วกัน ใครจะชื่นชมผลงานนั้นก็เป็นเรื่องของเขาไป ในขณะที่คุณเล็กกลับไปคิดงานและสร้างงานอย่างอื่นต่อไป แต่งานใดที่ท่านคิดว่าจะเป็นการสร้างความยุ่งยากจนควบคุมอะไรไม่ได้ก็จะไม่ทำ โดยเฉพาะงานที่ไปเกี่ยวข้องกับหารายได้เข้าเมืองโบราณ

ข้าพเจ้าจำได้ว่าครั้งหนึ่งมีการจัดงานลอยกระทงที่เมืองโบราณ มีการเตรียมงานกันใหญ่โต มีการเล่นแสงและเสียง โดยมีอาจารย์ไพบุลย์ สุวรรณภูฏ ศิลปินผู้มีชื่อเสียง ร่วมทำงานอยู่ด้วย งานครั้งนั้นประสบความสำเร็จดีมีคนเข้ามามากและเก็บเงินค่อนข้างแพง เพราะคุณเล็กให้จัดอาหารชั้นดีเลี้ยง แต่เมื่อถึงเวลาแล้วควบคุมในเรื่องการกินอาหารของแขกที่มาไม่ได้ ทำให้การบริการอาหารไม่ทั่วถึง เลยทำให้ผิดหวัง ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาก็ไม่มีการจัดงานที่เกี่ยวกับการหารายได้เช่นนั้นอีกเพราะไม่อยากจะเสียชื่อเสียง

คุณเล็กไม่เคยคิดว่าท่านมาสร้างเมืองโบราณเพื่อหารายได้ มีผู้หวังดีหลายคน ทั้งที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคยเป็นห่วง และแนะนำทางหารายได้ให้ คุณเล็กจะรับฟังเสมอแต่ไม่เคยทำ ข้าพเจ้าจำได้ว่าครั้งหนึ่งมีประธานบริษัทท่องเที่ยวที่ใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ขณะนั้นมาพบ เพราะท่านเป็นคนที่มีรู้จักคุ้นเคยกับคุณเล็ก มาเสนอขอเช่าเมืองโบราณเพื่อรับนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ โดยจะให้เดือนละ ๒ ล้านบาท แต่คุณเล็กเฉยๆ พอแขกผู้ใหญ่ท่านนั้นกลับไปแล้ว ท่านก็บอกกับข้าพเจ้าว่า เงินแค่นั้นท่านก็หาได้ แต่เมืองโบราณไม่ได้ทำเพื่อกิจการนั้น นี่ก็เป็นเรื่องกว่า ๒๐ ปีมาแล้ว หรือเมื่อ ๗-๘ ปีที่แล้วมา เมื่อท่านคุมการแกะสลักไม้เป็นรูปเทพเจ้าต่างๆ ที่ได้ฤๅณาการเปรียญ วัดใหญ่สุวรรณารามที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของเมืองเพชรบุรีนั้น ก็มีคณะฝรั่งกลุ่มหนึ่งมาทาบถามขอรูปแกะสลักไม้ขนาดใหญ่ที่ท่านทำขึ้นเพื่อไปสร้างปราสาทจักรพรรดิที่พัทธยา ไปตระเวนโชว์ตามที่ต่างๆ ในต่างประเทศ โดยจะให้ค่าตอบแทนอย่างมากมาย เพราะมหกรรมที่ทำด้วยไม้จริง ๆ ขนาดใหญ่เช่นนี้ในปัจจุบันหาอยู่ที่ไหนไม่ได้ คุณเล็กมีความพอใจมากเพราะเห็นว่าสิ่งที่ท่านสร้างขึ้นนั้นเป็นที่ต้องตาต้องใจของคนที่มาพบเห็น แต่ไม่ตกลงให้เขาเช่าเอาไปตระเวนโชว์ เพราะสิ่งที่ท่านคิดขึ้นด้วยสติปัญญานั้นไม่ใช่เพื่อมาหาเงิน คุณเป็นเรื่องของคุณเองไป

คุณเล็กสร้างเมืองโบราณด้วยกระบวนการเรียนรู้คือ เรียนไปรู้ไปและคิดไปสร้างไป ตลอดเวลา ดังได้กล่าวมาแล้ว ในช่วงประมาณสิบปีแรกนั้น มีการออกไปต่างจังหวัด

เกือบแทบทุกภาคเป็นประจำ เพื่อไปดูภูมิประเทศและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม รวมทั้งหาซื้อของเก่า เช่น บ้านเรือนเก่าๆ อาคารเก่าๆ ตลอดจนวัตถุทางชาติพันธุ์ มาสร้างมาอนุรักษ์ไว้ที่เมืองโบราณ จนอาจกล่าวได้ว่าที่เมืองโบราณมีพิพิธภัณฑ์ทาง วัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นแห่งแรกในประเทศไทยก็ว่าได้

ผลที่ตามมาก็คือ การทำให้เมืองโบราณมีลักษณะหนึ่งที่เป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้ง ที่สมบูรณ์ ในขณะที่คุณเล็กได้เรียนรู้ถึงโครงสร้างและสัดส่วนของสถาปัตยกรรมไทย ทั้งของทางศาสนา วัด วัง และของพื้นบ้าน จนถึงขั้นเป็นผู้เชี่ยวชาญทีเดียว เพราะ เรียนรู้ได้ทั้งจากการสังเกต การสัมผัสที่ท่านไปคุมการรื้อจากที่เดิม และนำมาสร้าง ในเมืองโบราณ ความเป็นผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวนี้ทำให้ท่านสามารถออกแบบ แก่แบบ และปรับปรุงแบบในการสร้างอาคารทางศิลปะต่างๆ ภายในเมืองโบราณได้โดยไม่ต้อง พึ่งใครอีกต่อไป คุณเล็กทุ่มเทเวลาทั้งหมดอยู่ที่เมืองโบราณ คิดและออกแบบสิ่งก่อสร้าง ทางศิลปวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นตามพื้นที่ต่างๆ ในเมืองโบราณ ดังได้กล่าวแล้วว่าการสร้าง สิ่งต่างๆ นั้นไม่ได้มุ่งหวังให้สวยงามเป็นศิลปะแต่เพียงอย่างเดียว หากเน้นที่ความหมาย ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และปรัชญาเป็นสำคัญ โดยใช้ศิลปะเป็นเครื่องมือในการ สื่อความหมาย เพราะฉะนั้น ทุกสิ่งทุกอย่างที่คุณเล็กสร้างขึ้นนั้น ท่านบอกว่าไม่มีอะไร ใหม่ โดยเฉพาะในด้านศิลปะนั้นก็คือ การนำสิ่งที่มีอยู่แล้วมาปรุงแต่งใหม่เพื่อให้สื่อ ความหมายได้เหมาะสมกับกาลเทศะเท่านั้น แต่การนำมาสร้างและปรุงแต่งใหม่นั้น ไม่ใช่ของง่าย เพราะไม่เหมือนกันกับทำลอกแบบหรือก๊อปปี อีกทั้งขนาดของสิ่งก่อสร้าง ก็ไม่เหมือนของเดิม เป็นสิ่งที่ต้องใช้ความคิดหนัก คุณเล็กอยู่ในภาวะที่เครียดในช่วงนี้ เพราะการกระทำให้ทั้งเรื่องโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมลงตัวและการให้สีนั้นของลวดลาย ไม่ใช่ของง่าย โดยเฉพาะการให้สีนั้น ถ้าทำไม่ดีจะเกิดลักษณะที่ขัดแย้งกันจนเรียกว่า ด่างแซ่ก็ได้ การให้สีที่มีลักษณะกลมกลืนแบบสมัยอยุธยา นั้นคือสิ่งที่คุณเล็กต้องการ

ในความคิดของข้าพเจ้า สภาวะของคุณเล็กในตอนนั้นเหมือนกับคนกำลังทำ วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก โดยมีเรื่องที่จะทำสองเรื่องคือ การออกแบบและการสร้าง โครงสร้างภายในพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท กับการสร้างหอพระแก้ว

พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทนั้น สร้างขึ้นเพื่อให้เป็นสัญลักษณ์ของกรุงรัตนโกสินทร์ ในขณะที่พระที่นั่งสรรเพชญปราสาทเป็นสัญลักษณ์ของกรุงศรีอยุธยา การสร้างพระที่นั่ง สรรเพชญ์ นั้น เป็นงานค้นคว้าที่สร้างสิ่งที่คนไม่เคยเห็นขึ้นมา แต่ขณะที่พระที่นั่งดุสิตฯ ยังมีตัวตนอยู่ และมีการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างภายในเรื่อยมา คุณเล็กต้องการให้เหมือนเดิม คือสมัยที่ภายในพระที่นั่งยังมีเสาดานอยู่ แต่การตกแต่งภายในเช่น ภาพฝาผนังและ

การตกแต่งลวดลายและโครงสร้างภายในของยอดปราสาทนั้น ต้องการแสดงให้เห็นถึงความวิจิตรพิสดารของศิลปะสถาปัตยกรรมไทย เพื่อให้คนที่มาชมได้เรียนรู้

ส่วนที่หอพระแก้วนั้น คือการสร้างอาคารที่ปรากฏในภาพสลักบนตู้พระธรรมสมัยอยุธยาตอนปลายที่ตั้งแสดงไว้ ณ อาคารประพาสพิพิธภัณฑ์ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร ที่คุณเล็กให้ช่างเซียงไฮ้ถ่ายแบบมาสร้างไว้ การสร้างอาคารนี้ขึ้นมา ก็คือ การทำให้สิ่งที่อยู่ในภาพสลักกลายเป็นของจริงขึ้นมานั่นเอง สิ่งที่หนักหนาสาหัสก็คือ การออกแบบทั้งโครงสร้างและการตกแต่งภายใน โดยเฉพาะการให้สีว่าจะทำอย่างไรให้เกิดความกลมกลืน คุณเล็กใช้เวลาคิดและเครียดอยู่นานกว่าจะทำอะไรที่ลงตัวมาได้

· ความสำเร็จในการสร้างศิลปะสถาปัตยกรรมทั้งสองแห่งนี้เป็นผลดีกับคุณเล็กอย่างมหาศาล เพราะเท่ากับท่านเข้าใจและควบคุมศิลปกรรมโบราณได้อย่างผู้เชี่ยวชาญทีเดียว ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาการออกแบบอะไรหรือนึกจะทำอะไรก็ดูง่ายไปหมด ก่อนหน้านี้อะไรที่ไม่ลงตัวยังต้องมีการแก้ไขโดยใช้เวลา หรือบางแห่งถึงกับต้องรื้อไปก็มี

คุณเล็กสร้างสรรค์อะไรทุกอย่างในเมืองโบราณอย่างคล่องตัว เห็นที่ไหนมีพื้นที่ว่างก็คิดต่อเติมให้เต็มและให้เข้ากับสภาพแวดล้อมธรรมชาติด้วยคุณเล็กมีความสามารถในการแต่งสวนและสร้างภูมิทัศน์ให้กลมกลืนกับบรรดาสถาปัตยกรรมที่ทำขึ้นอย่างดีเยี่ยม ทำให้ผู้เข้าชมได้แลเห็นทั้งธรรมชาติและวัฒนธรรมที่ไปด้วยกันอย่างกลมกลืน ความสำเร็จอีกอย่างหนึ่งในการสร้างลัทธิธรรมชาตก็คือ การสร้างเขาพระวิหาร ที่ดูเหมือนกับเป็นภูเขาจริงๆ จนเป็นที่แปลกตาของคนที่มีความรู้ทางภูมิศาสตร์ว่าทำไมจึงมีเขาอยู่ในที่ราบลุ่มชายทะเล บางปู

เมืองโบราณกลายเป็นสิ่งที่มีอะไรหลายอย่างให้ผู้มาชมได้ศึกษาและเข้าใจ ทั้งความเป็นมาและโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรมของไทย สิ่งที่น่าสนใจในเรื่องนี้ก็คือการจัดพื้นที่บริเวณพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท และพระที่นั่งสรรเพชญปราสาทให้เป็นเขตพระราชฐานที่แสดงให้เห็นการมีอยู่ของสถาบันกษัตริย์และคนชั้นปกครอง ในขณะที่การจัดให้มีทั้งตลาดน้ำและตลาดบก ก็เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความเป็นสังคมเมืองที่เกิดขึ้นทั้งในพื้นที่ซึ่งใช้แม่น้ำลำคลองเป็นเส้นทางคมนาคมและที่อยู่อาศัยกับพื้นที่ซึ่งเป็นที่ชุมทางคมนาคมทางบก ชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนแบบเก่าๆ เหล่านี้นับวันจะหมดไปอย่างไม่มีอะไรกลับคืนมา

การได้เรียนรู้อะไรหลายอย่างตามที่กล่าวมานี้ เป็นสิ่งปลดปล่อยให้คุณเล็กมีอิสระในเรื่องของความคิดและจินตนาการอย่างที่ไม่เคยมีมาก่อน กอปรกับความรู้และความมั่นใจในสิ่งที่เห็นว่าถูกต้องตามสุภามิตและปรัชญาที่ได้เรียนรู้ ทำให้คุณเล็ก

คิดสร้างอะไรต่ออะไรที่นอกเหนือไปจากเมืองโบราณ

สิ่งที่คิดสร้างที่ตามมาอันดับแรกก็คือ **ปราสาทสังขธรรม** เป็นผลมาจากความคิดที่สวนกระแสกับชาวตะวันตกอย่างแท้จริง คือเห็นว่าเนื้อแท้ของมหาอำนาจทางตะวันตกไม่มีอะไรนอกจากการค้าสงครามที่แสดงออกด้วยการคิดเทคโนโลยีที่เป็นอาวุธยุทธภัณฑ์ มามอมเมาและหลอกขายคนตะวันออก โลกไม่มีทางสงบเพราะเป็นสิ่งยั่วยุให้มนุษย์ชู้ฆ่าทำลายกัน ในขณะที่เดียวกันคนตะวันออกรวมทั้งคนไทยด้วย ต่างก็มีวีรกรรมในความต้องการทางวัตถุจนละเลยศาสนาและปรัชญาที่เคยจรรโลงความเป็นมนุษย์ให้อยู่ในกรอบของศีลธรรมและมนุษยธรรมอย่างที่เคยมีมาแล้วในอดีต

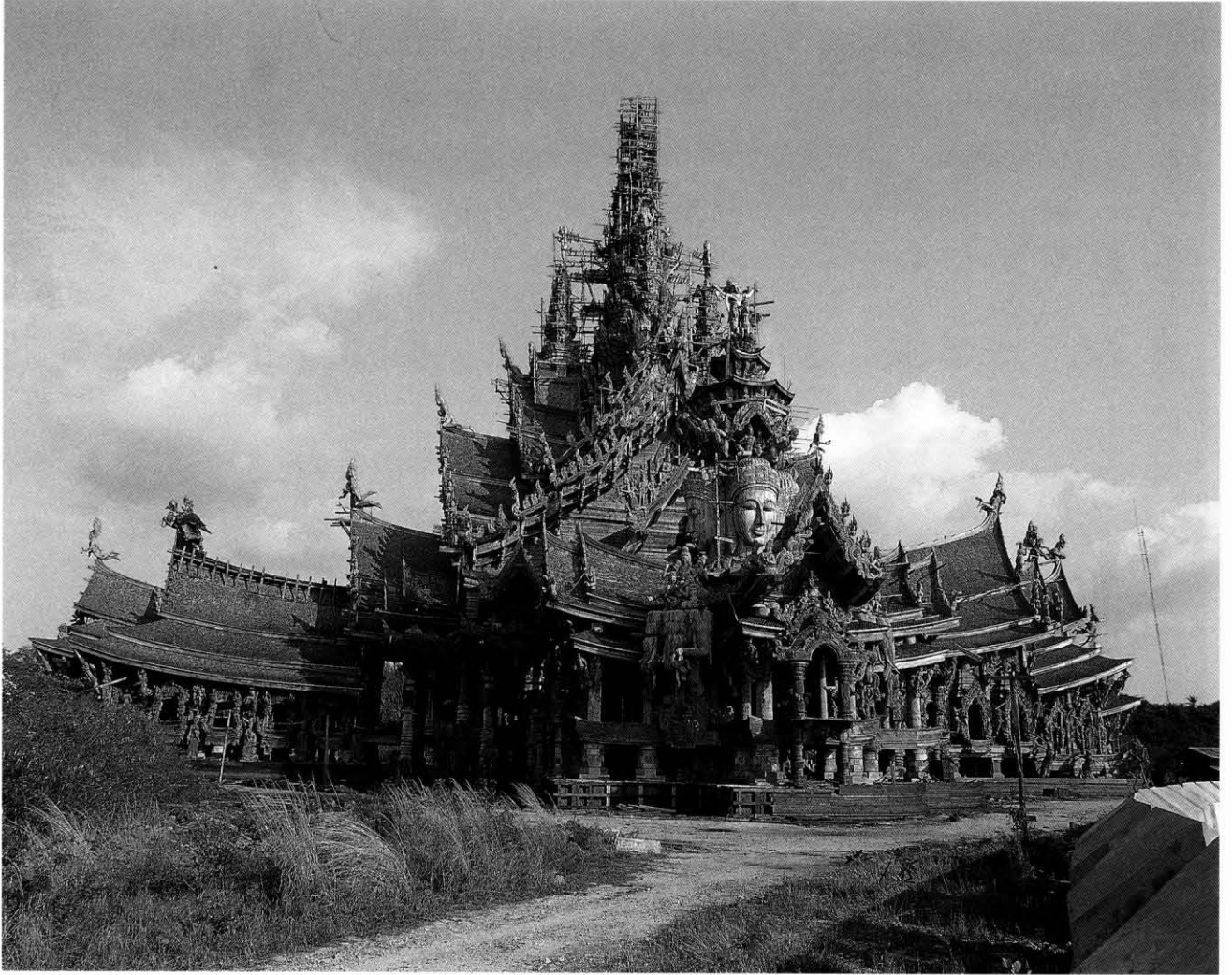
คุณเล็กต้องการสร้างสิ่งใดสิ่งหนึ่งทางศิลปกรรมเพื่อให้สื่อความหมายทางคุณธรรมและมนุษยธรรมที่บรรดาศาสนาและปรัชญาเมธีในอดีตค้นพบและคิดขึ้นมาเพื่อสอนมนุษย์ให้อยู่อย่างสันติสุข ซึ่งสิ่งเหล่านี้ก็คือสิ่งที่คุณเล็กได้อ่านได้ศึกษาและเลือกมาสื่อให้เหมาะสมกับกาลเทศะนั้นเอง

คุณเล็กเห็นว่าสิ่งสำคัญในโลกมีอยู่สามอย่าง คือ ฟ้า ดิน และมนุษย์ ปราศจากซึ่งสามสิ่งนี้โลกก็ไม่ใช่โลก ความเป็นศูนย์กลางนั้นอยู่ที่มนุษย์ แต่การจะเป็นมนุษย์ได้นั้นหาใช่เป็นแต่เพียงการเป็นสิ่งมีชีวิตที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติเยี่ยงสัตว์หรือสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ไม่ หากต้องเรียนรู้และได้รับการอบรมทางคุณธรรม

คุณธรรมที่สำคัญก็คือความกตัญญูต่อกับฟ้าดินและพ่อแม่ เพราะเป็นสิ่งที่ทำให้กำเนิดแกสิ่งมีชีวิตทั่วไป คุณธรรมถัดมาก็คือความเมตตากรุณาและความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งล้วนเป็นคุณธรรมที่คำจูนให้มนุษย์และสรรพสิ่งในโลกอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข คุณธรรมเหล่านี้ล้วนเป็นหลักอยู่ในทุกศาสนาและสื่อออกมาเป็นระบบสัญลักษณ์ในรูปแบบต่างๆ ทางศิลปกรรม ดังเช่น ความเมตตากรุณาแสดงออกมาในลักษณะของการเคารพกราบไหว้พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวรหรือพระกวนอิม ในขณะที่ความซื่อสัตย์สื่อออกมาในรูปของการทำพิธีกรรมไหว้เทพเจ้ากวนอู เป็นต้น

คุณเล็กชื่นชมในความยิ่งใหญ่ของคนตะวันออกในความคิดในเรื่องของมนุษย์ทางจิตวิญญาณ ที่ทำให้เกิดความเชื่อและการอธิบายจักรวาลได้อย่างสลับซับซ้อน โดยใช้ศิลปะเป็นสื่อในรูปสัญลักษณ์ต่างๆ ซึ่งล้วนแต่มีตำนานและคำอธิบายที่แฝงไปด้วยคุณธรรมที่จะธำรงโลก

ปราสาทสังขธรรมของคุณเล็กก็คิดขึ้นมาจากฐานความคิดเหล่านี้ ตัวปราสาทก็เปรียบเสมือนเขาพระสุเมรุซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของโลกและเป็นศูนย์กลางของจักรวาลในระดับภพภูมิที่สูงขึ้นไปก็เป็นที่สถิตของเทพเจ้าที่ล้วนแล้วแต่เป็นตัวแทนของคุณธรรม

ปราสาทสังขารม ชีวิต ความคิด จินตนาการ และจักรวาล ในความคิดคำนึงของคุณเล็ก

ปราสาทสังฆกรรมที่ริมขอบฟ้า

ด้านต่างๆ ที่คุณเล็กได้แบบมาจากศาสนสถานต่างๆ ในภูมิภาคเอเชีย ไม่ว่า อินเดีย จีน เขมร และอื่นๆ ล้วนนำมาประดับตกแต่งให้แลเห็นความเคลื่อนไหวที่คึกคัก โดยมุ่งหมายให้บริเวณตรงกลางภายในปราสาทเป็นที่ตั้งของบุษบกที่ว่างเปล่าไม่มีรูปเคารพที่ศักดิ์สิทธิ์อันใดประดิษฐานไว้ เพราะต้องการให้เป็นที่นั่งของมนุษย์ที่ประพาศดีดีมีคุณธรรม

ความคิดเช่นนี้ไม่ใช่ของใหม่อะไรที่คุณเล็กคิดขึ้นเอง หากเป็นสิ่งที่มียู่แล้วในคัมภีร์ไตรภูมิทางพระพุทธศาสนา ที่เชื่อว่าพระอินทร์ผู้เป็นใหญ่ในเทพเจ้านั้นเป็นตำแหน่งของผู้ที่บำเพ็ญคุณงามความดีที่สะสมกันมาหลายชาติหลายภพ เมื่อเทพองค์เดิมที่ดำรงตำแหน่งหมดวาระไปเพราะต้องไปจุติในภพภูมิอื่น ผู้ที่มีบุญบารมีท่านอื่นก็เข้ามาแทนที่ เหตุที่คิดเช่นนี้ก็เพราะคุณเล็กมีความเชื่อในมิติทางจิตวิญญาณและความศักดิ์สิทธิ์ที่ยังคนตระวันออกทั้งหลาย มนุษย์แม้ว่าจะเป็นผู้บรรลุของจักรวาลก็ตาม แต่ถ้าหากพัฒนาจิตของตนด้วยการประพฤติในสิ่งที่เป็นคุณธรรม ก็สามารถยกระดับจิตให้สูงขึ้นจากความรู้สึกนึกคิดและสันดานของความเป็นสัตว์เดรัจฉานมาเป็นมนุษย์และเทวดาในภพภูมิต่างๆ จนในที่สุดก็รวมตัวเป็นหนึ่งเดียวกับจักรวาล คุณเล็กคือทาสที่ซื่อสัตย์ของความเชื่อเช่นนี้ เพราะเป็นสิ่งที่ท่านมักจะนำมาพูดมาถกกับข้าพเจ้าบ่อยๆ ท่านไม่ต้องการที่จะใช้ชีวิตแบบนักบวชหรือนักพรตในการบำเพ็ญศีลและภาวนา หากใช้ชีวิตแบบฆราวาสที่ใช้สติปัญญาและความสามารถของท่าน ทำสิ่งที่ทำให้มนุษย์มีความคิดที่ดีมีศีลธรรมและมีความสุขทางจิตใจ การกระทำที่ยกระดับจิตใจนั้นนอกจากกระทำเพื่อผู้อื่นแล้วยังเท่ากับทำให้ตัวเองอีกด้วย เป็นหนทางที่ดีในการสร้างสันติสุขให้แก่โลก คุณเล็กไม่ยึดติดกับสิ่งที่ท่านสร้างในทางวัตถุ คือเมื่อสร้างอะไรเสร็จแล้วก็มานั่งชื่นชมหรือหลงใหล แต่สำหรับคุณเล็กสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงทางผ่านไปยังสิ่งที่ท่านคิดใหม่ทำใหม่ไปเรื่อยๆ

เมื่อแรกเริ่ม ปราสาทจักรพรรดิก็เป็นสถาปัตยกรรมโบราณรูปปราสาทจตุรมุขขนาดใหญ่ที่สร้างด้วยไม้แต่ยังทำไปความโดดเด่นกลับไปอยู่ที่การแกะสลักรูปประติมากรรมของเทพเจ้าและสัตว์เนรมิตในเทวนิยายที่มากมายหลายขนาดมาประกอบทั้งในลักษณะประดับและการแสดงสัญลักษณ์ของความหมายทางศาสนาและปรัชญา เลยกลายมาเหมือนกับการสร้างหรือแกะภูเขาไม้ทั้งเขา ทั้งภายนอกและภายใน เป็นเรื่องที่ไม่มีความเสร็จง่าย ๆ ในอายุขัยของคุณเล็กเพราะการสร้างปราสาทหลังนี้คุณเล็กสร้างเมื่ออายุใกล้จะเจ็ดสิบปีแล้ว คุณเล็กใช้เวลาอ่านและเลือกแบบประติมากรรมจากหนังสือศิลปะและประวัติศาสตร์ศิลปะของประเทศต่างๆ ในเอเชีย มาออกแบบและควบคุมให้ช่างแกะสลักที่ท่านอบรมและสอนให้ทำด้วยตนเอง โดยใช้พื้นที่ใต้ถุนศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณารามเป็นที่ทำงานออกแบบ และใช้บริเวณโดยรอบเป็นที่แกะสลัก พอได้จำนวน

ที่ต้องการแล้ว จึงส่งไปประกอบที่พิทथा ซึ่งคุณตุ๊กบุตรชายคุณเล็กเป็นผู้ควบคุม การก่อสร้างมาแต่ต้น ภายหลังจนถึงปัจจุบันคุณจิวหรือคุณพิจารณ์บุตรชายอีกคนหนึ่ง จึงเป็นผู้รับช่วงมา คุณเล็กทำไปเรื่อยไป เพราะยังทำก็ยังไม่เสร็จง่าย ๆ เหมือนอย่างที่ ท่านสร้างในเมืองโบราณ เพราะการแกะสลักรูปประติมากรรมแต่ละด้านของชั้นในและ ชั้นนอกของปราสาทขนาดใหญ่เช่นนี้ เป็นเรื่องต้องใช้เวลาแล้วยังเป็นเรื่องละเอียดอ่อนด้วย

เมื่อแรกก่อสร้าง คุณเล็กไปดูและคุมการก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมด้วยตนเอง บ่อย ๆ แต่เมื่อโครงสร้างเสร็จแล้วเกือบแทบไม่ได้ไปเลย เพราะมุ่งแต่การแกะสลักเป็นสำคัญ แต่ก็คุมรูปแบบด้วยรูปจำลองอยู่ที่เมืองโบราณ แต่ในยามที่เบื่อกับการออกแบบและ คุมการแกะสลัก คุณเล็กก็มีทางออกโดยไปหาเรื่องคิดและทำอย่างอื่นขึ้นแทน ซึ่งมีทั้ง ภายในตัวเมืองโบราณเองและนอกเมืองโบราณ

ภายในเมืองโบราณนั้น แต่เดิมมีพื้นที่กว่า ๔๐๐ ไร่ คิดและสร้างสิ่งต่าง ๆ ต่อ เดิมจนไม่มีที่จะสร้างแล้ว จึงขยายออกไปในพื้นที่ซึ่งอยู่ในกรรมสิทธิ์แต่เดิมอีกประมาณ ๓๐๐ ไร่ สร้างเขาพระสุเมรุที่ในคัมภีร์ไตรภูมิบอกว่ามีปลาอานนท์หนุนอยู่ ขุดคลอง สร้างกระบวนเรือพยุหยาตราทางชลมารค สร้างศาลาฤๅษีตัดต้น สร้างศาลาและสวน พฤษชาติในวรรณคดี สร้างประติมากรรมไม้แกะสลักรูปพระโพธิสัตว์กวนอิม รวมถึง ศาลากลางน้ำ และศาลารูปแบบต่าง ๆ และที่ใหญ่โตก็คือวิหาร ๑๐๘ อรหันต์ ทั้งหลาย แผลเหล่านี้ก็มุ่งที่จะให้เป็นสิ่งเสริมสร้างการศึกษาในทางวรรณคดี ศาสนาและพิธีกรรม แก่เยาวชนที่มากับครอบครัว เพราะนอกจากจะได้เห็นแล้ว ยังได้พักผ่อนพูดคุยร่วมกัน ตามศาลาและสถานที่ร่มรื่นต่าง ๆ คุณเล็กเรียกพื้นที่ส่วนขยายนี้ว่า ปลายนา เพราะเป็น พื้นที่โล่ง มีลมพัดผ่านเย็นอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะเป็นที่ร่มรื่นที่ดีในฤดูร้อน

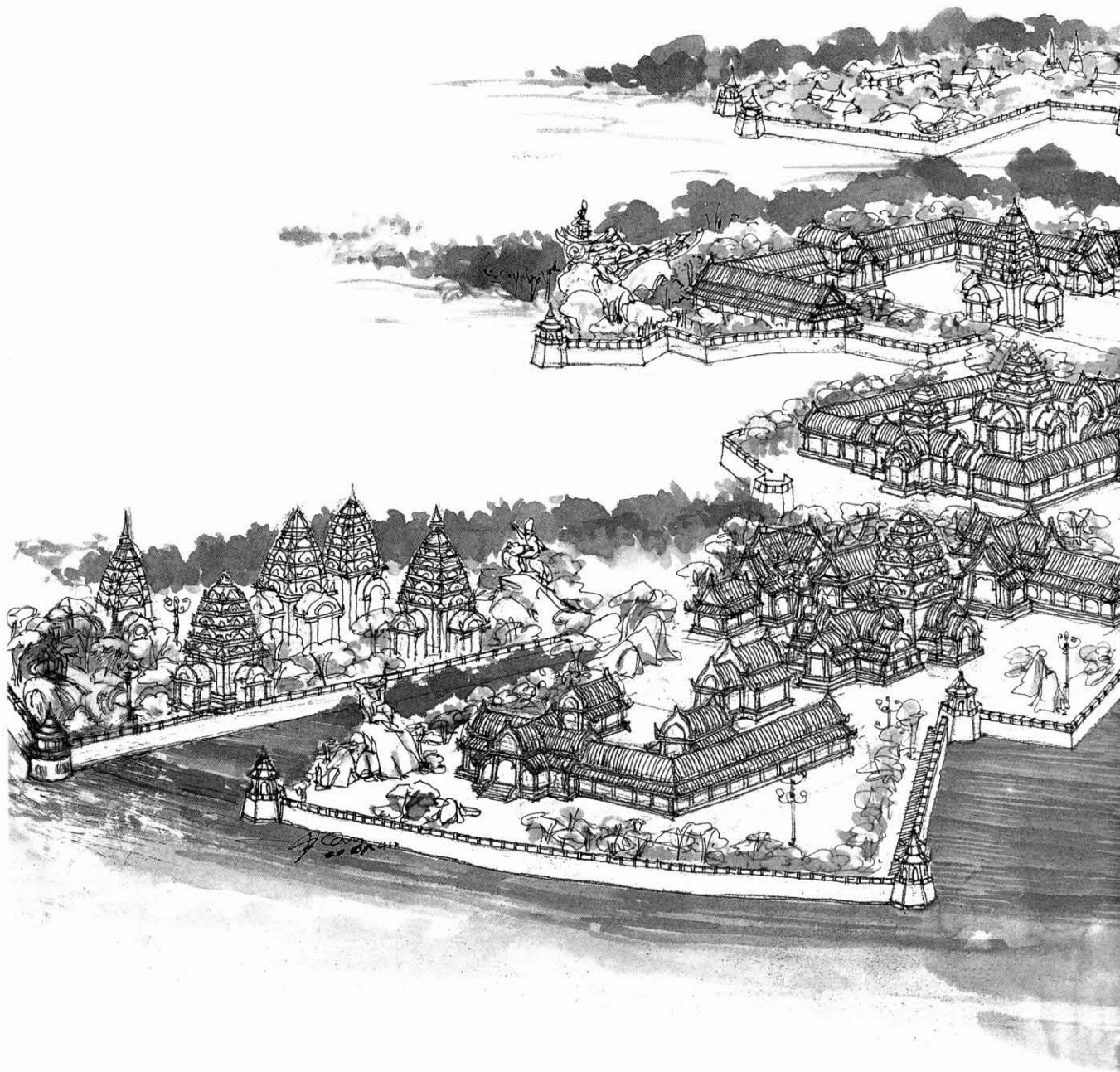
ส่วนพื้นที่นอกเมืองโบราณนั้นก็คือที่ดินต่าง ๆ ที่คุณประไพซื้อหาไว้เป็นจำนวน หลายแห่ง คุณเล็กคิดทำให้เป็นประโยชน์ แต่ไม่ใช่เป็นประโยชน์ในการสร้างโรงงาน อุตสาหกรรมหรือกิจกรรมทางธุรกิจเพื่อกำไรอย่างคนทั่วไป หากเป็นการจินตนาการในด้าน ศิลปวัฒนธรรมทั้งสิ้น

สิ่งที่ทำหยาจินตนาการของคุณเล็กพอ ๆ กับการสร้างปราสาทสักธรรมที่พิทथा ก็คือ ความคิดที่จะสร้างเมืองนเรศวร เพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมริมแม่น้ำบางปะกง ในพื้นที่ประมาณ ๑,๐๐๐ ไร่ ศูนย์กลางของเมืองนี้ก็คือ อาคารภูเขารูปช้างสามเศียร ที่สูงตระหง่านท่ามกลางที่ราบลุ่มริมแม่น้ำบางปะกง แวดล้อมไปด้วยแหล่งที่จัดเป็นสวน ตามธรรมชาติ อาคารที่พัก โรงละคร สถานที่จำหน่ายสินค้าพื้นเมืองและศิลปหัตถกรรม ที่ผลิตจากช่างสิบหมู่ซึ่งจะต้องมีการฟื้นฟูขึ้น คุณเล็กคิดผังและสร้างรูปจำลองไว้อย่าง

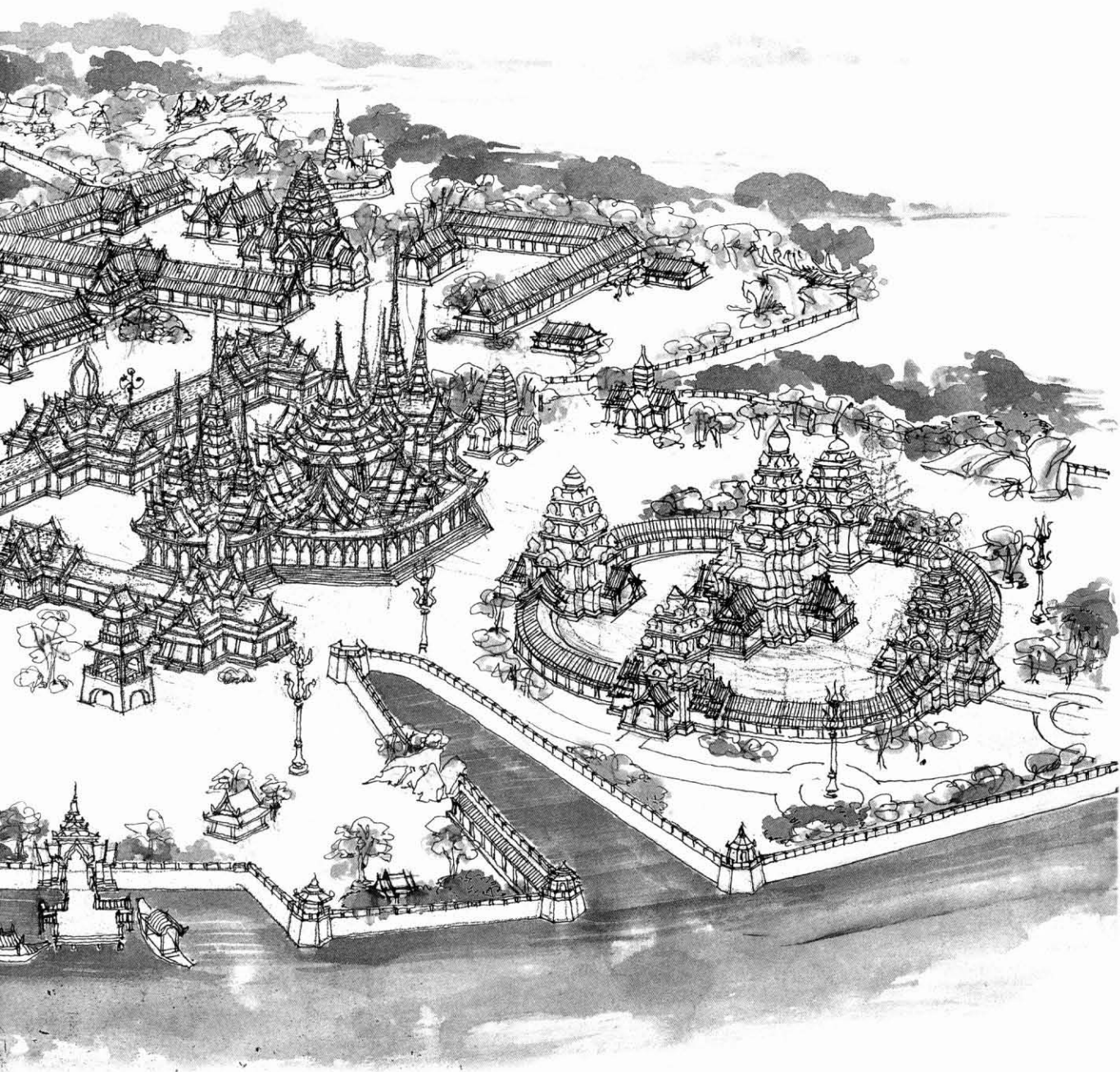
น่าประทับใจ แต่พอจะดำเนินการก็มีอุปสรรคเกี่ยวกับการอยู่อาศัยของชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ คุณเล็กไม่ชอบมีเรื่องไม่สบายใจก็เลยเลิกคิดที่จะทำไป ก็นับเป็นสิ่งที่แปลกกว่าคนอื่น ๆ อย่างหนึ่งของคุณเล็ก คือจะไม่เสี่ยงทำอะไรที่ตนเองไม่รู้และควบคุมในการแก้ปัญหาไม่ได้ โดยเฉพาะในการลงทุนทำธุรกิจจะไร้อย่างไร จะทำได้ก็ต้องมีความรู้ความเข้าใจเสียก่อนว่า มีสติปัญญาพอจะควบคุมและดำเนินการได้หรือไม่ จะไม่เสี่ยงไปกู้หนี้ยืมสินเขามาลงทุนและอาศัยคนอื่นทำให้ความคิดเช่นนี้ดูต่างไปจากบรรดานักลงทุนทั้งหลายในยุคสงครามเย็น ที่ชอบทำอะไรใหญ่โตเกินกว่าไร ๆ ที่ตนเองไม่มีความรู้ความเข้าใจ มองการณ์ไกลและปัญหาที่จะเกิดไม่เห็น และที่สำคัญชอบกู้หนี้ยืมสินเขามาลงทุน ผลตามมาก็คือ ความหายนะเมื่อเศรษฐกิจแบบฟองสบู่แตก ถ้าเปรียบเทียบกับนักลงทุนแบบนี้กับคุณเล็ก ก็คงจะแตกต่างกันว่า คนเหล่านั้นเชื่อวิธีการและกระบวนการแบบคนตะวันตกที่มักยืมจมูกคนอื่นหายใจ แต่คุณเล็กคิดแบบคนตะวันออก ถ้าไม่มีความรู้ความเข้าใจและควบคุมอะไรไม่ได้ก็จะไม่ทำ ข้าพเจ้านึกถึงคำพูดของคุณเล็กตอนหนึ่งหลายปีมาแล้ว เมื่อมีการตื่นตัวเล่นหุ้นกันในเมืองไทยใหม่ ๆ ท่านบอกว่า การเล่นหุ้นก็คือการพนันนั่นเอง เป็นการเสี่ยงอะไรต่ออะไรที่ไม่ทำให้เกิดความสบายใจและการใช้สติปัญญาที่ดีได้

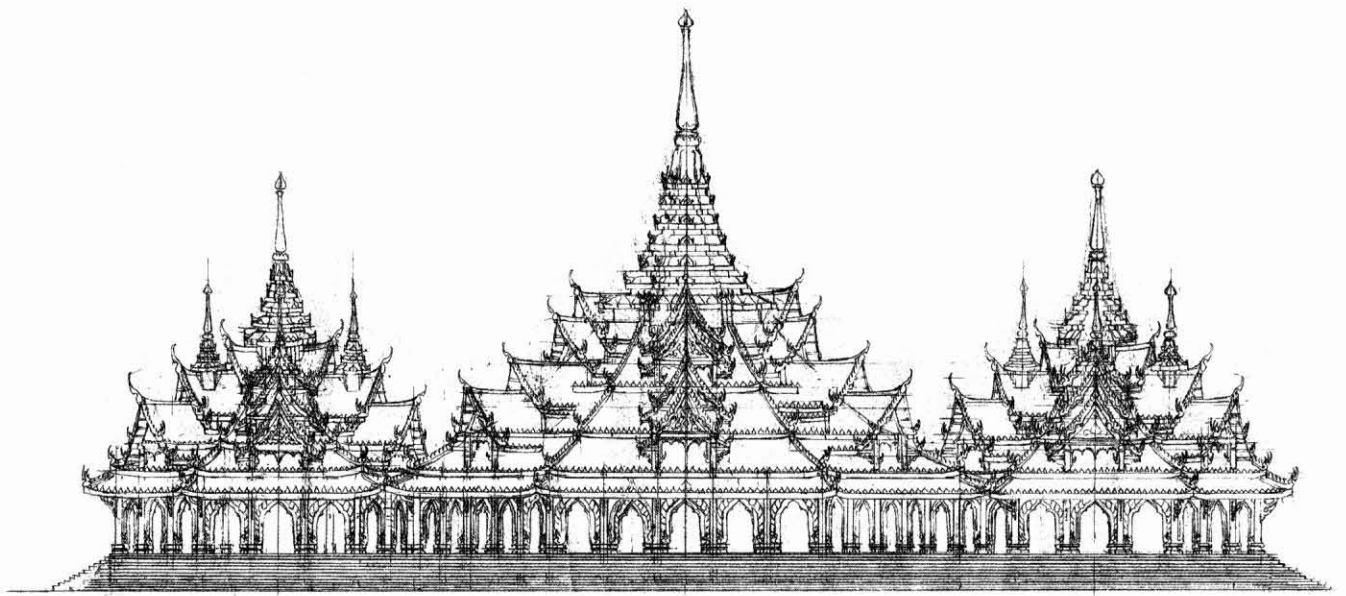
เรื่องจินตนาการทางศิลปวัฒนธรรมของคุณเล็กมีอีกหลายอย่างที่มีความพร้อมในเรื่องที่ทางและการลงทุนแต่ไม่พร้อมในด้านคนคุมงานที่มีความเข้าใจและความสบายใจเลยทำให้จินตนาการเหล่านั้นปรากฏเป็นจริงแต่เพียงรูปจำลอง ทว่า แต่ละอย่างี่สร้างขึ้นมานั้นมาจากแรงบันดาลใจและความรักความชอบของคุณเล็กในสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างแท้จริง ดังเช่น เรื่องอาคารรูปภูเขารูปช้างสามเศียรที่กล่าวมาแล้ว เป็นต้น

ยังมีรูปจำลองของอาคารอีกแห่งหนึ่งที่ข้าพเจ้าชอบใจ คืออาคารรูปกังหันที่คุณเล็กออกแบบเพื่อให้เป็นบ้านพักของคุณอรพรรณ บุตรสาวคนโต เป็นสิ่งที่ผลักดันมาจากความรักของพ่อที่มีต่อลูก คุณเล็กคิดสร้างบ้านให้ลูกทุกคนให้สมฐานะ แต่สำหรับคุณอรพรรณนี่ค่อนข้างแรงหน่อย เหตุเพราะบ้านพักเดิมริมแม่น้ำเจ้าพระยาที่เคยสบายนั้นมีโรงแรมขนาดใหญ่ชนิดห้าดาวสร้างขึ้นมาแข่งค้ำอยู่ คุณเล็กไม่ชอบใจ และเห็นว่า เป็นอัปมงคล ปนให้ฟังเสมอ เลยคิดอยากทำอาคารริมน้ำที่สวยงามมีศิลปะ ให้เป็นอาคารไม้สองชั้นที่มีการผสมผสานกันระหว่างสถาปัตยกรรมแบบจีนและแบบไทย มีลวดลายแกะสลักที่สวยงามประดับ แต่ที่ดูดีก็ว่าอย่างอื่นก็คือ สร้างแบบอาคารเมืองร้อนที่มีความโปร่งพอที่อากาศผ่านเข้าออกได้ดี แต่เผอิญคุณอรพรรณไม่ชอบความโอ้อ่าจึงเป็นอันพับไป

แผนผังเมืองเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ที่ริมแม่น้ำบางปะกงในเนื้อที่ ๘๐๐ ไร่
ประกอบด้วย โรงละคร โรงเรียนช่างสิบหมู่ และตลาดค้าขาย

แบบร่างโรงละคร ในอาณาบริเวณเมืองเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

แบบร่างแรกของพิพิธภัณฑ์ช้างเอราวัณ ซึ่งมีความคิดที่จะสร้างไว้ที่ริมแม่น้ำบางปะกง

สิ่งที่จินตนาการแล้วทำสำเร็จอีกอย่างหนึ่งก็คือ **พิพิธภัณฑช้างสามเศียร** ที่สำโรงสมุทรปราการ ในพื้นที่กว่า ๘ ไร่ใกล้กับโรงงานประกอบรถเบนซ์ เพราะคุณเล็กสามารถมอบหมายให้คุณพากเพียร บุตรชายคนโตดำเนินการได้สำเร็จ คุณเล็กเป็นห่วงของเก่าที่ทำมืออยู่เพราะสะสมมานาน อยากให้เป็นของส่วนรวมและคิดสร้างพิพิธภัณฑเพื่อเก็บรักษาและเปิดโอกาสให้คนที่สนใจเข้าชมมาศึกษานานแล้ว แต่เป็นห่วงเรื่องการดูแลและความปลอดภัย เลยไม่ได้ทำสักที โดยเฉพาะคิดไม่ออกว่าจะสร้างอาคารแบบไหนที่ปลอดภัยและดูเป็นศิลปะด้วย

จนกระทั่งเมื่อไม่นานมานี้ มีผู้คุ้นเคยชาวต่างประเทศท่านหนึ่งมาเยี่ยมท่านได้พูดคุยกันถึงว่าที่เมืองนอกมีคนคิดสร้างอาคารจำลองเป็นรูปผลแอปเปิ้ลเพื่อให้คนเข้าไปชมและดูวิวของเมือง คุณเล็กจึงคิดขึ้นมาได้ว่าน่าจะสร้างอาคารแบบนี้เพื่อเป็นพิพิธภัณฑแสดงของเก่าของท่าน เพราะดูปลอดภัยและดึงดูดความสนใจของคนได้ดี แต่แทนที่จะสร้างเป็นผลแอปเปิ้ลแบบฝรั่งกลับคิดทำเป็นรูปช้างเอราวัณสามเศียรแทน เพราะความชอบในช้างสามเศียรที่คิดสร้างที่บางปะกงยังอยู่ในสำนึกเสมอมา

คุณเล็กจึงคิดรูปแบบช้างขึ้นมาและให้ช่างปั้นเป็นรูปจำลอง เป็นช้างสามเศียรอยู่ในท่ายืนที่เคลื่อนไหวสายเศียรเหนือยอดโดมของอาคารที่รองรับ ดูราวกับว่าช้างตัวนี้เหยียบอยู่บนโลก ทำให้ช้างดูเด่นสง่าแลเห็นแต่ไกล ภายในห้องช้างจะทำเป็นห้องพิพิธภัณฑแสดงของโบราณที่มีค่า ทั้งตัวของช้างหุ้มด้วยแผ่นทองแดงทำให้มีสีสันดูเหมือนช้างจริง คุณเล็กออกแบบเสร็จก็ส่งต่อไปให้คุณพากเพียรเป็นผู้ดำเนินการหาสถาปนิกและวิศวกรมาทำการก่อสร้าง ปัจจุบันอาคารพิพิธภัณฑรูปช้างสามเศียรนี้ตัวอาคารใกล้เสร็จหมดแล้ว เว้นแต่เพียงการจัดการภายในให้เป็นที่ตั้งของโบราณเพื่อแสดงเป็นพิพิธภัณฑเท่านั้น

มีผู้เคยเสนอว่าควรตกแต่งช้างเอราวัณนี้ให้เป็นช้างทรงของพระอินทร์ โดยมีรูปพระอินทร์ประทับอยู่บนคอช้างแต่คุณเล็กไม่สนใจเพราะต้องการให้ช่างยืนอยู่ในสภาพอิสระเป็นช้างของจักรวาล แต่โดยเหตุที่ช้างเอราวัณเป็นสิ่งที่อยู่ในระบบความเชื่อของทั้งคนที่นับถือพุทธศาสนาและศาสนาพราหมณ์ การสร้างให้เป็นอาคารจำลองขนาดใหญ่เช่นนี้ได้ชักนำคนที่พบเห็นเป็นจำนวนมากมองว่าเป็นช้างศักดิ์สิทธิ์ ภาพช้างสามเศียรที่ยืนหมืนอยู่กลางแจ้งใกล้ถนนที่มีผู้สัญจรไปมาดูเป็นสิ่งที่ทรงพลัง เลยมีคนเป็นจำนวนมากไปกราบไหว้บนขอสิ่งที่ต้องการ โดยเฉพาะการขอลาภ ขอหวย ขอลอตเตอรี่ เป็นต้น ซึ่งนับว่าหักเหไปจากเจตนารมณ์ของคุณเล็กเป็นอย่างมาก ที่กล่าวว่าหักเหไปนั้นเพราะคุณเล็กแม้ว่าจะเชื่อในอำนาจและจิตวิญญาณในทางศาสนาก็ตาม แต่ก็ไม่เคยเชื่อและ

สนใจสิ่งที่เป็นไสยศาสตร์อย่างที่คุณเป็นจำนวนมากในเมืองไทยยึดเป็นสัจจะ

ข้าพเจ้าไม่เคยเห็นคุณเล็กเชื่อในเรื่องโชคลางเช่น การดูหมอ การทำนายทายทัก และการทำพิธีกรรมทางไสยศาสตร์นานาชนิด เพื่อให้มีโชครำรวยหรือพ้นจากความทุกข์ยากลำบาก ที่เห็นทำก็มักเป็นการปล่อยนกลปล่อยปลายามที่มีคนในครอบครัวเจ็บป่วยทำนองนั้น แม้แต่การเชื่อผีसाงเทวดาที่จะให้คุณให้โทษก็ไม่สนใจ บ่อยครั้งในเวลาทีออกไปรวบรวมวัตถุทางชาติพันธุ์และบ้านเรือนเก่าๆ มาอนุรักษ์ไว้ที่เมืองโบราณ ก็ได้ของที่เกี่ยวข้องกับคนตายมามาก ทำให้ผู้ที่ร่วมไปด้วยโดยเฉพาะข้าพเจ้าเองก็แห้งๆ แต่คุณเล็กดูเฉย แม้แต่ในเมืองโบราณเองก็มีคนเล่าลือว่ามีอะไรที่แปลกๆ ตามอาคารหรือสิ่งก่อสร้างที่เป็นของเก่า ก็ดูไม่หวั่นไหวอะไร อย่างไรก็ตาม คุณเล็กรับฟังการที่มีคนมากราบไหว้ขอโชคลาภกับช่างเอราวัณด้วยความสงบและปล่อยให้ไปไปตามกระแสทางสังคม ในส่วนข้าพเจ้ากลับมีความสนใจแต่ไม่ใช่สนใจเพราะเชื่ออย่างที่คนเขาเชื่อกัน กลับแลเห็นพลังในการสื่อสารอันเนื่องจากการนำสิ่งที่คนรู้จักและอยู่ในระบบความเชื่อมาแต่โบราณมาสร้างขึ้น เพราะถ้าหากเป็นตึกแบบใหม่หรืออะไรที่ไปลอกเลียนที่อื่นมาก็คงไม่มีปรากฏการณ์เช่นนี้แน่

การสร้างพิพิธภัณฑ์ช่างเอราวัณก็คือผลงานใหญ่แห่งสุดท้ายในชีวิตของคุณเล็ก ในขณะที่ทำการก่อสร้าง ท่านมาดิชมอยู่เพียงครั้งสองครั้งก็ไม่มาอีก ปล่อยให้เป็นเรื่องของคุณพวกเพียรที่จะต้องดำเนินการต่อไปจนเสร็จ เพราะเมื่อเป็นพิพิธภัณฑ์ขึ้นมาแล้วก็เท่ากับได้เป็นที่อนุรักษ์บรรดาของโบราณที่มีค่าควรเมืองที่ท่านอุตส่าห์รวบรวมไว้ให้เป็นสิ่งที่คนรุ่นหลังได้เห็นได้ศึกษาต่อไป แต่คุณเล็กก็ยังต้องทำในสิ่งที่ท่านทำไม่เสร็จต่อไป ไม่ว่าจะเมืองโบราณและปราสาทสังขรธรรมที่พัทยา

ที่เมืองโบราณดูไม่มีอะไรมากเพราะทำมาเกือบจะไม่มีพื้นที่สร้างอะไรอีกแล้ว เพียงแต่คิดทำสิ่งเล็กๆ น้อยๆ ขึ้นตามจุดต่างๆ เพื่อระบายความเครียดจากการคิดและออกแบบสิ่งที่จะไปประกอบที่ปราสาทสังขรธรรมที่พัทยา ส่วนงานอื่นๆ เช่น การดูแลความสะอาด การปลูกต้นไม้ และซ่อมแซมสถานที่ต่างๆ ที่เมืองโบราณนั้นเป็นภาระของคนอื่นได้

คุณเล็กหวงแหนเมืองโบราณ แต่ไม่ใช่เพราะเป็นสถานที่พักอาศัยอย่างมีความสุขและเป็นแหล่งที่ทำให้เกิดรายได้กับครอบครัว หากต้องการให้เป็นสถานที่เพื่อการศึกษาของคนรุ่นต่อไปที่จะได้รู้จักตัวเองและภูมิใจในรากเหง้าทางวัฒนธรรมของบ้านเมืองให้ดำรงอยู่นานเท่าที่จะนานได้ คุณเล็กต้องการเพียงให้เป็นสถานที่ประกอบการที่ไม่เอากำไร หากเพียงหาทางให้พอมีรายได้ที่จะบำรุงรักษาสิ่งก่อสร้างทั้งหลายให้อยู่นานเป็นสำคัญ

เจตนารมณ์ที่เด็ดเดี่ยวในเรื่องนี้มีมาตั้งแต่แรกเปิดเมืองโบราณให้คนเข้าชมคือ เก็บค่าเข้าชม ๕๐ บาทต่อคน มาตั้งแต่แรกจนกระทั่งปัจจุบันโดยไม่มีการเปลี่ยนแปลง เคยถูกวิพากษ์วิจารณ์ว่าเก็บค่าเข้าชมแพงในระยะแรก ซึ่งกว่า ๓๐ ปีมาแล้ว แต่คุณเล็ก ก็มีคำอธิบายจากประสบการณ์ที่ท่านเคยเปิดโอกาสให้คนเข้าชมโดยไม่คิดอะไร กลับปรากฏว่ามีคนเป็นจำนวนมากไม่เข้าใจในความหมายและเห็นคุณค่าเข้ามาชมแบบทำลาย ชูตขีดและหักบรรดาลายปูนปั้นที่ลึกรักปิดทองจนเกิดความเสียหาย การเก็บแพงๆ ในขณะนั้นก็เพื่อที่จะให้โอกาสเฉพาะคนที่แลเห็นคุณค่าจริงๆ เพราะไม่มีผลดีอันใดที่ปล่อยให้คนที่ไม่รู้คุณค่าเข้ามา คุณเล็กมักพูดเสมอว่า คนที่เข้ามาชมเมืองโบราณเพียงเห็น แคะผ่านไปแม้จะจ่ายค่าเข้าชมด้วยราคาแพง ก็อย่ามาติกว่า เพราะไม่ทำให้ท่านเกิดความภูมิใจอะไร

คุณเล็กมักใช้เวลาที่ปลีกตัวเองจากการคุมงานก่อสร้าง ไปสังเกตและสดับฟังคำติชมของผู้ที่เข้ามาชมเป็นประจำ เพื่อที่จะได้รู้ว่าเขาเข้าใจอะไรและติชมอย่างไร จะได้นำมาปรับปรุงแก้ไข โดยเหตุนี้ทุกสถานที่ในเมืองโบราณจึงไม่ได้อยู่ในลักษณะหยุดนิ่ง หากมีการแก้ไขเพิ่มเติมและเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อยๆ คนที่เข้ามาเมืองโบราณนานๆ ครั้ง จะรู้สึกว่สิ่งที่ตนเห็นครั้งที่แล้วดูแตกต่างไปจากครั้งใหม่ไม่มากนัก

คุณเล็กตระหนักดีว่าสิ่งที่ท่านทำไว้หรือหามาไว้ที่เมืองโบราณนั้น หลายๆ อย่างก็ทำไม่ได้หรือหาไม่ได้อีกแล้ว จึงติดประกาศและวิงวอนผู้เข้าชมอย่าได้ทำอะไรที่เป็นเชิงทำลายเลย อีกทั้งมักพูดเป็นปัจฉิมวาจาแก่ผู้ใกล้ชิดที่ร่วมงานเมืองโบราณทุกคนว่า อย่าคิดทำอะไรที่โลดโผนเพื่อดึงดูดให้คนเข้ามาชมหรือเพื่อให้มีรายได้มากขึ้น เพราะจะทำให้สิ่งต่างๆ ที่มีความหมายและคุณค่าอยู่แล้วหมดไป เมืองโบราณก็จะกลายเป็นเพียงสวนสนุก หรือแหล่งหย่อนใจที่มีอยู่อย่างดาษดื่นทั่วไป “อย่ามาทำลายกันดีกว่า ทำให้ของที่มืออยู่แล้วไม่มีอะไรเลย”

เมื่อแรกสร้างเมืองโบราณนั้น หลายๆ ประเทศส่งผู้แทนเข้ามาดู อย่างเช่น อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และเกาหลี แต่เส้นทางเดินเป็นถนนละทิศทางกับเมืองโบราณ เพราะแหล่งที่เป็นศูนย์ทางวัฒนธรรมของประเทศเหล่านั้น เน้นความเพลิดเพลินและการมีกำไรจากค่าเข้าชมเป็นสำคัญ หลายคนเสนอตัวเข้ามาเพื่อโฆษณา เพื่อให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาชม แต่คุณเล็กไม่เคยสนใจ กลับพอใจอย่างเงียบๆ ที่มีหนังสือหรือวารสารทั้งไทยและต่างประเทศกล่าวถึงความหมายของเมืองโบราณ เมื่อใดที่มีโอกาสเหมาะคุณรอบรู้บุตรชายคนกลางก็จะลงมือทำประชาสัมพันธ์ด้วยตนเองสักครั้งหนึ่ง ห่างกันเป็นระยะๆ ไป

แต่ก็มีความแตกต่างกันในบรรดาสื่อที่กล่าวถึงหรือลงเรื่องเกี่ยวกับเมืองโบราณ พวกหนึ่งให้ความสำคัญในฐานะเป็นพิพิธภัณฑ์กลางแจ้งหรือเป็นสถานที่ศึกษาทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมที่สำคัญ ในขณะที่อีกพวกหนึ่งให้ความสำคัญกับความคิดของคุณเล็กว่าทำไมจึงคิดและสร้างเมืองโบราณขึ้นมา เพราะเป็นเรื่องที่ทวนกระแสความคิดของคนในโลกปัจจุบันมาก พวกหลังนี้เห็นว่าคุณเล็กกับเมืองโบราณและสถานที่อื่นๆ ที่ท่านสร้างขึ้นมาเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก ได้มีความพยายามของหลายคนที่ยากจะอยากสัมภาษณ์ว่าท่านเป็นใคร ทำไมจึงคิดเช่นนั้นเช่นนี้แต่ไม่สำเร็จ เพราะคุณเล็กไม่เคยให้สัมภาษณ์ง่ายๆ หรือเปิดเผยอะไรในเรื่องส่วนตัวง่ายๆ ในที่สุดคุณเล็กก็กำลังจะกลายเป็นบุคคลในตำนานไป เพราะมีคนพูดหรือลือกันไปต่างๆ นานา

สิ่งนี้แหละคือความเป็นคนตะวันออก ที่ไม่ยอมออกตัวแสดงตัวว่าทำอะไร แต่รู้ตัวว่ารู้อะไรและทำอะไรเป็นเรื่องของความพอใจในส่วนตัวเองโดยไม่ต้องการให้ใครมาร่วมด้วยความถ่อมตัวและไม่ต้องการปรากฏตัวจึงเป็นลักษณะของบรรดาผู้รู้ทางตะวันออก ซึ่งก็มักจะสะท้อนออกมาเหมือนๆ กันว่า สิ่งที่ท่านได้เรียนรู้หรือได้ค้นพบนั้นล้วนเป็นสิ่งที่น้อยนิดในจักรวาล และก็ไม่ใช่อะไรใหม่ๆ ด้วย มนุษย์จึงเป็นแค่เศษธุลีของจักรวาลที่มีทั้งพื้นที่และเวลาเป็นนิรันดร์

คุณเล็กเคยพูดให้ฟังบ่อยๆ ว่าท่านเป็นเพียงแค่ฝุ่นบนพื้นพิภพในจักรวาล ในบางครั้งจึงพูดเป็นที่เล่นที่จริงจังเชิงฝากฝังกับหลานชายสองคนซึ่งเป็นบุตรของคุณสุพรรณ ในเวลาที่ทานอาหารกลางวันร่วมกันว่า

“ถ้าตาตาย อยากให้เถาเถาที่เป็นอังคารขึ้นเครื่องบินโปรยไปในอากาศในที่ต่างๆ ของโลก”

ทำให้ข้าพเจ้านึกถึงโคลงบทหนึ่งในรูปายาด ของโอมาร์คัยม คนตะวันออกที่อยู่ในความทรงจำของข้าพเจ้าเสมอมา เป็นโคลงที่พระเจ้าบรมวงศ์เธอฯ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ทรงแปลไว้อย่างไพเราะว่า

ทิวสวรรค์ขวัญโลกไธ	อังสุมาลย์ พี้อา
จันทร์จรัสสรติยาระหาน	หิ่งห้อย
ดาวแอร่มแจ่มไพยมปาน	พวงเพชร ประไพเอย
ที่พ่างเรณุน้อย	แหมะหล้า ฤาทอง

ตามความคิดของคุณเล็ก ท่านก็คือหิ่งห้อยของจักรวาลที่มีแสงริบหรี่เพียงชั่วขณะหนึ่งก็หมดไป คุณเล็กดำรงชีวิตอยู่ด้วยการทำงานแข่งกับเวลา ไม่ชอบได้ยินได้ฟังในเรื่องความตายเพราะกลัวทำงานไม่เสร็จ และสิ่งที่ท่านกลัวมากกว่าจะไม่เสร็จ

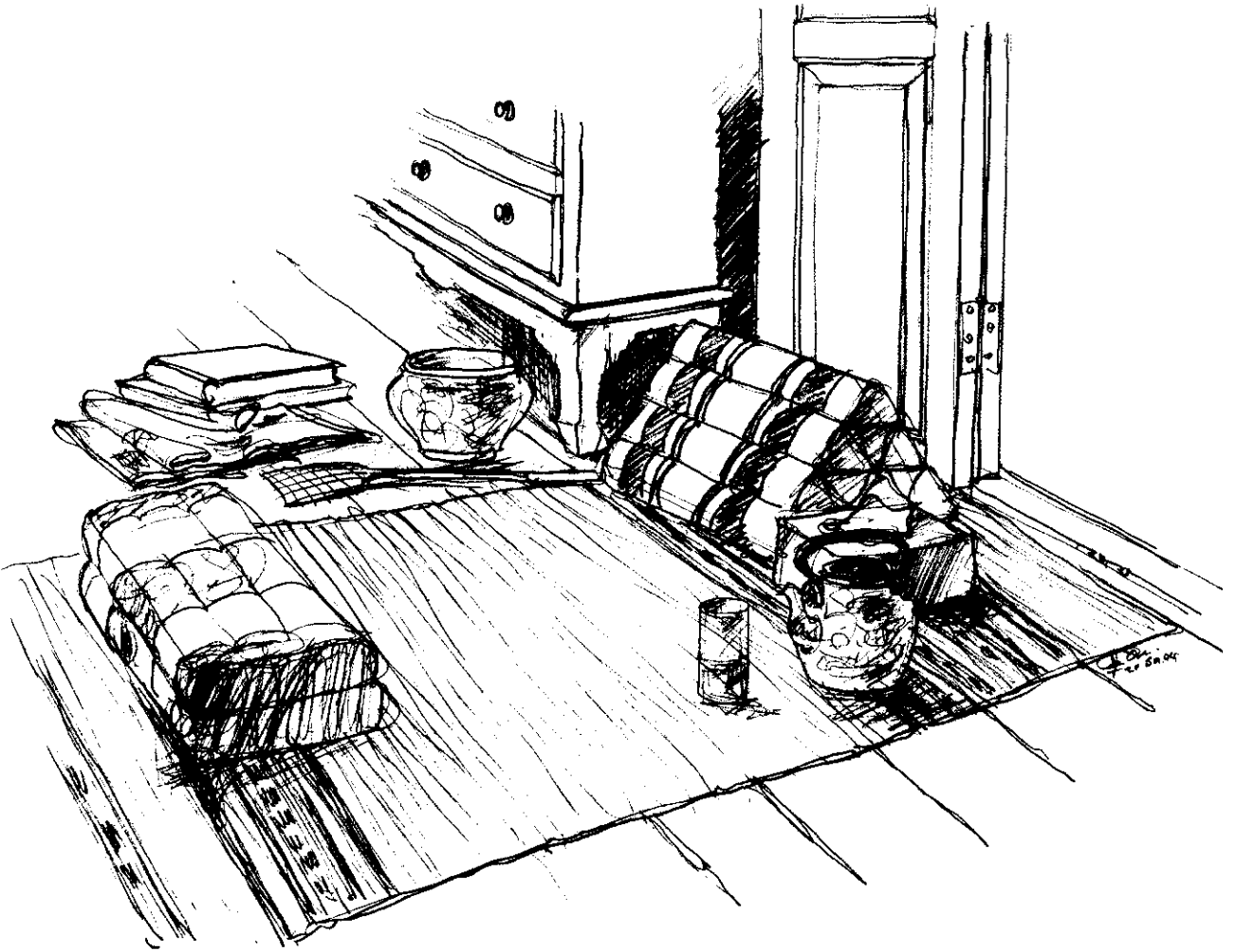
ก็คือ ปราสาทสังฆกรรมที่พิทยา คุณเล็กไม่ชอบไปเห็นและไปคุมงานที่นั่น เพียงแต่คุมด้วยการออกแบบรูปจำลองและการแกะสลักชิ้นส่วนก่อนส่งไปประกอบที่พิทยา

คุณเล็กนั่งรถออกจากบ้านพักที่บ้านไผ่ล้อมในพื้นที่ที่กำหนดให้เป็นจังหวัดสิงห์บุรี มายังศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณารามในเมืองโบราณทุกวัน คุมการออกแบบต่อเติมรูปจำลองของปราสาทสังฆกรรม เพื่อให้เป็นต้นแบบที่มีสัดส่วนของสิ่งที่ต้องการแกะสลัก และนำไปประกอบที่พิทยาทุกวัน แต่ก็ยังไม่เสร็จ ในขณะที่สังฆาร่างกายก็อ่อนเปลี้ยลงทุกที โดยเฉพาะช่วงหลังๆ ในวัย ๘๖ ปีของท่าน เมื่อไปถึงที่ทำงานก็ต้องนอนพักพอดึนขึ้นก็ไปนั่งคุมการต่อเติมรูปจำลองปราสาทสังฆกรรมที่ทำอยู่เรื่อยๆ แต่แล้ววันสุดท้ายของท่านก็มาถึง

วันนั้นเป็นวันอาทิตย์ อันเป็นวันที่คุณสุพรรณกับครอบครัวและข้าพเจ้า รวมทั้งบางอาทิตย์คุณอรพรรณและ ดร.ไพโรจน์ จะมาพบและร่วมทานอาหารกลางวันกับคุณเล็กที่บ้านพักของท่าน โดยปรกติข้าพเจ้าจะมาถึงที่ทำงานของท่านที่ได้ฤๅนศาลาการเปรียญประมาณ ๑๑ โมง ก็จะพบคุณสุพรรณและลูกชายนั่งคุยอยู่กับคุณเล็กก่อนแล้ว พอประมาณเที่ยงก็ขึ้นรถไปทานอาหารร่วมกันที่บ้านไผ่ล้อมอันเป็นบ้านพักของท่าน หลังทานอาหารแล้วก็จะอยู่พูดคุยกันจนประมาณบ่ายสามโมงกว่าๆ คุณเล็กก็จะนอนพักผ่อนแล้วพวกเราก็จะกลับกัน แต่อาทิตย์นี้ประหลาดกว่าทุกครั้ง ข้าพเจ้าไปถึงที่ทำงานของท่านตามปรกติ แต่ไม่พบคุณเล็ก พวกช่างบอกว่ายังไม่ออกมาจากบ้าน และคุณสุพรรณก็ได้นั่งรถไปที่บ้านพัก แล้วเข้าใจว่าคุณเล็กคงไม่ค่อยสบาย ข้าพเจ้าก็เลยนั่งอยู่ที่นั่นโดยกะว่าพอเที่ยงจะเข้าไปพบ แต่ก่อนเที่ยงเล็กน้อยคุณเล็กและคุณสุพรรณก็นั่งรถออกมา คุณเล็กเข้าใจว่าเวลาที่ออกมานั้นเป็นเวลาเช้าที่ท่านออกมาทำงานตามปรกติ เลยนั่งอยู่ที่นั่นด้วยกันจนเที่ยงกว่าจึงได้ถามเวลาว่ากี่โมง เมื่อทราบว่าเลยเวลาอาหารกลางวันไปหน่อยแล้วก็พากันกลับมาที่บ้านไผ่ล้อมเพื่อรับประทานอาหาร

ปรกติหลังทานอาหารแล้วคุณเล็กก็จะพูดคุยกันถึงเรื่องต่างๆ ที่สนใจ และบางครั้งก็จะอธิบายถึงสิ่งที่ท่านคิด ท่านทำ แต่ช่วง ๔-๕ เดือนที่ผ่านมา นั้น คุณเล็กทานอาหารน้อยลง และร่างกายก็อ่อนแอลง มักจะไม่พูดแต่นั่งฟังและนั่งหลับ พอถึงเวลาจะเข้านอนจึงบอกให้พวกเรากลับ วันนั้นก็เช่นเดียวกัน คุณเล็กดูอ่อนแอกว่าเดิมและทานอาหารเพียง ๒-๓ คำก็อิ่ม นั่งหลับปล่อยให้พวกเราคุยกัน

พอประมาณบ่ายสามโมงกว่าๆ ท่านก็ลุกขึ้นยืนให้คนพุงไปเข้าห้องน้ำ และบอกว่า "วันนี้แปลกๆ" พอออกจากห้องน้ำก็บอกให้พวกเรากลับ แต่เผชิญขณะนั้นคุณหมอ

ของใช้ประจำตัวที่มุ่มพักผ่อนบนเรือนไทย หมู่บ้านไผ่ล้อม ในเมืองโบราณ

สุขสวัสดิ์ซึ่งเป็นนายแพทย์ประจำตัวเข้ามาพอดี มาขอดูอาการเพราะได้ทราบว่ามีเชื้อคิน
ที่แล้วคุณเล็กไม่ค่อยสบาย ให้ไปตามหมอที่สมุทรปราการมาตรวจและบอกว่าเป็นหวัด
คุณหมอสุขสวัสดิ์ตรวจดูอาการแล้วก็บอกว่าต้องให้เลือดเพราะเลือดน้อยแต่ต้องไปนอนพัก
ที่โรงพยาบาล คุณเล็กตอบตกลงทันที ทั้งๆ ที่โดยปกติแล้วท่านจะไม่ยอมไปโรงพยาบาล
ง่ายๆ คุณหมอสุขสวัสดิ์ฉีดยานอนหลับให้ แล้วโทรเรียกรถพยาบาลจากโรงพยาบาล
กรุงเทพมหานคร เพราะต้องการป้องกันการกระทบกระเทือน คุณสุพรรณและข้าพเจ้า
ร่วมนั่งมากับท่านในรถพยาบาล ข้าพเจ้าใจคอไม่ตื้อตึงไม่ได้ว่าท่านอาจไม่ได้กลับมา
เมืองโบราณอีก ซึ่งก็เป็นจริงเพราะในเวลาสองเดือนกว่าต่อมา ท่านก็ถึงแก่กรรมอย่างสงบ
ที่โรงพยาบาลกรุงเทพ

คุณเล็กและคุณประไพโชคดีที่บุตรธิดาทั้ง ๖ ของท่านเข้าใจเจตนารมณ์ในการ
ทำงานของพ่อแม่ การสืบทอดการทำงานจึงไม่ขาดช่วง

ตลอดเวลาสามสิบกว่าปีที่ข้าพเจ้ามีความใกล้ชิดกับคุณเล็ก ข้าพเจ้าได้เรียนรู้
อะไรหลายอย่างในเรื่องความเป็นมนุษย์จากท่าน คุณเล็กเป็นคนธรรมดาที่ไม่ใช่ธรรมดา
ที่ว่าธรรมดาก็เพราะชอบใช้ชีวิตง่ายๆ แบบคนธรรมดาทั้งหลาย ไม่ฟุ้งเฟ้อ เป็นคน
ฉลาดเจ้าความคิดแต่มีจิตใจที่อ่อนไหวเป็นธรรมชาติ โกรธง่ายหายเร็วและไม่คิด
ผูกพยาบาทใคร เป็นคนมีรสนิยมสูง ชอบในสิ่งสวยงามและมีศิลปะ คุณเล็กชอบทำ
อะไรด้วยตนเองไม่ว่าการสร้างบ้าน แต่งบ้าน จัดสถานที่ ซึ่งรวมไปถึงสถานที่ทำงานด้วย
ที่สำคัญก็คือเป็นคนรักบ้านและครอบครัว ในยามที่ลูกเต้าหรือคนในครอบครัวเจ็บป่วย
ก็จะเกิดเป็นทุกข์เป็นร้อน เมื่อคุณประไพจากไปเมื่อประมาณ ๙ ปีที่แล้ว คุณเล็กกลายเป็น
เป็นคนอ่อนแอ ปล่อยตัว ทั้งในด้านกรออกกำลัง การรักษาสุขภาพและการรับประทานอาหาร
อาหารก็น้อยลงตามลำดับ จนในที่สุดจากคนที่เคยกระฉับกระเฉงเดินเร็วและว่องไว
กลายเป็นคนเดินช้าลง หกล้มบ่อยๆ จนเวลาไปไหนต้องมีคนคอยพยุง ข้าพเจ้าคิดว่า
ถ้าคุณเล็กเอาใจใส่ตัวเองมากกว่านี้ ท่านจะมีอายุยืนกว่า ๘๐ ปี อย่างไม่มีปัญหา
เพราะหุตาและความทรงจำ ตลอดจนความคิดยังสมบูรณ์ทุกอย่าง แม้แต่การนั่งก็ยังไม่
ได้ตัวตรง

ข้าพเจ้ามักเปรียบเทียบคุณเล็กกับคุณแสวด เปี่ยมพงสานต์ เมื่อเวลาที่คุณแสวด
แวะมาเยี่ยมคุณเล็กที่เมืองโบราณ ทั้งสองท่านเป็นผู้ใหญ่ที่มีอายุห่างกัน ๓-๔ ปี สนิท
ชิดเชื้อกันมาแต่สมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม คุณเล็กอายุอ่อนกว่า ความทรงจำอะไรๆ
ดีกว่า แต่เดินไม่ได้ ในขณะที่คุณแสวดอายุมากจนหลังค่อมงอ แต่ยังเดินเหินได้แคล่วคล่อง

คุณเล็กมักจะสะเทือนใจเมื่อนึกถึงคุณประไพ และมักเอ่ยถึงคำพูดที่คุณประไพให้ไว้ว่า ถ้าคุณเล็กตายตอนเช้า คุณประไพก็จะตายในตอนบ่าย เหตุที่สะเทือนใจเพราะคุณเล็กรู้ว่าคุณประไพเป็นคนไม่พูดเล่น ในที่สุดคุณเล็กเองก็ดูเหมือนยอมรับในความอ่อนแอของร่างกายและจิตใจถึงกับเคยพูดกับลูกๆ ว่า ปีนี้ท่านอายุแปดสิบหกแล้วนะ และในระยะหลังลงมาก็ไม่มีใครพูด เพียงแต่ไปนั่งคุยการออกแบบและเฝ้าดูรูปร่างของปราสาทจักรกรรมจนถึงวันสุดท้าย

ส่วนความไม่ธรรมดาของคุณเล็กมีสองอย่าง อย่างแรกคือศักยภาพในการสร้างศิลปะของท่าน คุณเล็กเขียนรูปไม่ได้เหมือนจิตรกร แต่คุณเล็กดูออกกว่าอะไรสวยอะไรงาม แล้วนำมาปรุงแต่งให้เข้ากับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ คุณเล็กมีความสามารถในการสร้างดุลยภาพระหว่างธรรมชาติกับศิลปวัฒนธรรมได้เหนือคนอื่น ๆ ถ้าใครเข้าไปที่เมืองโบราณ หรือไปดูปราสาทจักรกรรมที่พิทยา หรือแม้แต่พิพิธภัณฑ์ข้างเอราวัณที่สมุทรปราการ ก็จะเห็นว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่คุณเล็กสร้างขึ้นนั้นล้วนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่ขัดตา จะถ่ายรูปออกมาในมุมไหนก็ดูสวยและเหมาะสมทั้งสิ้น โดยไม่เป็นแบบญี่ปุ่นแบบจีน หรือแบบฝรั่งอะไรที่คนอื่นนิยมกัน

เมืองโบราณคือสิ่งที่สมดุลระหว่างวัฒนธรรมกับธรรมชาติโดยแท้ อย่างสุดท้ายสำหรับความไม่ธรรมดาของคุณเล็กก็คือคุณเล็กเป็นคนที่ไม่ติดในสิ่งสมมุติ สิ่งสมมุติเป็นเรื่องของโลกียสุข เป็นมายาภาพที่คนส่วนมากงมงายกันอยู่ในวังวน สิ่งที่เห็นทุกเมื่อเชื่อวันก็คือความบ้าเห่อในเรื่องยศถาบรรดาศักดิ์ ความมั่งคั่ง และอำนาจที่แสดงออกทั้งทางการแต่งกาย การมีเครื่องประดับ พิธีรีตอง และสัญลักษณ์ของความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะในสังคมไทย ความบ้าในสิ่งสมมุติที่มีตั้งแต่เกิดจนตาย คุณเล็กมีประสบการณ์ผ่านขั้นตอนต่างๆ ของชีวิตอย่างไม่ผูกติดกับสิ่งเหล่านี้ แต่ก็เข้าใจและเห็นใจคนอื่น ไม่ว่ากัน เพราะเห็นว่าแต่ละคนก็มีสิทธิ์ที่จะแสวงหาความสุขที่ตนชอบ

เมื่อมาถึงตรงนี้ภาพของคุณเล็กก็ผุดขึ้นมาในมโนภาพ

เมื่อก่อนนี้คุณเล็กมองคนที่ติดกับสิ่งสมมุติเหมือนกับคนเล่นละครในโรงละครมีคนแต่งกายแปลกๆ แสดงฐานะที่แตกต่างกันออกไป ทั้งสูงและต่ำ ใส่หมวก ใส่มงกุฎ ใส่ชฎา หรือประดับประดาร่างกายด้วยเครื่องแบบ สายสะพาย และเพชรนิลจินดา ที่มีทั้งของจริงและของปลอม

คุณเล็กไม่ได้เข้าไปเล่นหรือแม้แต่จะเป็นคนเข้าไปดูชมเยี่ยงคนดูทั้งหลาย หากแต่งกายแบบลำลองของท่าน ใส่รองเท้าเหยียบสัน ยืนเท้าสะเอวดูอยู่หลังโรงละครที่คุณเล็กมีส่วนสร้างและเขียนบทให้คนเล่น

เมื่อคุณเล็กเห็นว่าเล่นกันเรียบร้อยดีแล้วก็เดินกลับไปโดยที่ไม่ตั้งใจจะดูละคร
เหล่านั้จนจบเยี่ยงคนชมทั้งหลาย

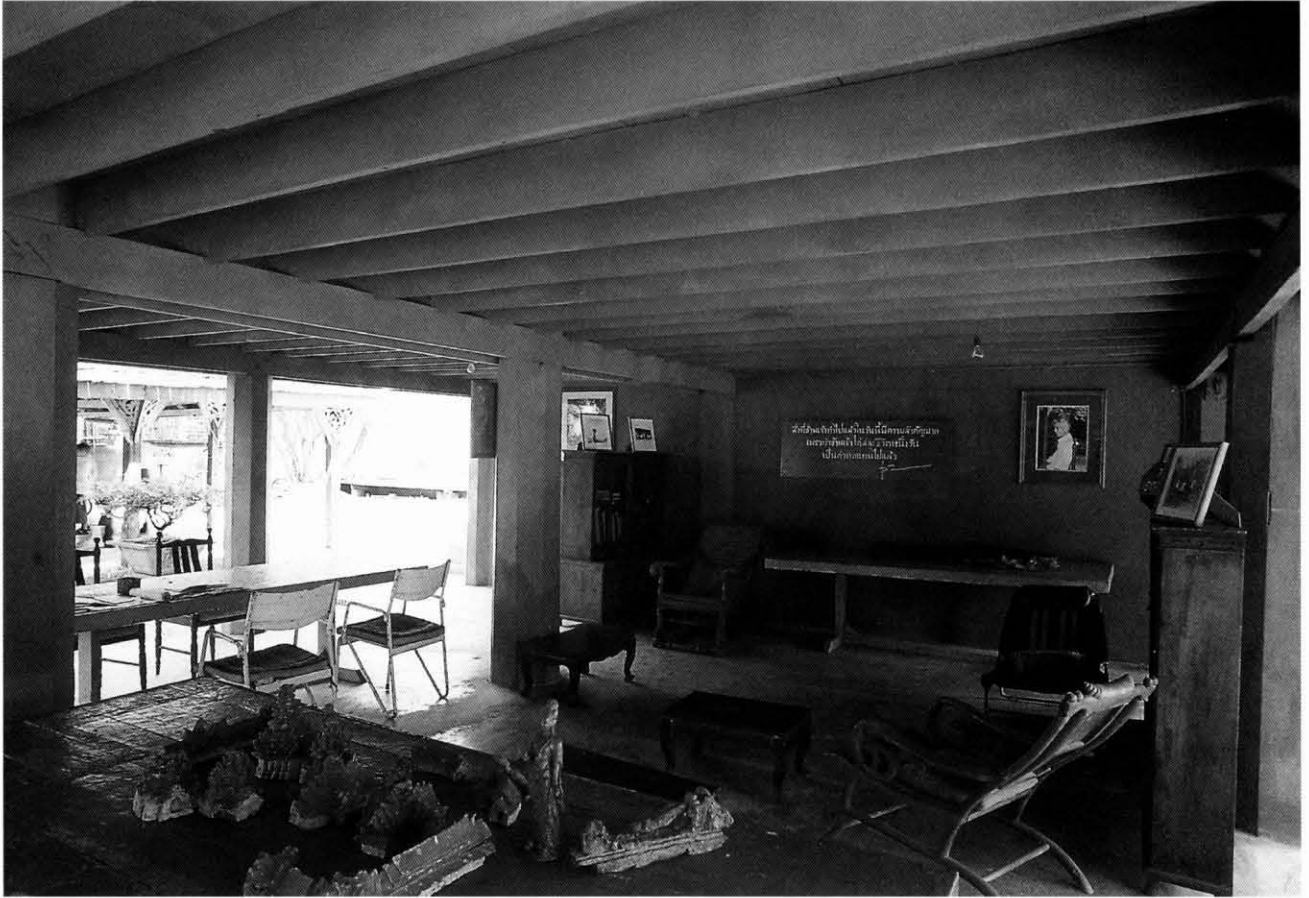
แต่เมื่อไม่นานมานี้ ภาพของคุณเล็กเปลี่ยนไปกลายเป็นชายชราผมขาวโพลน
ผอมบาง นั่งอยู่ใกล้กับรูปจำลองปราสาทสัจธรรมอย่างสงบเงียบ สิ่งเหมือนเดิมสำหรับ
คุณเล็กก็คือ เสื้อสีขาวและกางเกงสีเทาอ่อนอมฟ้าที่ข้าพเจ้าเห็นมากกว่าสามสิบปีแล้ว
ใบหน้าและดวงตาไม่แสดงควมมีชีวิตชีวาอย่างแต่ก่อน แต่ดูสงบเยือกเย็น มีแววของ
ความเมตตาและหลุดพ้นจากความต้อการใดๆ ทั้งสิ้น ซึ่งก่อนหน้านั้เมื่อยังพูดคุยอยู่
ก็จะบอกแก่ลูกและผู้ที่มาพบว่ไม่ยากได้อะไรทั้งสิ้นและใครให้อะไรก็ไม่เอา

ภาพนี้มีผู้บันทึกไว้เป็นเด็กผู้ชายอายุ ๘ ขวบ ที่อยากรู้จักท่านและขอเข้ามา
ถ่ายภาพ ซึ่งคุณเล็กก็ยอมให้ถ่ายแต่โดยดี ในความคิดของข้าพเจ้า ภาพนี้สะท้อนให้เห็นถึง
ความหลุดพ้นจากโลกที่เต็มไปด้วยสิ่งสมมุติเพื่อแสวงหาสัจธรรมอันเป็นเรื่องของความจริง

บางทีการสร้างปราสาทสัจธรรมไม่เสร็จ ก็เป็นเพราะเป็นเรื่องของคนละภาพ
กับโลกนี้

และภาพที่ว่านั้ก็คือภาพที่คุณเล็กได้เดินทางไป

“งาน” รังสรรค์เพื่อมนุษยชาติเกิดขึ้นจากที่นี่
ใต้ถุนศาลาการเปรียญวัดใหญ่สุวรรณาราม เพชรบุรี (เมืองโบราณ สมุทรปราการ)

“คุณเล็ก วิริยะพันธุ์ ได้อธิบายความหมายของเมืองโบราณด้วยการยกตัวอย่างปราสาทไม้ พยายามว่า จะเข้าใจในสิ่งที่ท่านทำ ต้องไปนั่งที่กลางปราสาทแห่งนี้แล้วมองออกไป ทุกสิ่งทุกอย่างที่เห็นแม้แต่รูปเทพเจ้าต่างๆ มาจากฝีมือของมนุษย์ทั้งสิ้น อารยธรรม ทั้งหมดที่ตกทอดมาถึงคนรุ่นเราก็ล้วนแต่เป็นผลงานของมนุษย์นี่เอง งานที่ท่านทำก็ เป็นไปตามความหมายดังกล่าว เพราะมนุษย์ท่านนั้นเป็นผู้สร้างที่ยิ่งใหญ่อย่างแท้จริง...”

“มนุษย์ที่กล่าวถึงนั้นไม่ได้หมายความว่าถึงบุญชนคนธรรมดาที่เกิดแก่เจ็บตายในโลก แต่เป็น ‘ชีวิต’ ที่ท่านอธิบายความหมายลึกลงไปอีกว่า ทุกคนที่เกิดมาต่างก็มีภาระต่อผู้อื่น คือภาระต่อบรรพบุรุษ ต่อผู้มีพระคุณ ต่อมรดกที่ได้รับสืบทอดมา และต่อคนรุ่นต่อไป ที่เป็นเยาวชนของเรา

เป้าหมายของเมืองโบราณจึงไม่ใช่ความมั่งคั่ง ชื่อเสียงเกียรติคุณ หรือผลประโยชน์อื่นใดที่อาจได้รับกลับมา แต่อยู่ที่การส่งมอบคุณค่าทางด้านจิตวิญญาณที่ท่าน อุทิศทุกอย่างสร้างสรรค์ขึ้นมาให้แก่เด็กๆ ของเรา ในอนาคต...”

“เพื่ออำนวยความสะดวกดังกล่าว คุณเล็กได้ร่วมกับคุณประไพผู้เป็นภรรยา สร้าง รักษา และส่งมอบความใฝ่ฝัน อุทิศคติ และจินตนาการของท่าน ให้แก่คนรุ่นต่อไป ผ่านวัดกุสุมาลย์ โดยไม่เคยหยุดคิดเลยว่าจะต้องทุ่มเททรัพย์สินเงินทอง กำลังคน เวลา

สรรพความรู้ และเหนือสิ่งอื่นใดคือพลังชีวิตของตนมากที่สุดเพียงใด เมื่อได้ก้าวเข้าสู่เมืองโบราณ เราจึงก้าวเข้าสู่ชีวิตและความฝันของคนที่มีหัวใจยิ่งใหญ่ ต้นไม้ทุกต้นกรวดทุกเม็ด ทางเดินทุกสาย เป็นรูปธรรมของจินตนาการ ที่ท่านต้องการแบ่งปันให้แก่ผู้อื่น...”

“เรามักประเมินค่าเมืองโบราณโดยใช้กรอบทางวิชาการ เพราะต้องการความน่าเชื่อถือ และสามารถเข้าใจได้ แต่ผู้สร้างเมืองโบราณมิใช่ นักวิชาการ ด้วยการสร้างสรรค์อย่างต่อเนื่องมานานร่วมครึ่งศตวรรษ ท่านคงก้าวข้ามขีดจำกัดของคำแคบๆ ทั้งหลายเหล่านี้ไปแล้วอย่างสมบูรณ์ ด้วยเหตุนี้หากจะเข้าใจความคิดลึกๆ ของการสร้างเมืองโบราณ จึงจำเป็นต้องใช้ความฝันและจินตนาการอย่างเดียวกับที่ท่านใช้...”

“ท่านยกตัวอย่างหอพระแก้วว่า ไม่มีใครเชื่อว่าอาคารอย่างนี้ จะมีอยู่จริงหรือสร้างขึ้นมาได้ สุดท้ายหอนี้ก็พิสูจน์ถึงพลังจินตนาการของท่านว่า สูงเกินกว่าขอบเขตความยึดถือของปฏุชนคนธรรมดา หรือแม้แต่ผู้เชี่ยวชาญ...”

“สถาปัตยกรรมทั้งหมดในเมืองโบราณอันที่จริงแล้วก็คือ ‘ฉาก’ ที่สร้างไว้รองรับพลังชีวิตส่วนนี้ ชีวิตของเมืองโบราณจึงมิได้ขึ้นอยู่กับจำนวนผู้เข้าชม ความพลุกพล่านของกิจกรรม หรือสิ่งอำนวยความสะดวกที่เกินความจำเป็น แต่อยู่ที่เราต้องใช้ความคิดฝัน ‘สร้าง’ ชีวิตจิตใจขึ้นมาเอง มีเพียงจิตสำนึกของเราเท่านั้นที่จะสร้างชีวิตให้กับฉากอันแสนวิเศษที่คุณเล็งเนรมิตไว้ให้ ด้วยวิธีการนี้เมืองโบราณจึงจะกลายเป็นเมืองอมตะข้ามพันกาลเวลา และยังคงดำรงคุณค่าสำหรับมนุษยชาติตลอดไป...”

“บัดนี้ เมืองโบราณก็กลายเป็นมรดกวัฒนธรรมที่ยากจะจัดการ มองย้อนกลับไปสถานที่แห่งนี้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับผู้สร้างจนไม่อาจแยกออกจากกัน ยังไม่อาจพึงหวังว่าจะหาใครที่ทำได้เหมือนที่ท่านทำไว้ แม้แต่จะรักษาให้คงเดิมก็ยังยาก ยิ่งไปกว่านั้นดูเหมือนท่านคิดจะขยายงานของเมืองโบราณออกไปตลอดเวลา เพียงแต่ไม่เคยมีใครกล้าคาดเดาถึงระดับของโครงการ เช่น โรงเรียนช่างสิบหมู่ที่ยิ่งใหญ่จนทำให้เมืองโบราณกลายเป็นแค่หมู่บ้านเลยก็ว่าได้...”

เมืองโบราณจึงเป็นงานที่ยังไม่เสร็จของบุรุษนาม เล็ก วิริยะพันธุ์

สมุทรโฆษคำฉันท์ต้องรอถึงร้อยกว่าปี กว่าจะมีอัจฉริยวิญญู์แต่งต่อจนจบได้ เมืองโบราณก็คงเฉกเช่นกัน

พิพัฒน์ พงศ์รพีพร

วัตถุประสงค์

เมืองโบราณคือเมืองในอดีต อดีตคือช่วงเวลาที่ผ่านมา ช่วงเวลาที่ผ่านมาย่อมต้องมีช่วงเวลาติดตามมา ความแตกต่างอยู่ที่ถึงก่อนถึงหลังเท่านั้น เช่นเดียวกับพระอาทิตย์ พระจันทร์ ต่างผลัดกันให้แสงสว่าง เกิดวัน เดือน ปี ปราภฏการณ์ทั้งหลายย่อมไม่มีจุดเริ่มต้นให้เห็นได้ เป็นวัฏฏะที่หมุนเวียน เหตุวันนี้ย่อมสืบเนื่องมาจากเมื่อวานนี้ การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในวันพรุ่งนี้ย่อมมาจากวันนี้ ฉะนั้นเรื่องของอดีต คนปัจจุบัน จำเป็นจะต้องรู้ หากเราไม่รู้จักอดีตก็เหมือนเดินเรือในท้องทะเลโดยปราศจากเข็มทิศ และหางเสือ ผลที่จะเกิดขึ้นกับเรือลำนั้นเป็นที่น่าวิตกกังวลเป็นอย่างยิ่ง

อนึ่ง ความเสียหายนั้นเนื่องมาจากความไม่รู้ แต่ไม่รู้จริงเสียหายมากกว่า ยิ่งไม่รู้จริงแล้วทำเป็นรู้ผลที่สุดคือหายนะ โบราณและปัจจุบัน ความสำเร็จกับความล้มเหลว ตกอยู่ในห้วงแห่งสาเหตุนี้มากต่อมาก การที่จะรู้จริงนั้นต้องมาจากความยากลำบาก จะต้องเผชิญกับอุปสรรคนานาประการ โลกปัจจุบันนี้แคบลงทุกวัน เรื่องเล็กๆ เรื่องหนึ่งที่เกิดขึ้นในมุมเล็กๆ มุมหนึ่งของโลก สามารถกระทบกระเทือนถึงทุกแห่งในโลกได้ ด้วยเหตุนี้ข้าพเจ้าจึงหวังวิตกว่า ความเปลี่ยนแปลงของสังคมระบบใหม่เกิดขึ้นจากความบีบคั้นของสิ่งแวดล้อมทางวัตถุ ประกอบกับปัจจุบันนี้ วัฒนธรรมประเพณีตะวันออกกับตะวันตกกำลังเผชิญหน้ากันอย่างรุนแรงและคงจะร้ายแรงยิ่งขึ้น ผู้ที่มีสติปัญญาหรือ

บัณฑิตทั้งหลายจะต้องฟังเสียงในกรณีนี้เป็นพิเศษ แม้แต่พวกที่ถือคัมภีร์ของตนเป็น
สรณะนับเป็นศตวรรษมาแล้วก็ตาม ต้องละทิ้งทิฐิของตนหันมาพิจารณากับสิ่งที่เขา
เคยคิดว่าเป็นปรปักษ์

ข้าพเจ้าเชื่อว่าศีลธรรมของพลโลกปัจจุบันนี้เสื่อมลง ในขณะที่เดียวกันข้าพเจ้า
ก็ไม่ปฏิเสธว่าวิทยาศาสตร์เจริญ มีคุณค่าที่ปรากฏแก่มวลมนุษย์ไม่มียุคไหนเทียบเท่า
แต่ชาวตะวันออกเราเชื่อว่าวิทยาศาสตร์สามารถให้ความรู้แก่มนุษย์ได้ แต่ไม่สามารถที่
จะยกระดับจิตของมนุษย์ให้สูงขึ้นได้ มีแต่ทำให้ผู้คนนับถือลัทธิวัตถุนิยม มุ่งแต่ความสุข
ในทางโลก สิ่งต่างๆ ในจักรวาลนี้เกิดขึ้นด้วยความเหมาะสมของธรรมชาติ และความ
สำเร็จของสิ่งใดสิ่งหนึ่งจะต้องขึ้นอยู่กับตำแหน่งที่เหมาะสมหนึ่ง จุดศูนย์กลางที่พอดีหนึ่ง
เวลาที่ถูกต้องหนึ่ง

ตำแหน่งที่เหมาะสมนั้นหมายถึงตำแหน่งที่ต้องอยู่อย่างพอเหมาะพอดี จุดศูนย์กลาง
นั้นหมายถึงความเจริญอยู่ในกฎเกณฑ์ เวลาที่ถูกต้องนั้นหมายถึงสิ่งแวดล้อม
ที่ต้องการในขณะนั้น หากสวรรค์ต้องการให้สิ่งหนึ่งสิ่งใดคงเหลืออยู่ ย่อมไม่ให้เจริญ
เกินขอบเขตของความเจริญ นี่คือบ่อเกิดของความสมดุลตามกฎแห่งธรรมชาติ ความ
เหมาะสมและดีงามของสิ่งใดๆ ไม่มีขอบเขตแห่งความเก่าแก่ พิสูจน์จากจักรกรรม
ประติมากรรม และสถาปัตยกรรมที่วิจิตรงดงาม เป็นมรดกของมนุษยชาติที่บรรพบุรุษ
มอบไว้ให้แก่เราเป็นเวลานานแสนนาน มีคุณค่าอย่างยิ่งที่ไม่ได้เสื่อมโทรมแม้แต่รอย
ศิลปะไม่มีลัทธิ ศาสนา และกาลเวลา ศิลปะเท่านั้นที่หล่อเลี้ยงจิตใจมนุษย์มาตราบ
เท่าทุกวันนี้ เหตุใดประเพณีวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษมอบไว้ให้แก่เราจึงถูกทอดทิ้งบ้าง
ทำลายบ้าง ทั้งๆ ที่วัฒนธรรมประเพณีนั้นเหมาะสมกับสังคมมนุษย์และสิ่งแวดล้อมของเรา

โดยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงอยากให้มนุษย์ร่วมโลกรู้จักประเพณีและวัฒนธรรมของเรา
เพราะเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์แก่มวลมนุษย์ อย่างน้อยก็เป็นเครื่องเตือนใจของผู้ที่กำลัง
หลงทางในสังคมปัจจุบัน นี่คือจุดประสงค์ของข้าพเจ้าที่สร้าง “เมืองโบราณ” ขึ้น หวัง
เพื่อแก้ไขสิ่งเลวร้ายที่มีอยู่ในสังคมปัจจุบัน แต่ปัญหายิ่งใหญ่จะสัมฤทธิ์ผลได้อย่างไร
ใครจะเป็นผู้แก้ไขคำตอบของข้าพเจ้า คือไม่ใช่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง ต้องทุกๆ คน ไม่ใช่
เรื่องราวของเข้าเย็นวันหนึ่ง จะต้องเป็นเดือน เป็นปี เป็นศตวรรษ เสมือนที่โบราณ
กล่าวไว้ว่า หากจะสร้างภูเขาหนึ่งภูเขา ดินก้อนหนึ่งมีคุณค่าของดินก้อนหนึ่ง เปรียบ
เสมือนคนเดินทาง ก้าวหนึ่งย่อมมีคุณค่าของก้าวหนึ่ง ภูเขาที่สำเร็จต้องอาศัยคุณค่า
ของหินก้อนแรก ระยะเวลาที่เราเดินสำเร็จต้องอาศัยคุณค่าของก้าวแรก

หากคติของข้าพเจ้าไม่สอดคล้องกับคนที่ยึดถือว่าสังคมปัจจุบันนี้ถูกต้องและ
ยึดถือไว้ปฏิบัติให้ก้าวหน้าต่อไป ข้าพเจ้าใคร่ขออนให้ท่านเหล่านั้นตั้งอยู่ในความ
เที่ยงธรรม จงพยายามหาสิ่งที่ดีจากสิ่งที่เราเกลียดหาสิ่งที่เลวร้ายจากสิ่งที่เรารัก
เพื่อนำมาประกอบการวินิจฉัยกับวัฒนธรรมประเพณีของโบราณไทย ว่ามีคุณค่า
สมเจตนาธรรมของข้าพเจ้าหรือไม่

จะได้ผลประการใด แล้วแต่สวรรค์จะทรงโปรด

ดร.ดร. น. น. น.

หน้าว่าง

เจตนาธรรมณ์

วัฒนธรรมไทยได้จำเริญอยู่คู่เคียงกับไทยโบราณมาอย่างสืบเนื่อง และหากสามารถรักษาไว้สืบไปด้วยภูมิปัญญาและความเข้าใจอันถ่องแท้แล้ว ก็จะทำให้ปัจจุบันและอนาคตของเราอุปถัมภ์ด้วยความหมายที่ทรงคุณค่ามิเสื่อมคลาย

คำถามมีอยู่ว่า เหตุใดวัฒนธรรมอันดั่งงามยิ่งใหญ่นี้ถึงกลับเสื่อมถอยลงได้เล่า?

ทั้งนี้ทั้งนั้นเพราะคนทั้งหลายไม่ใส่ใจ พวกเขามองข้ามไปเสีย หรือว่าอาจยังมีเหตุอื่นที่สำคัญกว่าเคลือบแฝงอยู่อีก?

เมื่อได้ใช้ความคิดทบทวนไปมานานครั้งเข้าจึงเห็นว่า การที่วัฒนธรรมไทยต้องเสื่อมโทรมและอับเฉาลงทุกทีๆ นั้น ก็ด้วยเหตุที่มีได้มีผู้ใดนำเอายอดแห่งแก่นสารของวัฒนธรรมไทยไปเผยแพร่ในหมู่ชนอย่างกว้างขวาง และถูกต้องบริบูรณ์ด้วยการใช้รูปแบบง่ายๆ เข้าใจไม่ยาก โดยให้ประสานสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมและชีวิตความเป็นอยู่ของคนในปัจจุบันสมัย

ดังนั้นเมื่อคนทั้งหลายไม่มีโอกาสที่จะรับรู้และเข้าใจวัฒนธรรมแห่งชาติของตนเองที่มีสืบต่อกันมานั้นแล้ว จะให้เขาเหล่านั้นชื่นชอบและยอมรับได้อย่างไร?

เมื่อเราตระหนักเช่นนี้ จึงเห็นว่าต้องลงมือทำเลย

ด้วยเหตุนี้ เราผู้ยึดถือวัฒนธรรมเป็นภารกิจย่อมต้องลงแรงส่งเสริมกิจกรรมด้านนี้อย่างสุดกำลัง

อย่างไรก็ตาม วัฒนธรรมมีขอบเขตกว้างขวางยิ่งนัก กอปรด้วยปรัชญา ความคิด วรรณคดี ศิลปะ ประวัติศาสตร์ บุคคล และชีวิตความเป็นอยู่ ฯลฯ มากมายหลายประการ ด้วยเหตุนี้ เราจำต้องมีปฏิธานอันแน่วแน่ที่จะดำเนินภารกิจสืบต่อไปด้วยความเชื่อมั่น

เมืองโบราณ

เหตุใดจึงต้องสร้างกันในรูปนี้...เพื่อประโยชน์ต่อการใช้สอย หรือเพื่อให้บังเกิดสุนทรียภาพอันงดงาม ปัญหานี้คงเป็นที่สนใจของใครต่อใครอีกหลายท่าน

กล่าวโดยทั่วไป สถาปัตยกรรมไทยเป็นการแสดงออกอย่างรวมๆ ของวัฒนธรรมไทย ซึ่งมีความแตกต่างจากสถาปัตยกรรมประเทศอื่นๆ อย่างชัดเจน ใครก็ตามหากเอ่ยถึงสถาปัตยกรรมไทย ก็มักจะเกิดจินตภาพเป็นสิ่งปลูกสร้างที่มีช่อฟ้าอันอ่อนๆ ชื่นมาทันที แต่เมื่อเราเข้าใจในภูมิหลังของสังคมที่สืบทอดกันมา เช่น องค์ประกอบของครอบครัว ระบบระเบียบของบ้านเมือง และศาสนคติของชาวบ้าน เป็นต้น แล้วจะซาบซึ้งถึงเหตุผลของสถาปัตยกรรมไทยอันแสดงออกซึ่งความเป็นเอกภาพระหว่างสวรรค์กับโลกมนุษย์ ส่วนในทางปฏิบัติก็จะเข้าใจถึงลีลาอันสง่างามของสิ่งมีชีวิตในธรรมชาติ เพราะไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ก็ตาม ล้วนประกอบด้วยเส้นโค้ง เส้นเว้าด้วยกันทั้งสิ้น

สถาปัตยกรรมในโลก ไม่ว่าจะอยู่ในท้องที่ใดและเป็นของชนชาติใดก็ตาม ต่างมีเอกลักษณ์พื้นฐานของตนเอง นั่นก็คือ ก่อนอื่นจะต้องกำจัดปัจจัยในสิ่งแวดล้อมโดยธรรมชาติที่ไม่เป็นผลดีต่อการพำนักพักพิงของมนุษย์ ในประเด็นนี้ความต้องการร่วมกันที่เป็นขั้นแรกที่สุดก็คือ การปกป้องตนให้พ้นภัยพิบัติที่อาจมีมาแต่ภายนอก เมื่อมีสิ่งปลูกสร้างที่มั่นคงแข็งแรงและใช้การได้เป็นอย่างดีแล้ว จึงจะพิจารณาในประเด็นของสุนทรียภาพ หรือสัญลักษณ์แห่งความรื่นลับหรือความเชื่อต่างๆ ตามมาด้วยความปรารถนาที่จะให้สิ่งปลูกสร้างมีคุณสมบัติมากขึ้นอีกหลายๆ อย่าง

เมื่อมนุษย์เราก้าวพ้นสังคมบรรพกาลเข้าสู่แบบวิถีสังคมที่ค่อนข้างเจริญทางวัฒนธรรมนั้น สิ่งปลูกสร้างได้กลายเป็นสัญลักษณ์สำคัญประการหนึ่งของอารยธรรม แต่ละประเทศจะพยายามพัฒนาลีลาทางสถาปัตยกรรมของตนเองเต็มความสามารถ รูปแบบสถาปัตยกรรมที่ต่างกันจะแสดงออกซึ่งความแตกต่างของภูมิหลังทางวัฒนธรรมด้วยเช่นเดียวกัน สัญลักษณ์ที่แฝงฝังอยู่ในสถาปัตยกรรมกลายเป็นปัจจัยอย่างหนึ่ง

ที่ขาดเสียมิได้ งานประติมากรรมและจิตรกรรมได้รับการนำไปตกแต่งสิ่งปลูกสร้าง
อย่างแพร่หลาย

ถึงเวลานั้น สถาปัตยกรรมก็ได้กลายเป็นศิลปกรรมที่สลับซับซ้อนอย่างหนึ่ง

สถาปัตยกรรมไทยไม่เพียงแต่มีรูปร่างแตกต่างจากสถาปัตยกรรมของชาติอื่น
เท่านั้น แม้ช่องว่างระหว่างสิ่งปลูกสร้างก็มีเอกลักษณ์เฉพาะที่พิเศษมาก กล่าวโดย
ทั่วไปแล้ว สถาปัตยกรรมไทยมิใช่สิ่งปลูกสร้างที่มีมิติใหญ่โตมหึมา แต่จะเน้นการ
ประกอบกันเป็นองค์รวมของสิ่งปลูกสร้างหลายหลัง ขณะที่ผู้คนทั้งหลายเดินตัดไป
ตัดมาระหว่างตำหนัก โรงเรือน ลานกว้าง และเฉลียง ก็จะทำให้เกิดภาพพจน์ของความ
กว้างขวางใหญ่โตขึ้นมา ไม่ว่าจะไปถึงที่ใดล้วนมีอากาศที่สดชื่นและแสงแดดอันเจิดจ้า
ดำรงอยู่ในความรู้สึก อีกทั้งยังซึมซาบต่อความสัมพันธ์ของสิ่งที่มีมนุษย์เราสร้างขึ้น
เพื่อให้สัมพันธ์กับธรรมชาติ

วัตถุประสงค์ของการจัดองค์รวมของสิ่งปลูกสร้างที่เป็นหมู่ๆ ในสถาปัตยกรรม
ไทยนั้น ก็เพื่อจัดช่องว่างที่เป็นระบบนั้นให้เป็นระเบียบ ทำให้สิ่งปลูกสร้างแต่ละหลัง
สามารถเกิดความสัมพันธ์ชนิดที่ผ่านการควบคุม ทำให้ภายในกับภายนอกของสิ่ง
ปลูกสร้างต่อเชื่อมซึ่งกันและกัน พร้อมกับก่อให้เกิดปรากฏการณ์ที่พึงพาอาศัยซึ่งกัน
และกันขึ้นมาด้วย โดยช่องว่างระหว่างสิ่งปลูกสร้างแต่ละหลังจะมีเส้นเขตที่แน่นอน

เมื่อวิเคราะห์ต่อไปก็จะพบว่า การจัดองค์รวมสิ่งปลูกสร้างที่เป็นหมู่ๆ กับการ
จัดเว้นช่องว่างในสถาปัตยกรรมไทยนั้น ด้านหนึ่งต้องการแสดงรูปแบบที่รัดกุมให้ผู้คน
ที่พบเห็นได้เกิดความรู้สึกว่าเป็นระเบียบเรียบร้อย อันเป็นผลผลิตของสติสัมปชัญญะ
อีกด้านหนึ่งยังต้องการจะให้ความยืดหยุ่นอย่างเป็นอิสระ เพื่อให้การดำเนินชีวิต
ประจำวันของผู้อยู่อาศัยเป็นไปอย่างสะดวกสบาย อันเป็นผลผลิตของอารมณ์ความรู้สึก
และทั้ง ๒ ด้านนี้ก็ล้วนเป็นแก่นสารของชีวิตอันเปี่ยมด้วยความกลมกลืนทุกแห่งหน

ตราบใดที่เราสามารถเข้าใจถึงความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้

ตราบนั้นเราจึงรู้ซึ่งถึงปรัชญาแห่งสถาปัตยกรรมของคนไทย

ยกกรกราบเทพไท้
ทวยเทพพรหมการุณย์
คุณเล็ก ประไพคู่บุญ
สร้างสิ่งเลิศค่าไว้

ขอบพระคุณ
ส่งให้
มาเกิด
ประดับพื้นแผ่นดินไทย

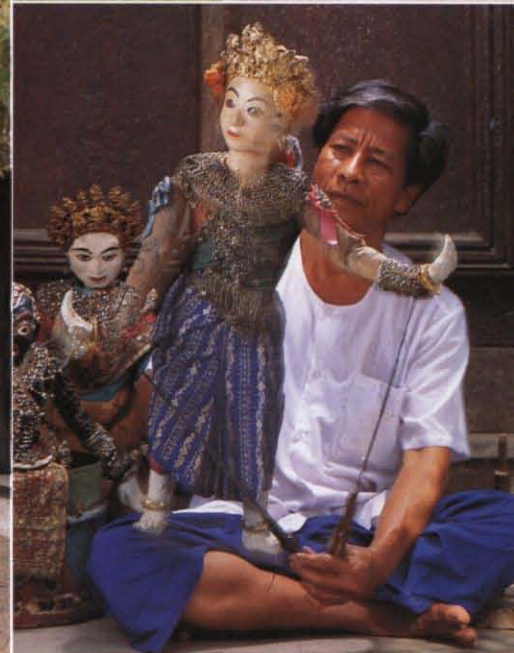
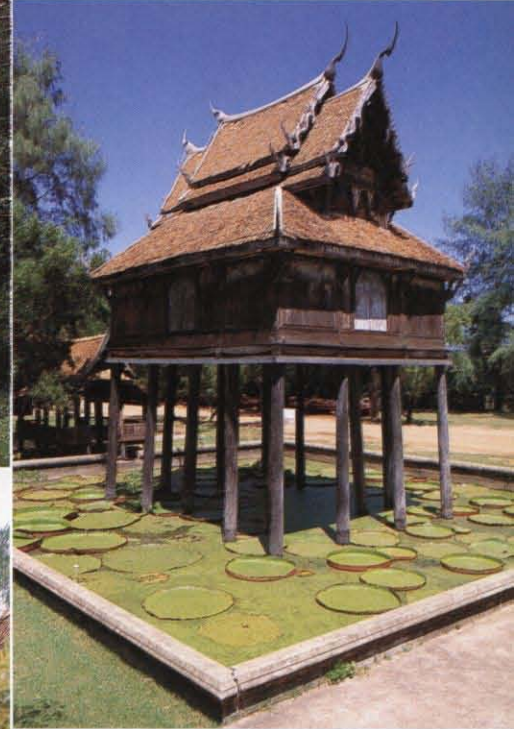
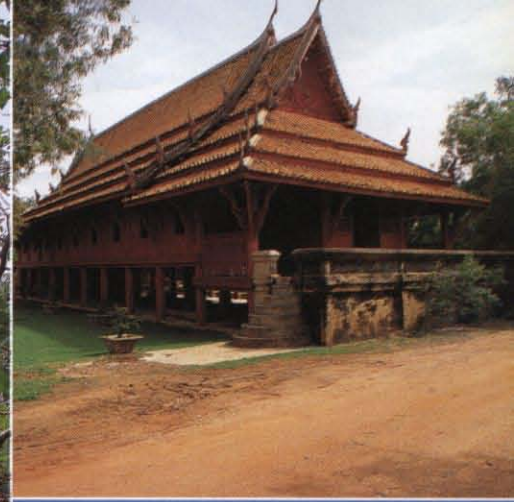
ภาพชุด

“เมืองโบราณ

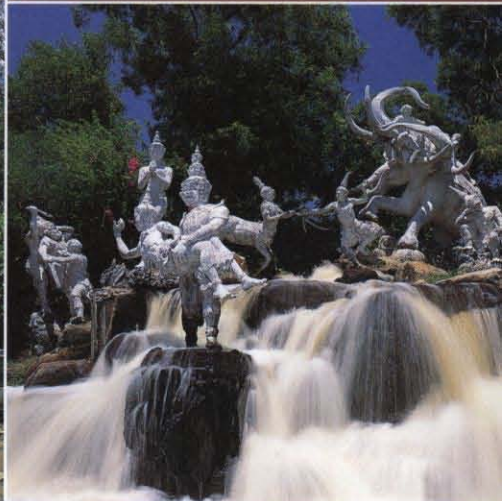
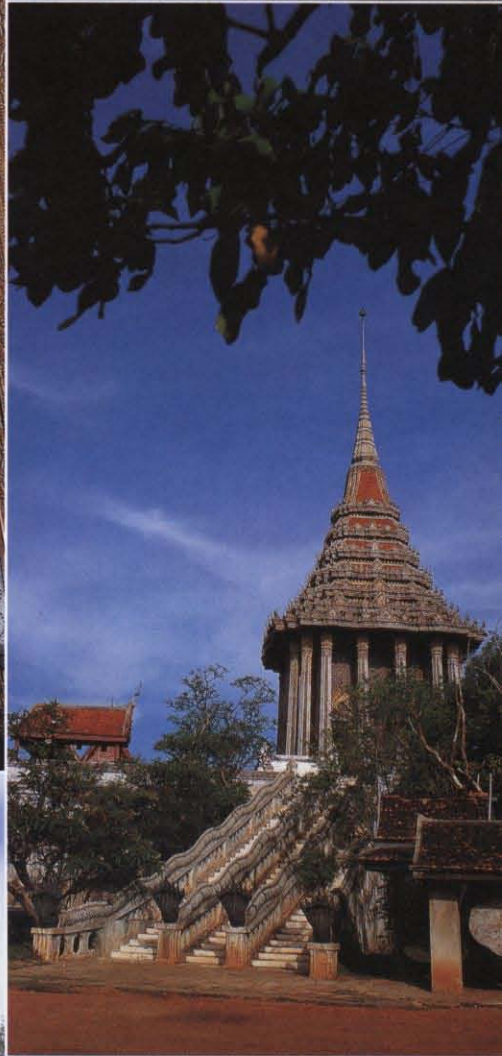
อภิศของสยามประเทศ”

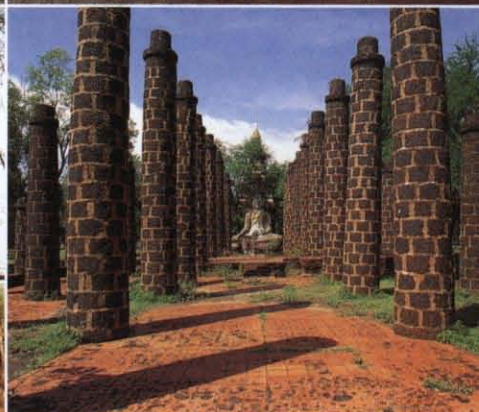

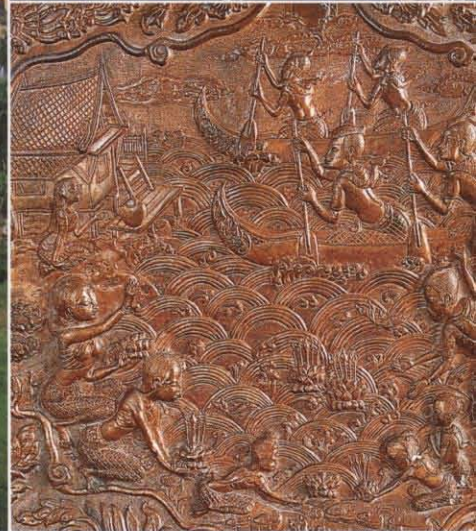

ภาพชุด

“ช้างทองแดง

พิพิธภัณฑสถานช้างเอราวัณ”

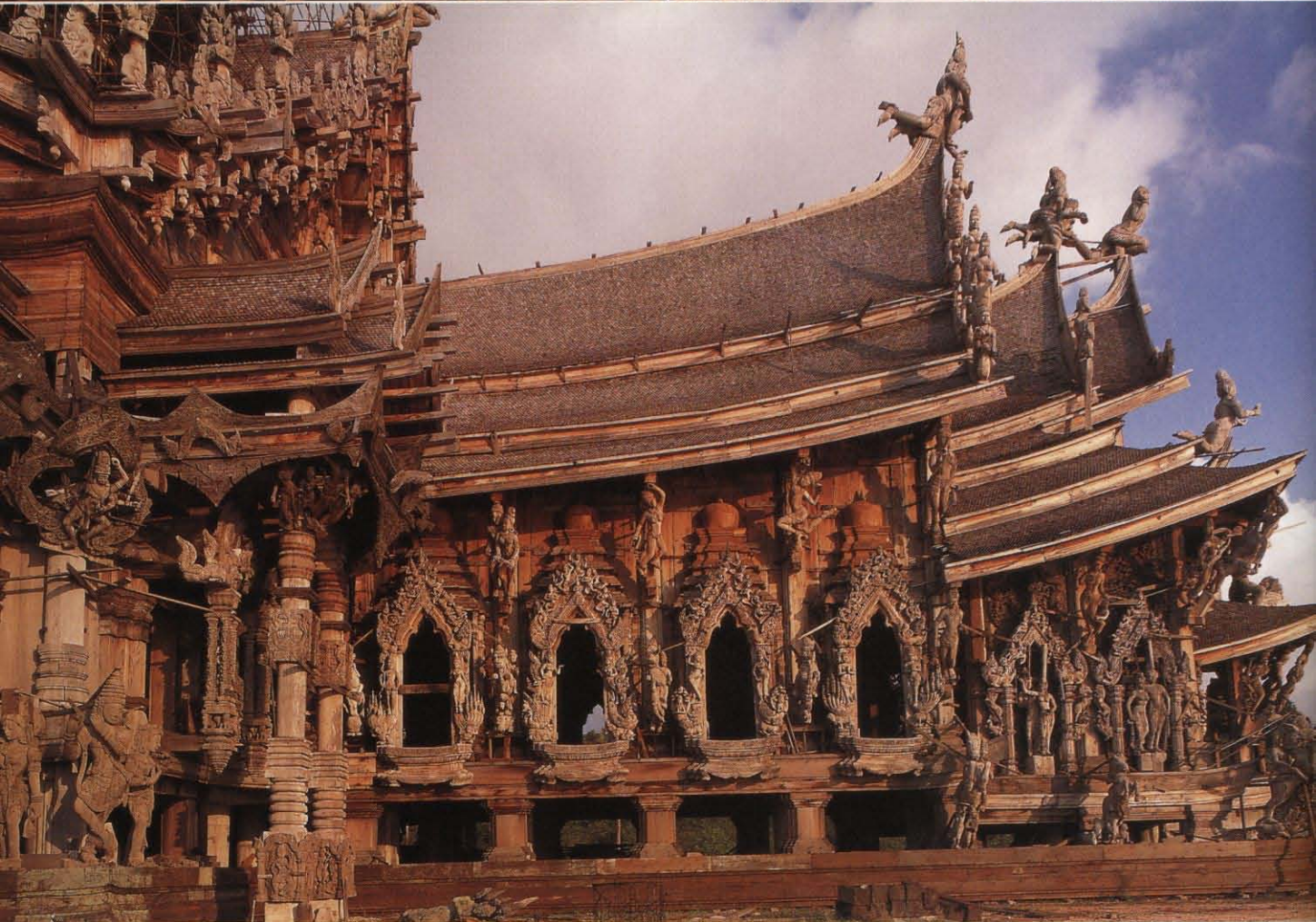
ภาพชุด

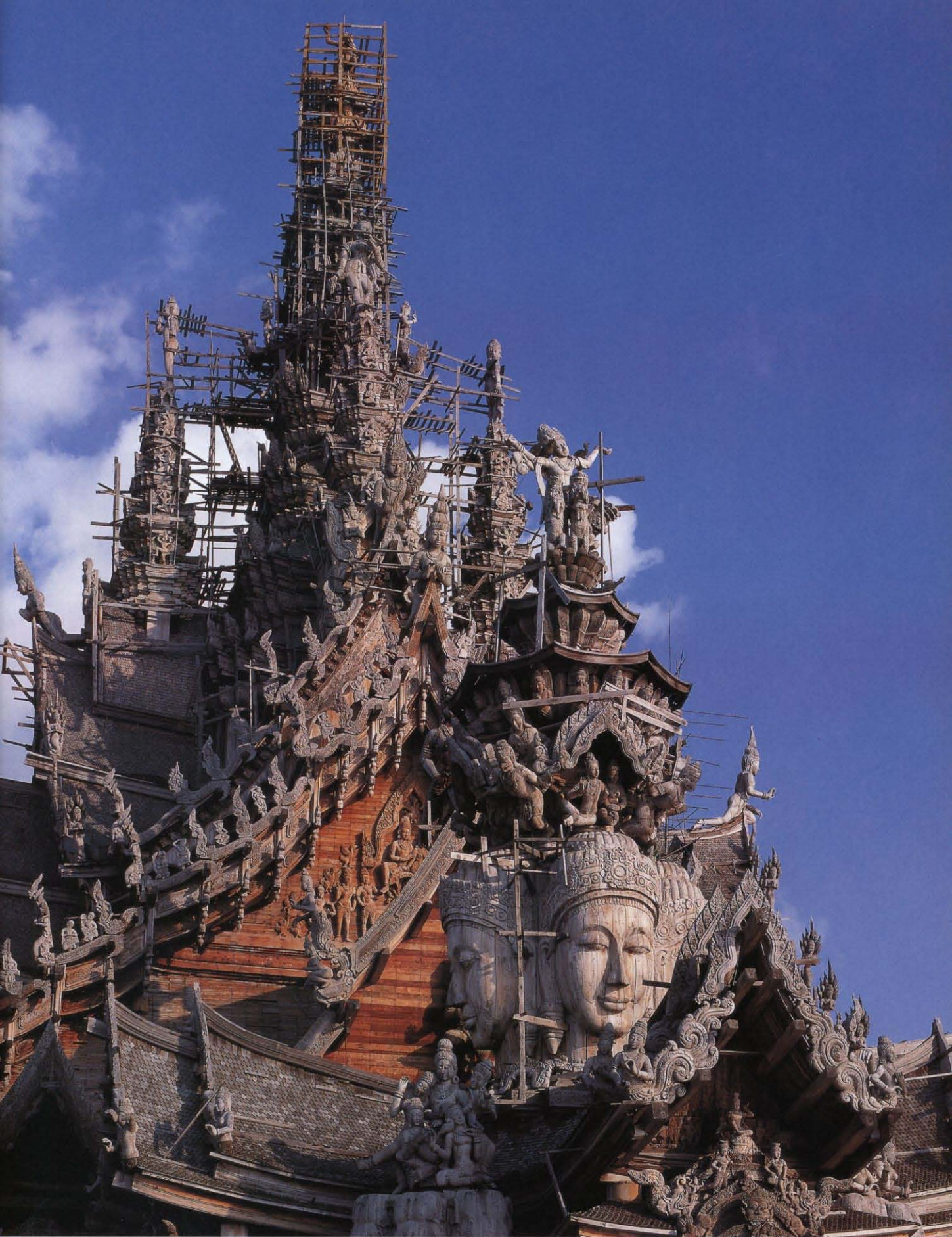
“ปราสาทส์จกรรม

จินตนาการที่ริมขอบฟ้า”

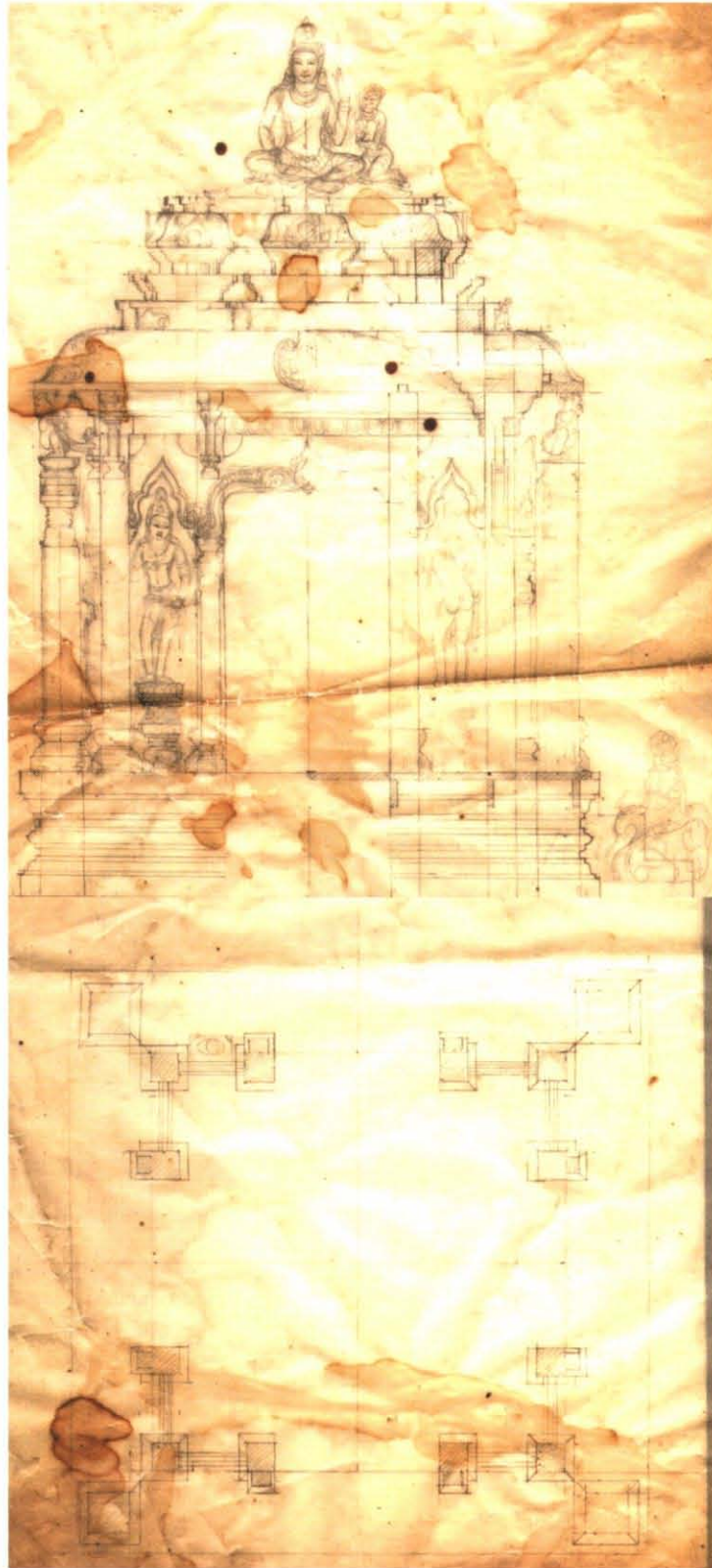

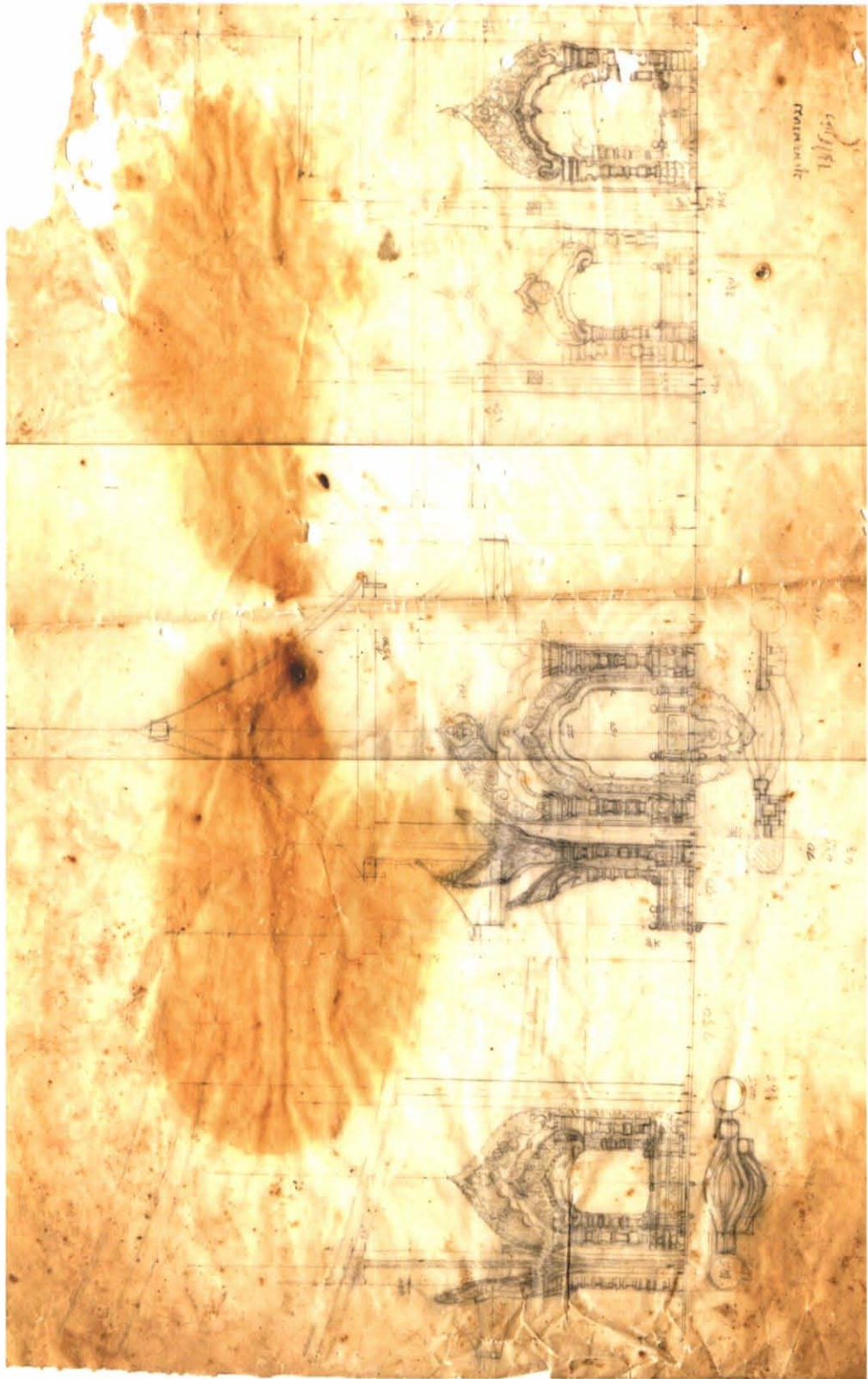

แนวคิดและแบบร่าง ปราสาทจักรพรรม

ปราสาทจักรพรรม ที่พิทยา เป็นผลจากความสำเร็จในการสร้างสถาปัตยกรรมของ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท หอพระแก้ว และสุดท้ายคือ โรงละคร ในเมืองโบราณ ในตอนนั้นคุณเล็กสามารถเข้าใจและควบคุมการก่อสร้างศิลปกรรมโบราณได้อย่าง ผู้เชี่ยวชาญ การนี้ก็จะออกแบบอะไรก็ดูง่ายและลงตัวไปหมด ดังนั้นเมื่อคิดจะสร้าง ปราสาทจักรพรรมให้เป็นสื่อสะท้อนความคิดในเชิงปรัชญาของการดำรงอยู่ของมนุษยชาติ คุณเล็กจึงคิดใช้รูปเคารพของเทพเจ้าต่างๆ ในความเชื่อของชาวตะวันออกมาประกอบ ตกแต่งลงไปแบบสถาปัตยกรรม เช่น เสาศูม เพดาน หน้าบัน ฯลฯ คุณเล็กจะสื่อ กับช่างผู้รู้ใจ ซึ่งเป็นช่างฝีมือผู้เชี่ยวชาญ เพราะร่วมสร้างเมืองโบราณมาด้วยกัน เป็นผู้ร่างแบบตามคำบอก บางครั้งจะร่างแบบด้วยตนเองเป็นเค้าโครงก่อน แล้วจึงให้ ช่างลงรายละเอียดให้ ทั้งหมดนี้อาจเกิดขึ้นบนเศษกระดาษ หรือแม้แต่บนพื้นโต๊ะทำงาน เก่าๆ ซึ่งส่วนใหญ่ลบหายไป หรือถูกกวาดทิ้งไป เมื่อผ่านขั้นตอนการก่อสร้างไปแล้ว ส่วนที่รวบรวมนำมาพิมพ์ไว้นี้ เป็นเพียงส่วนน้อยนิดเท่านั้น

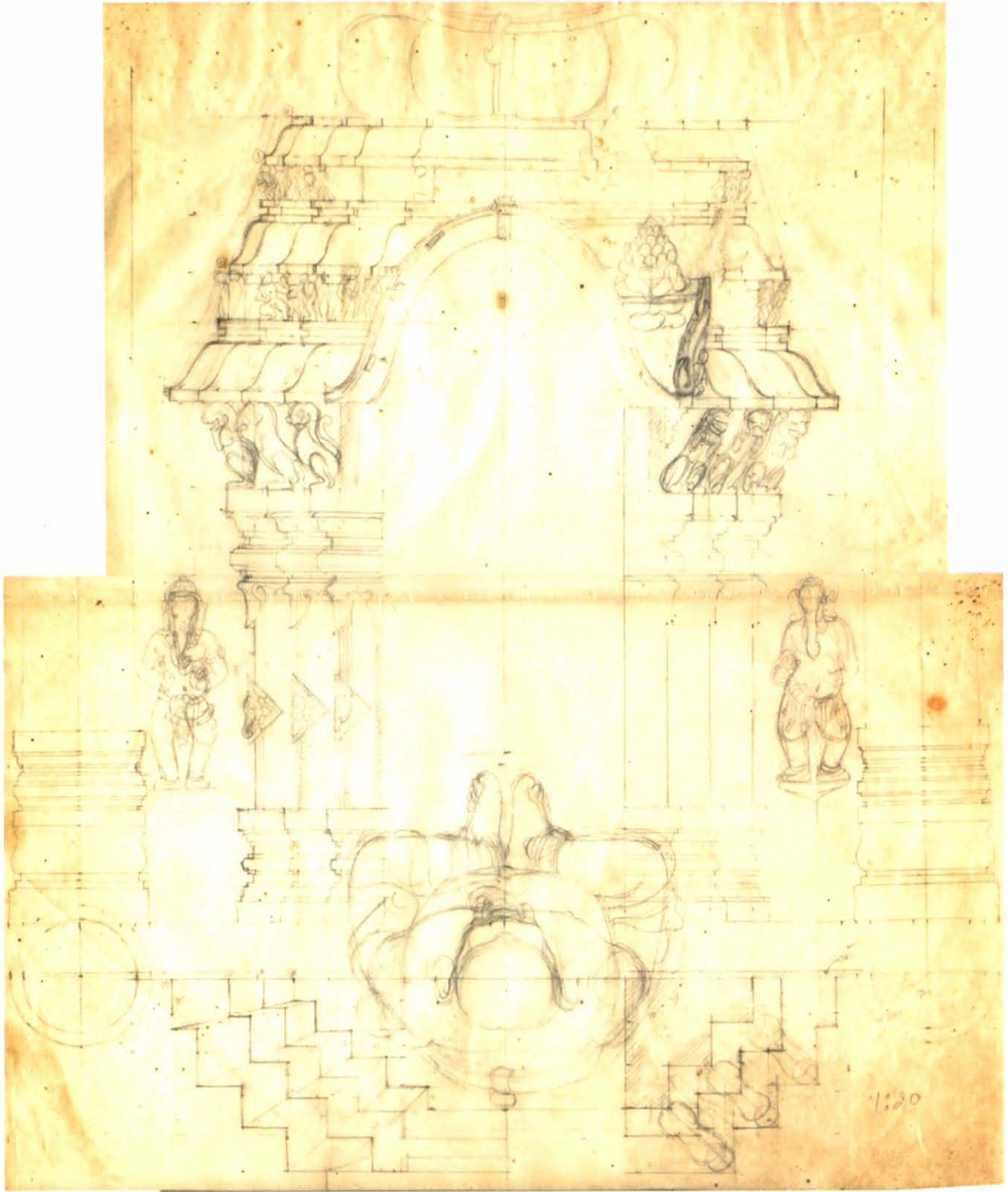

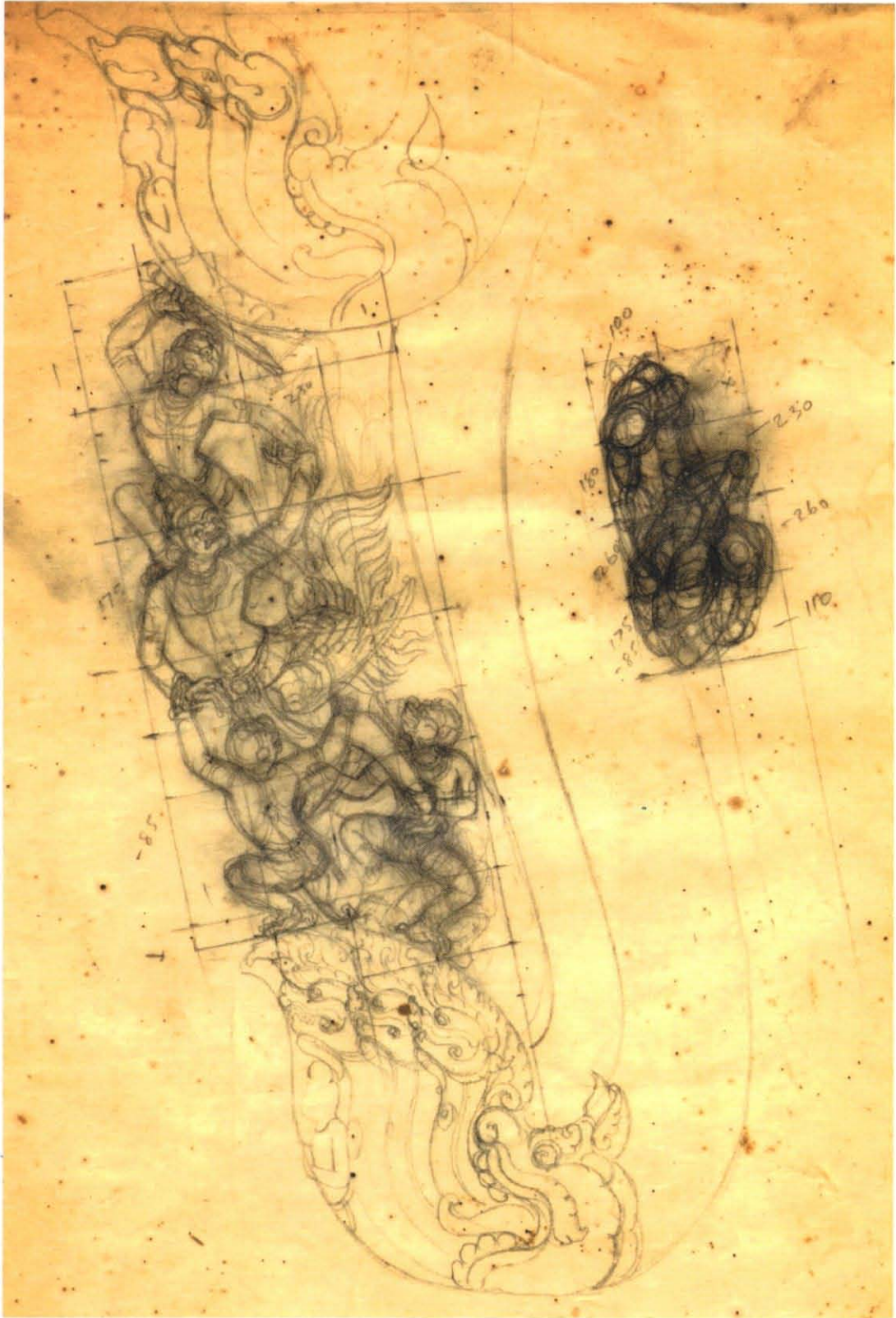

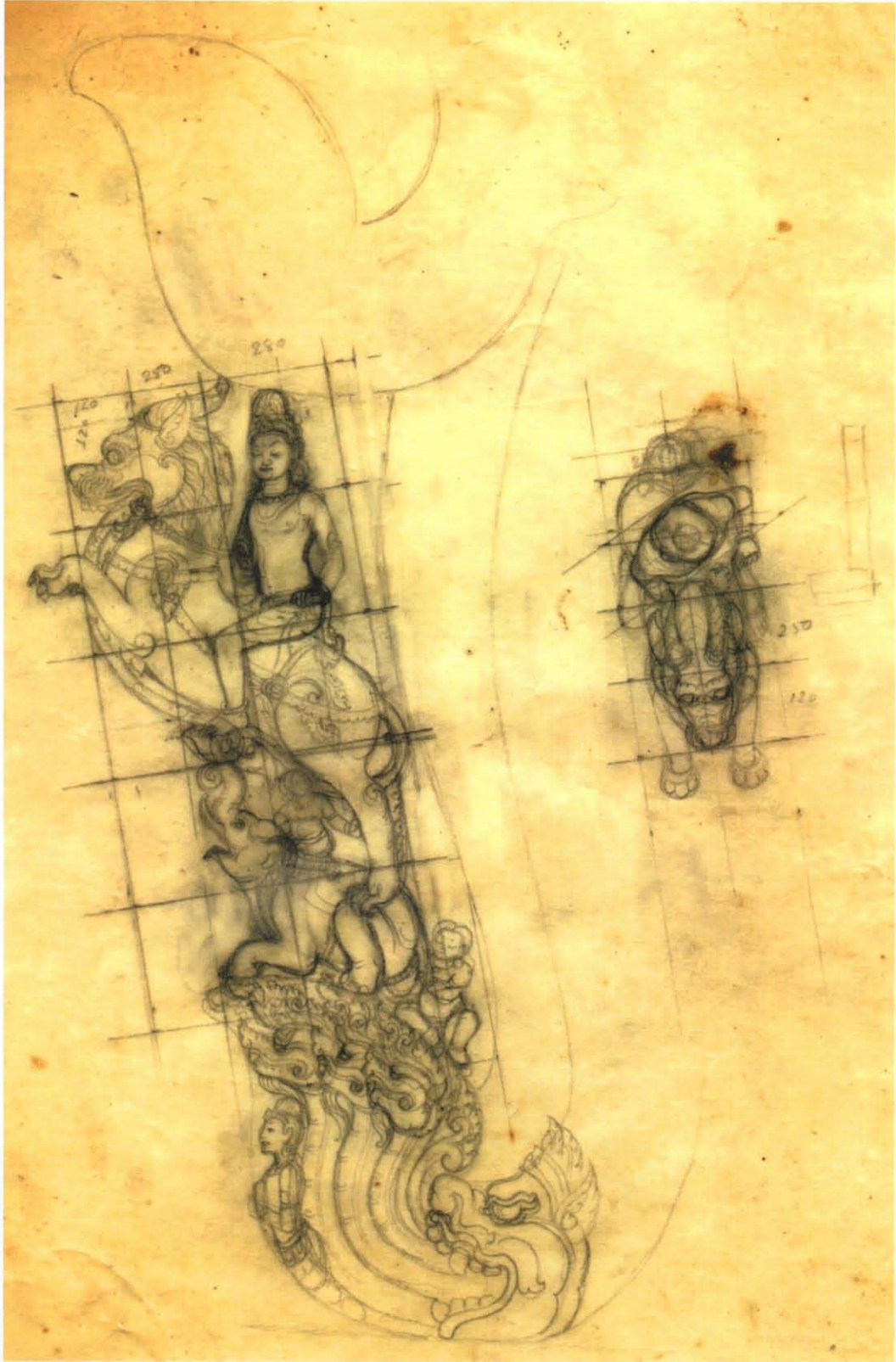

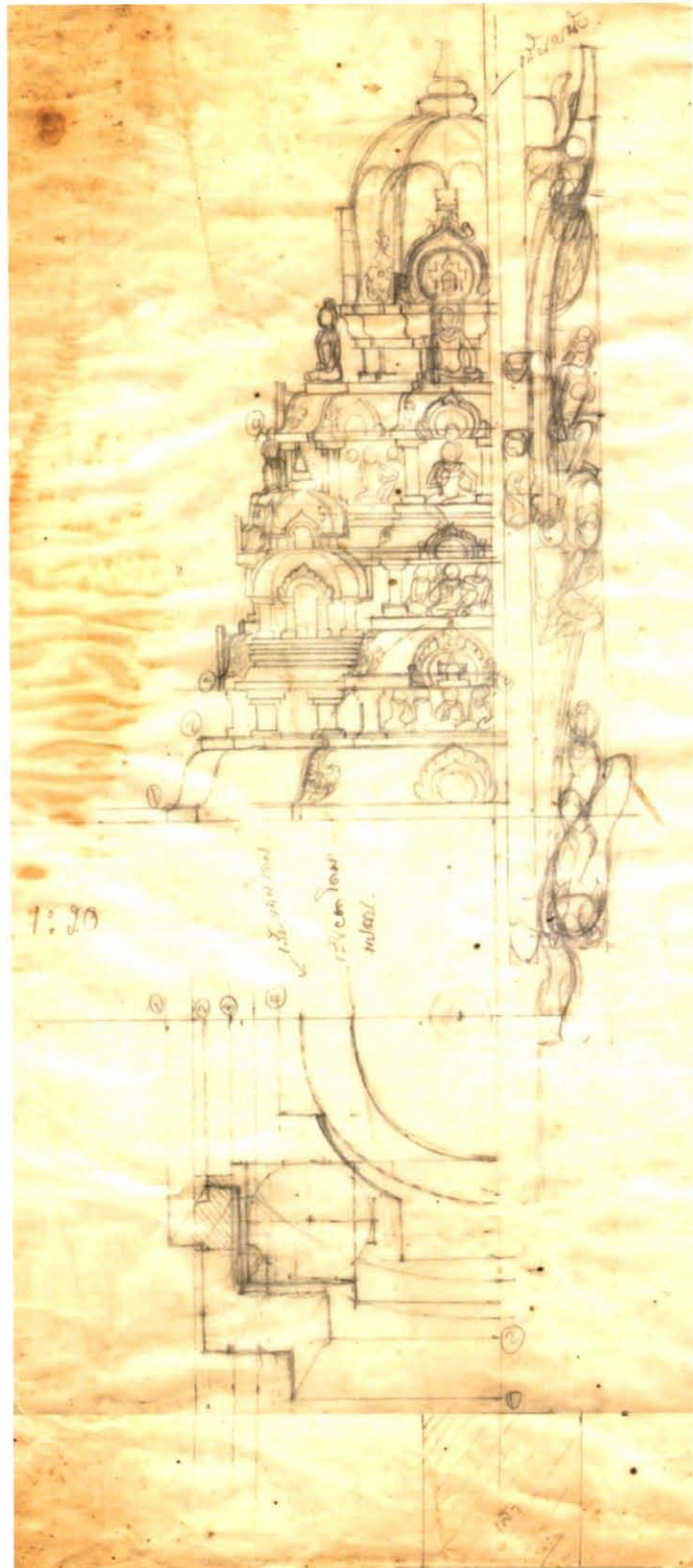

31

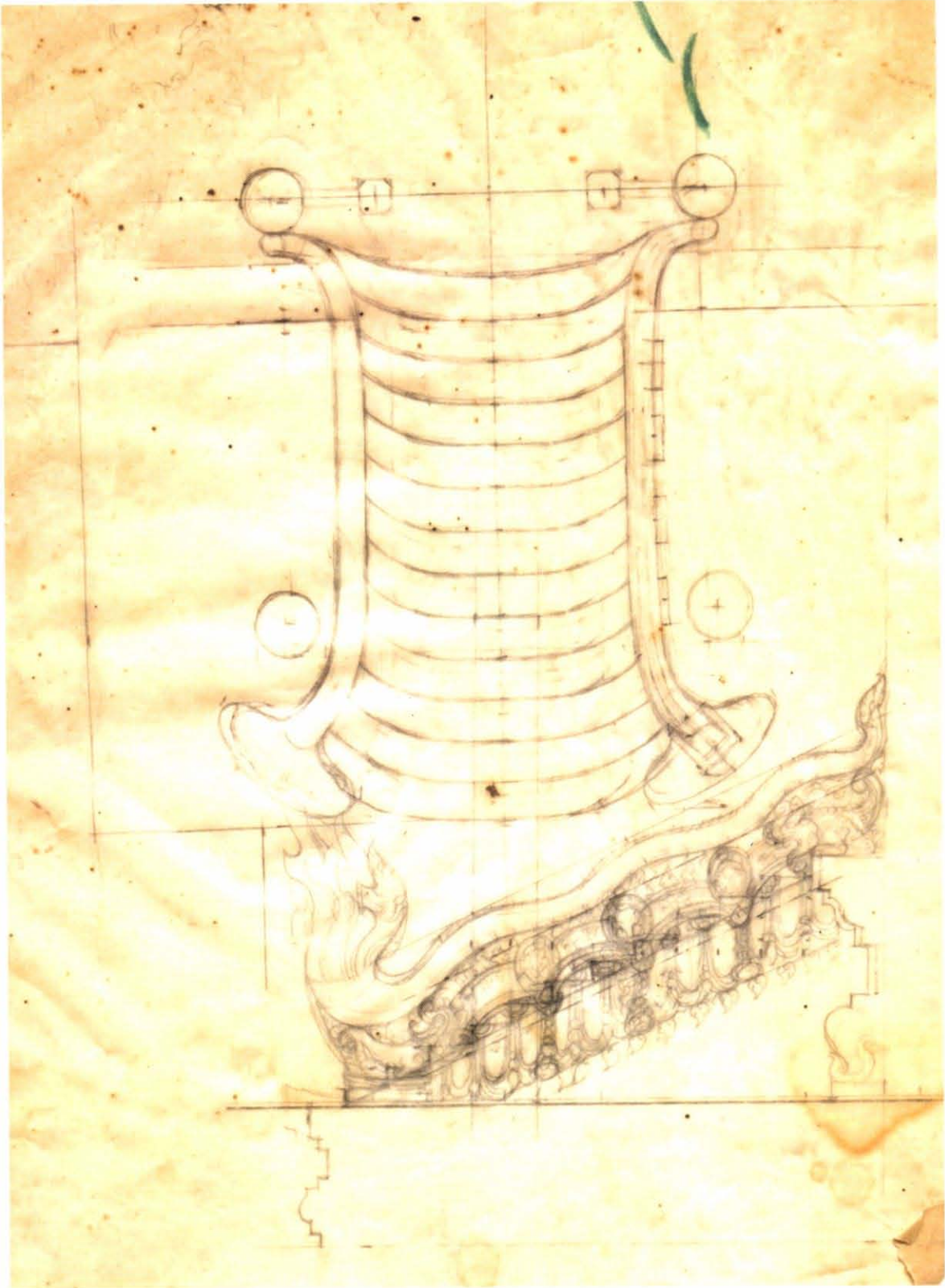

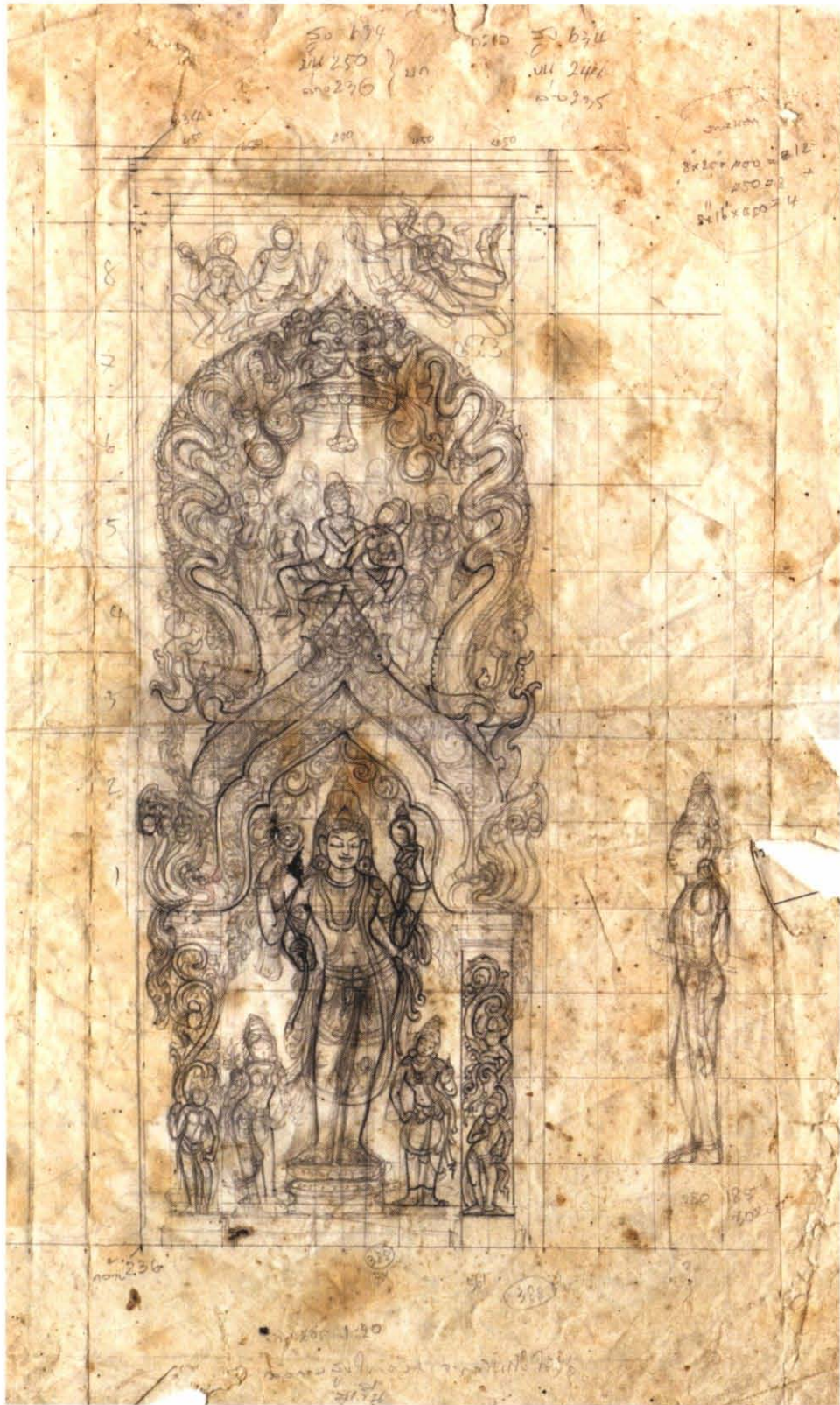

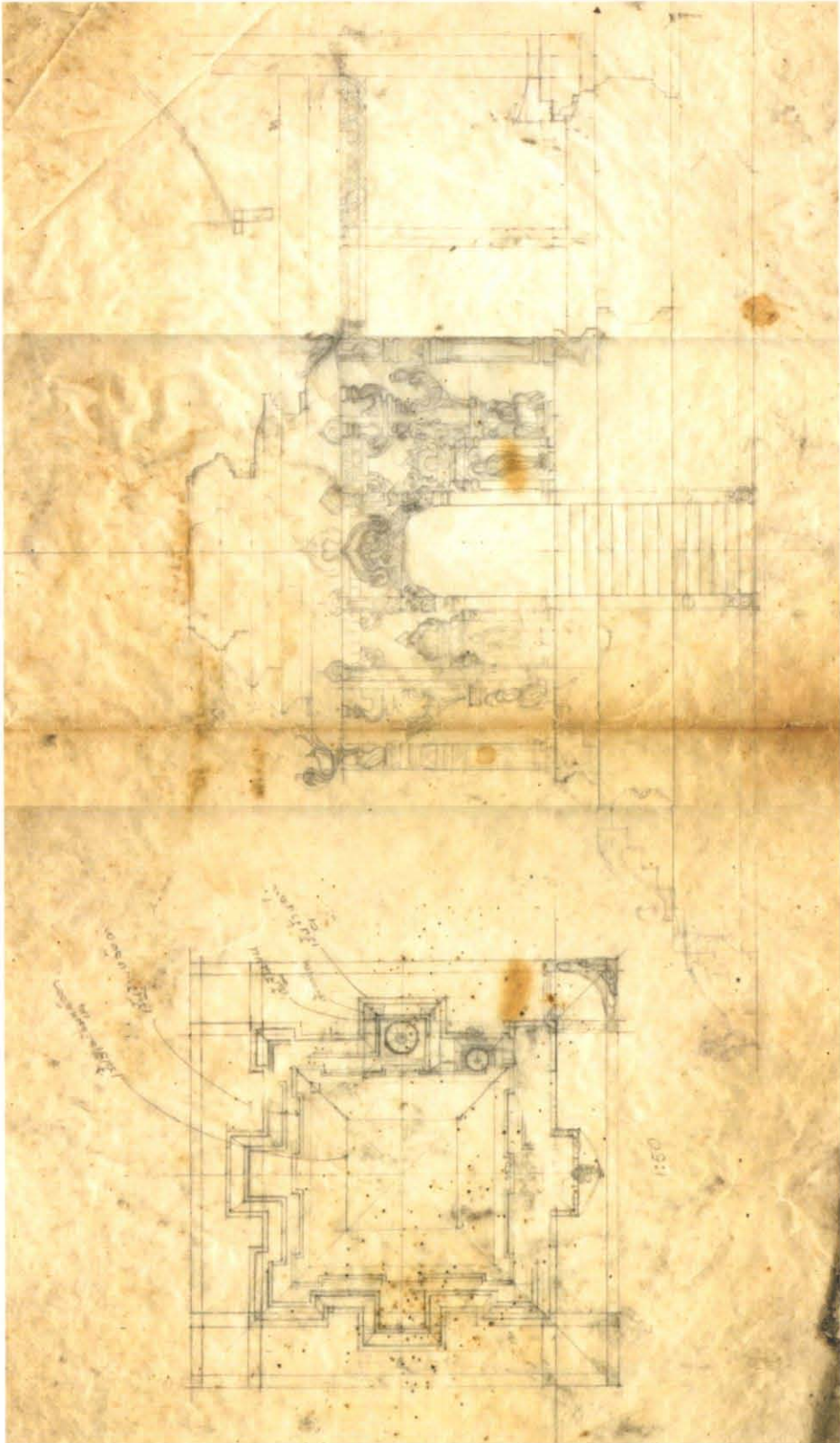

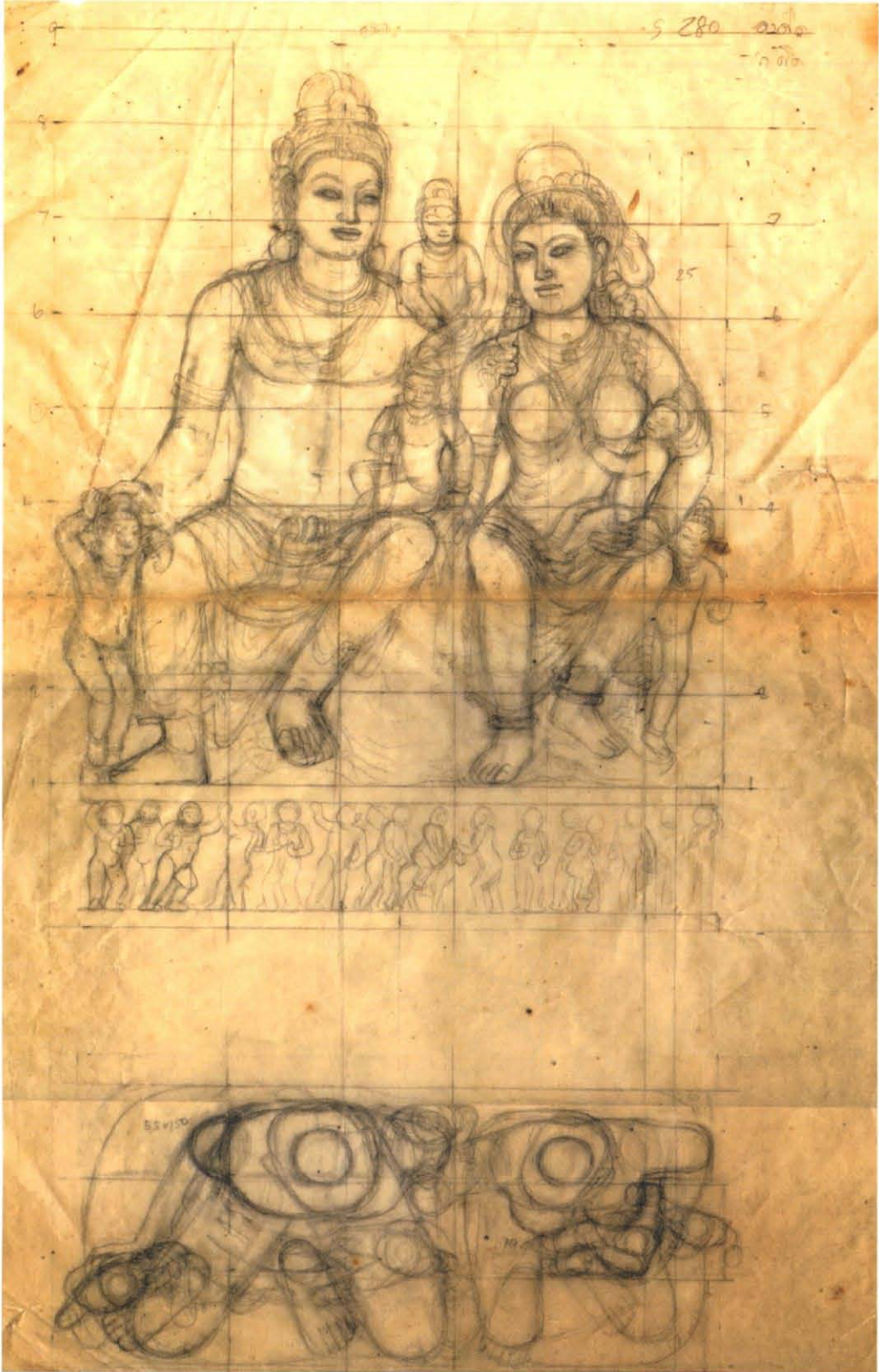

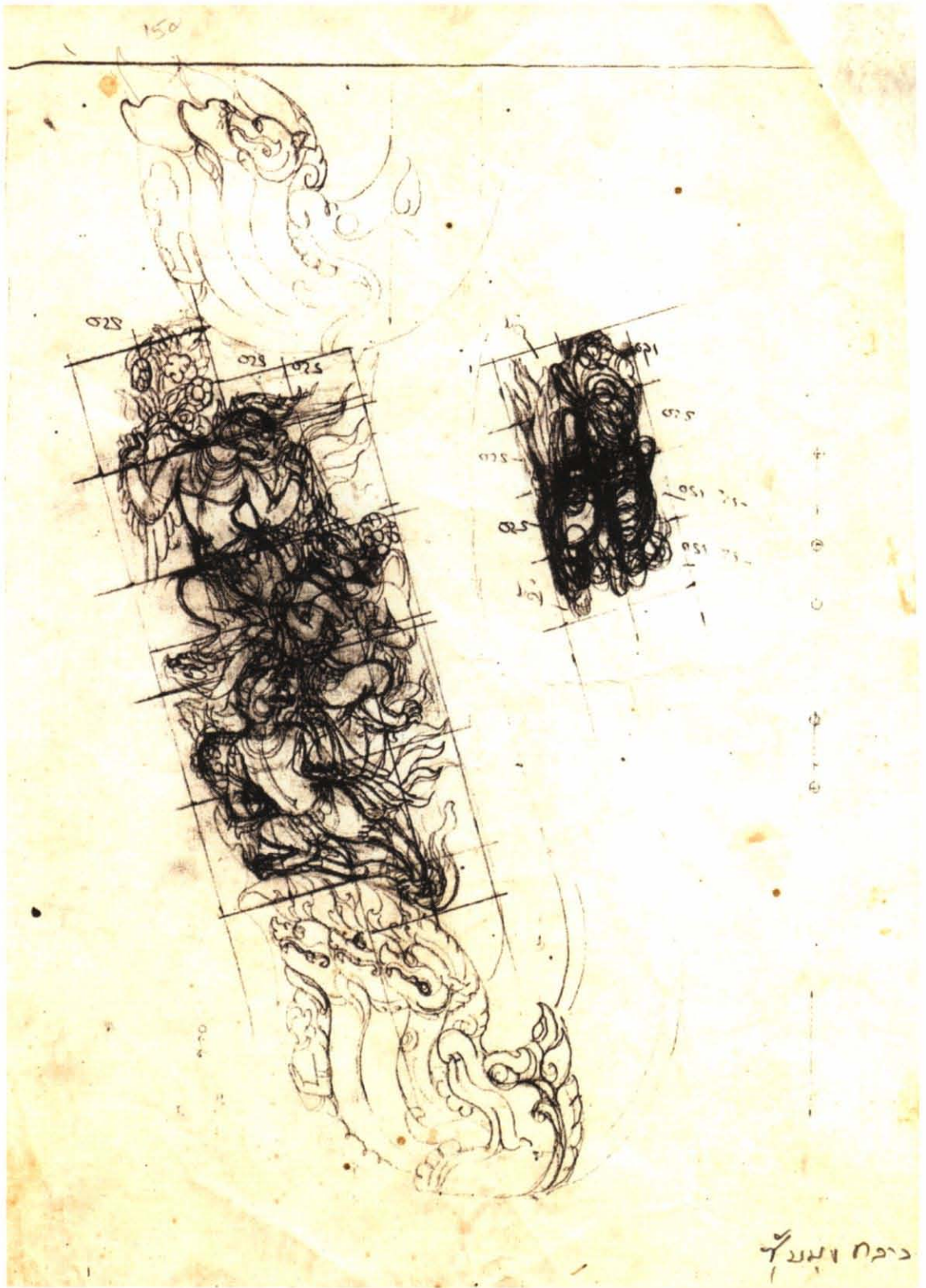

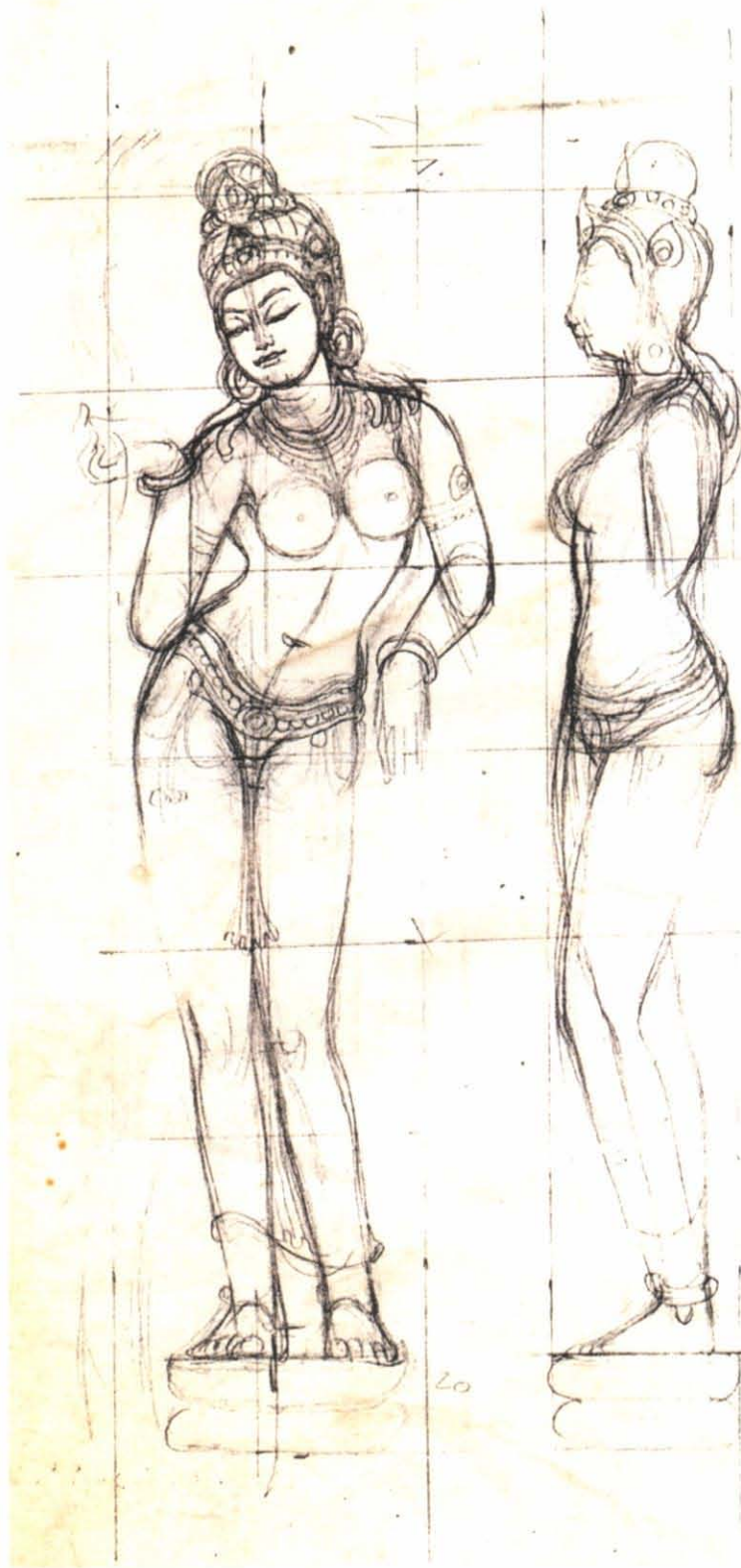

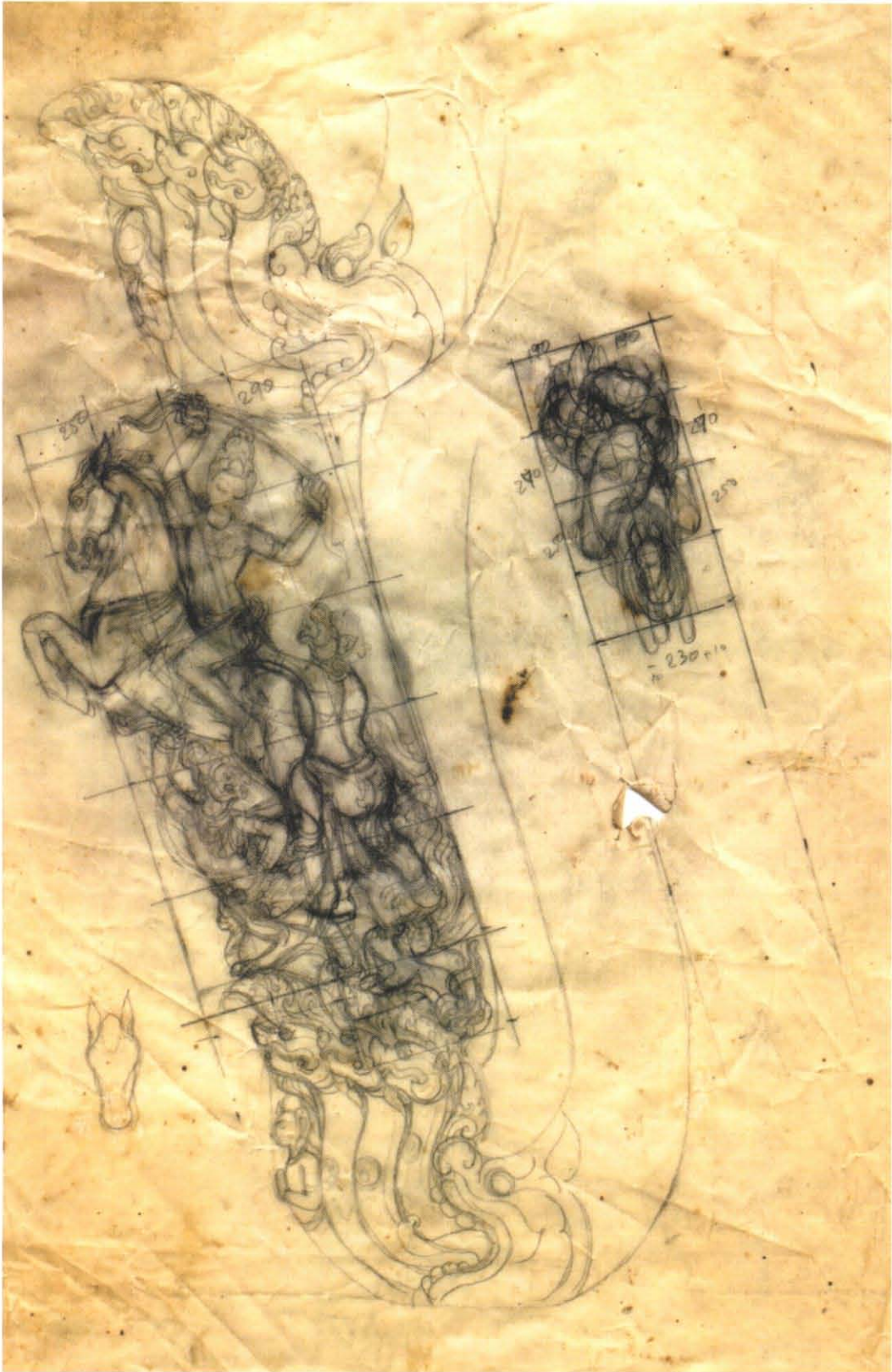

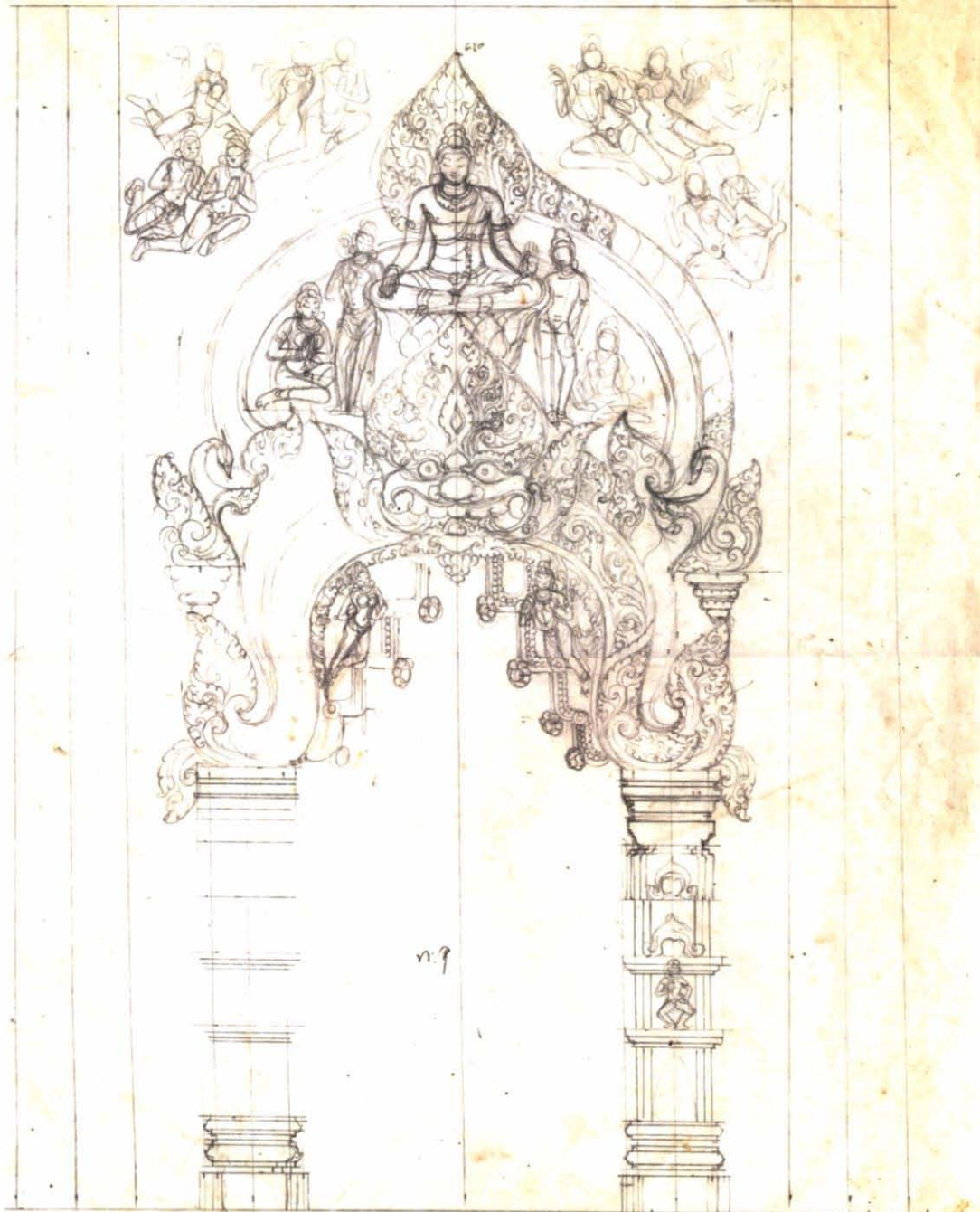

444

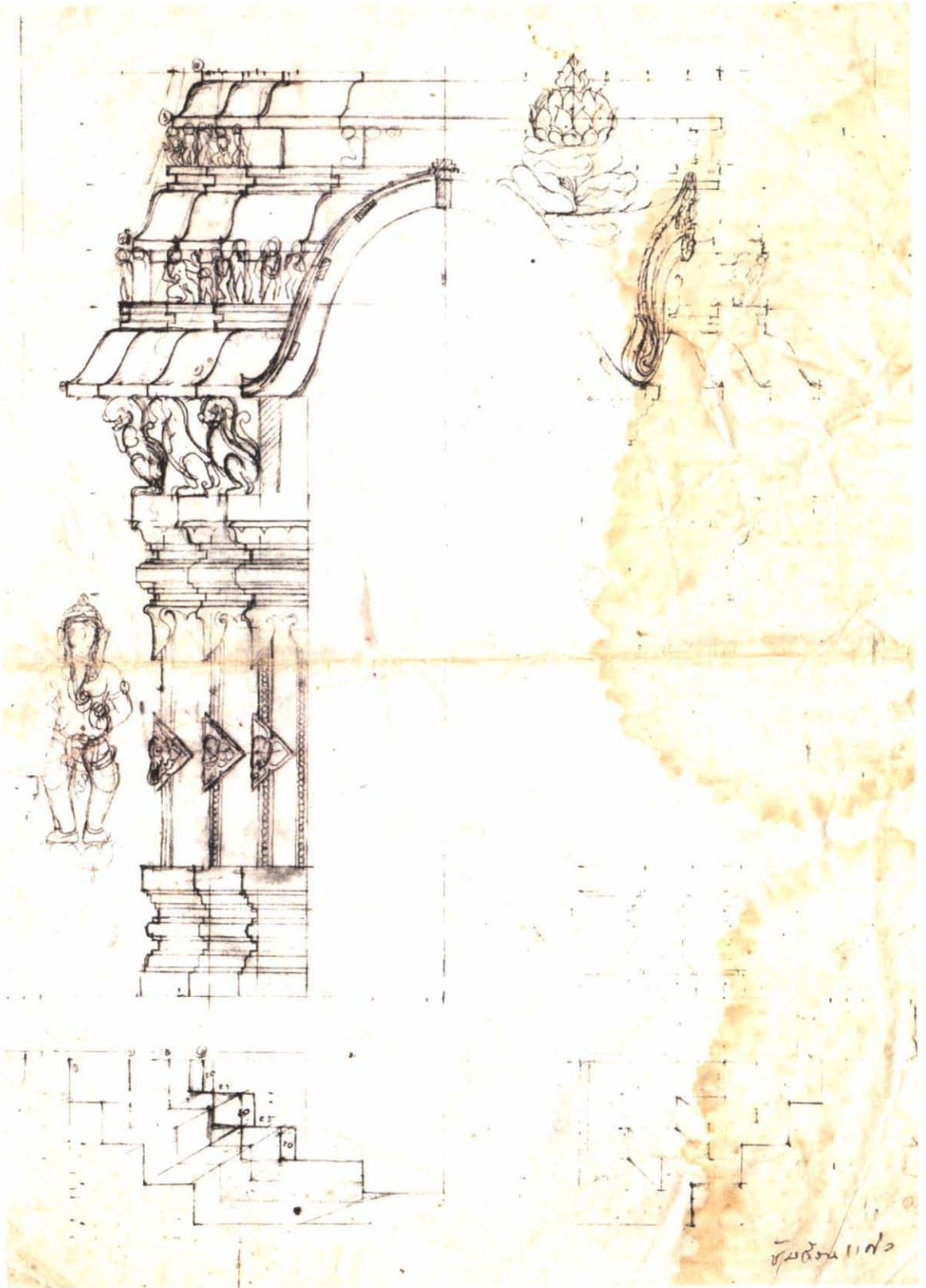

n. 9

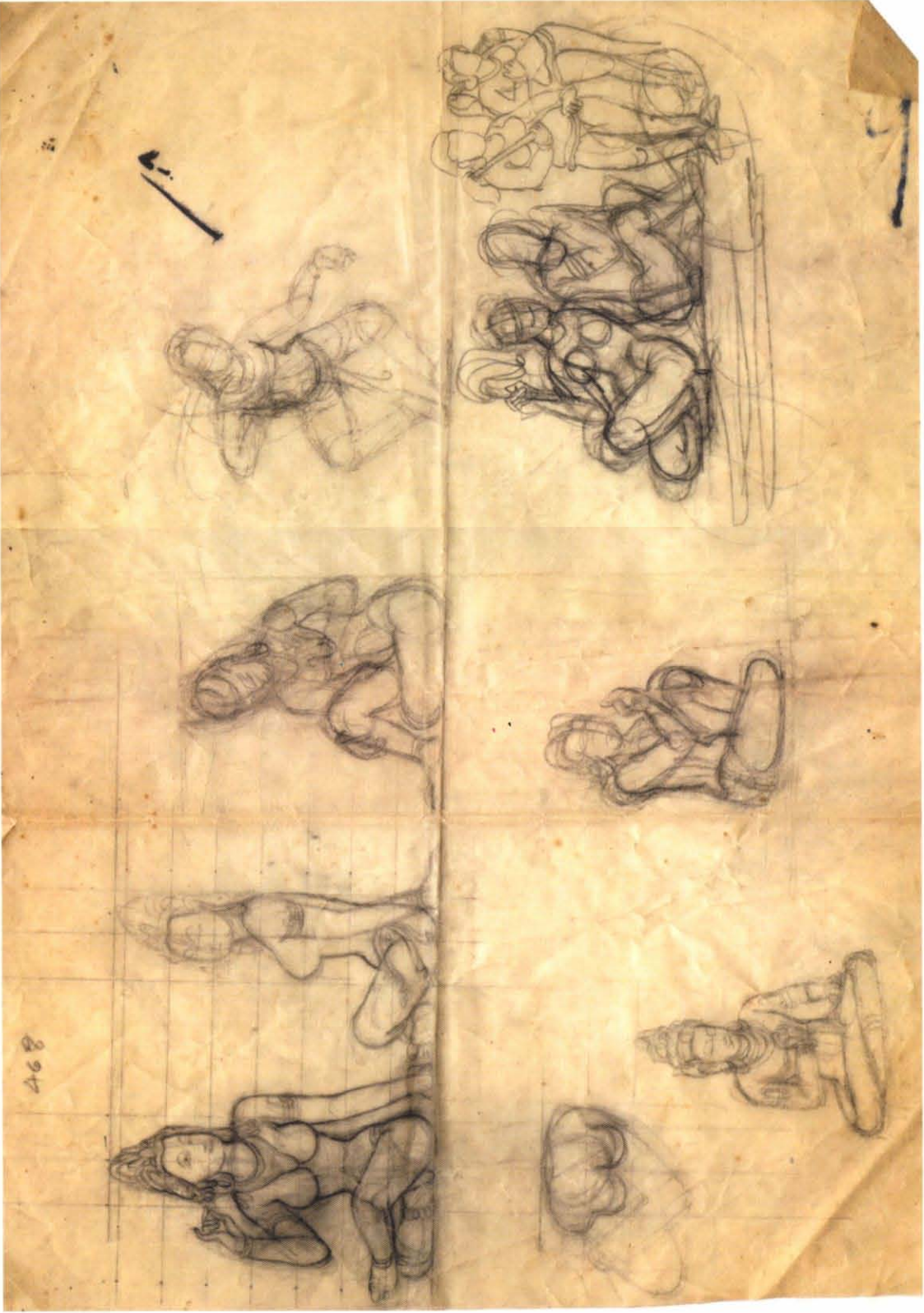
420

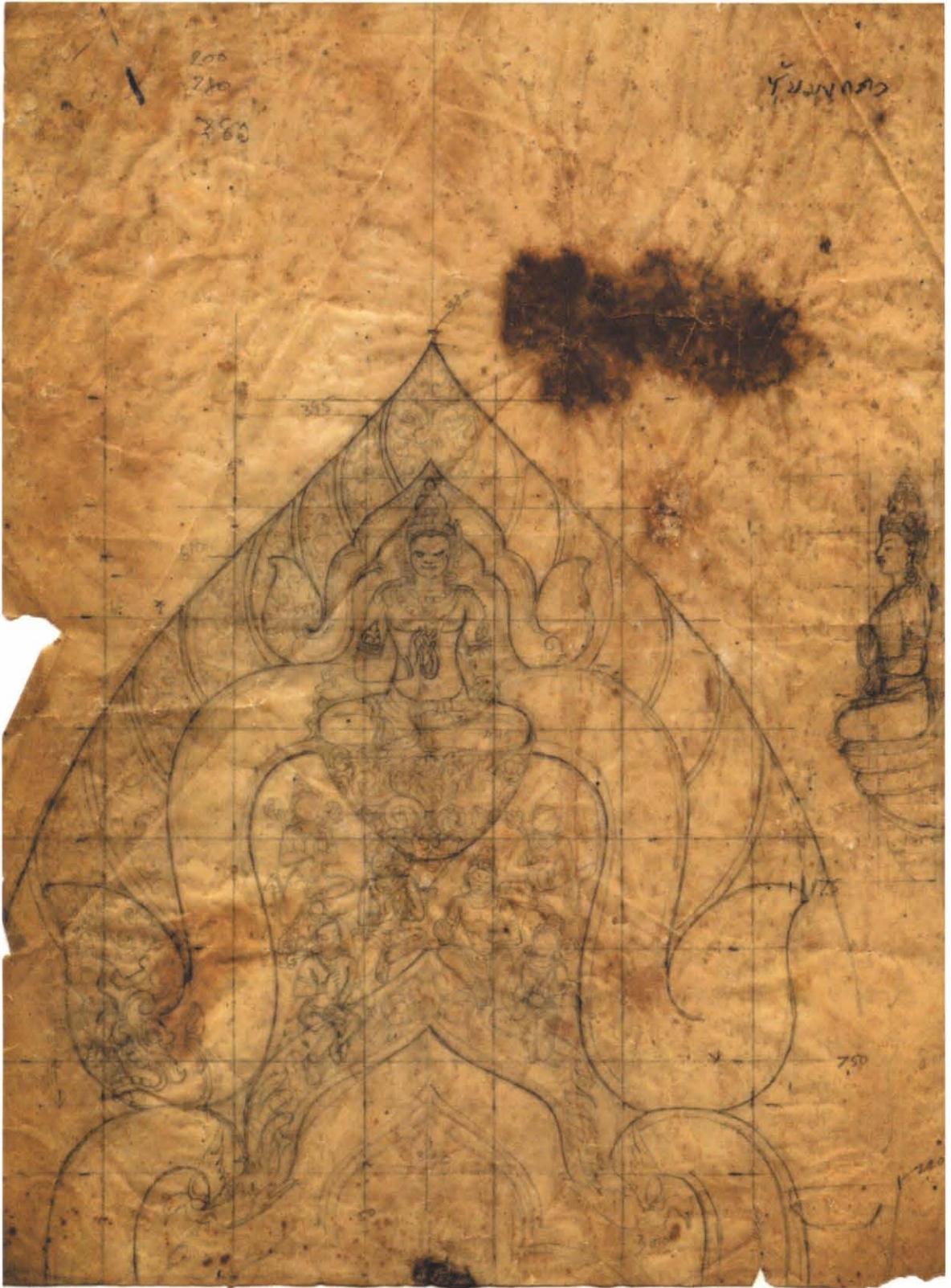
1:20

BR -32 21-D 177

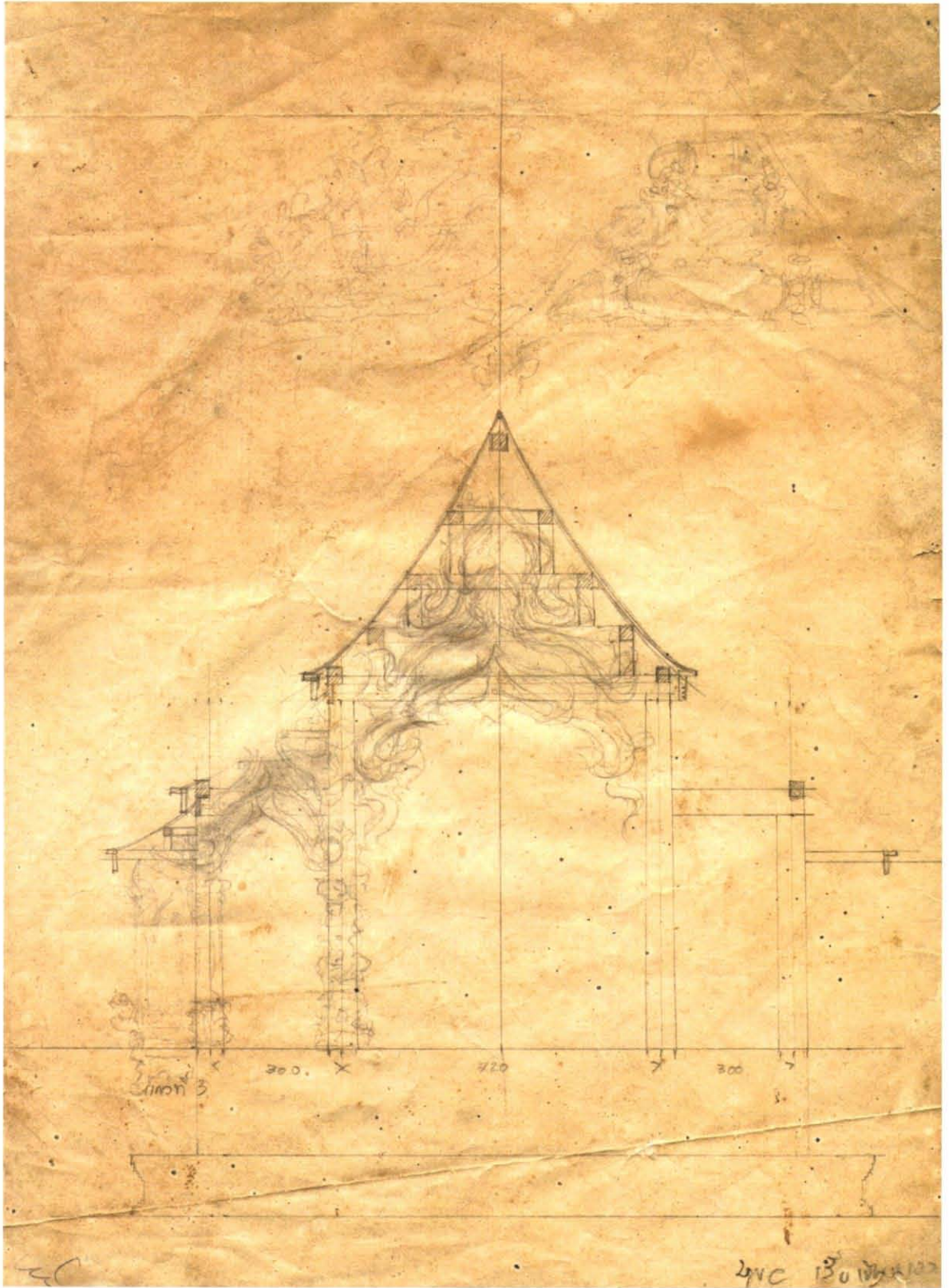

୧୦୦
୧୫୦
୧୫୦

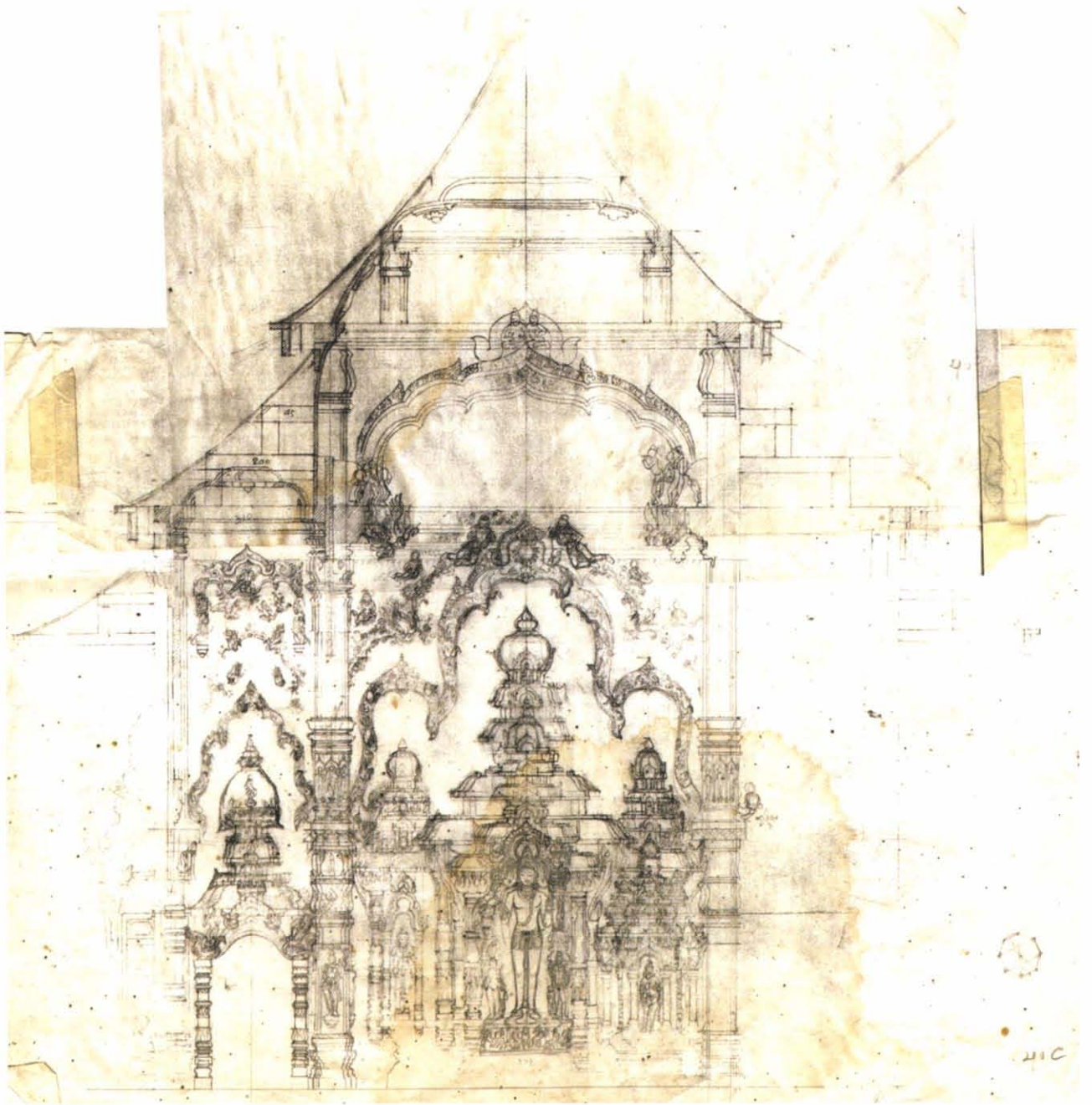
୧୫୦

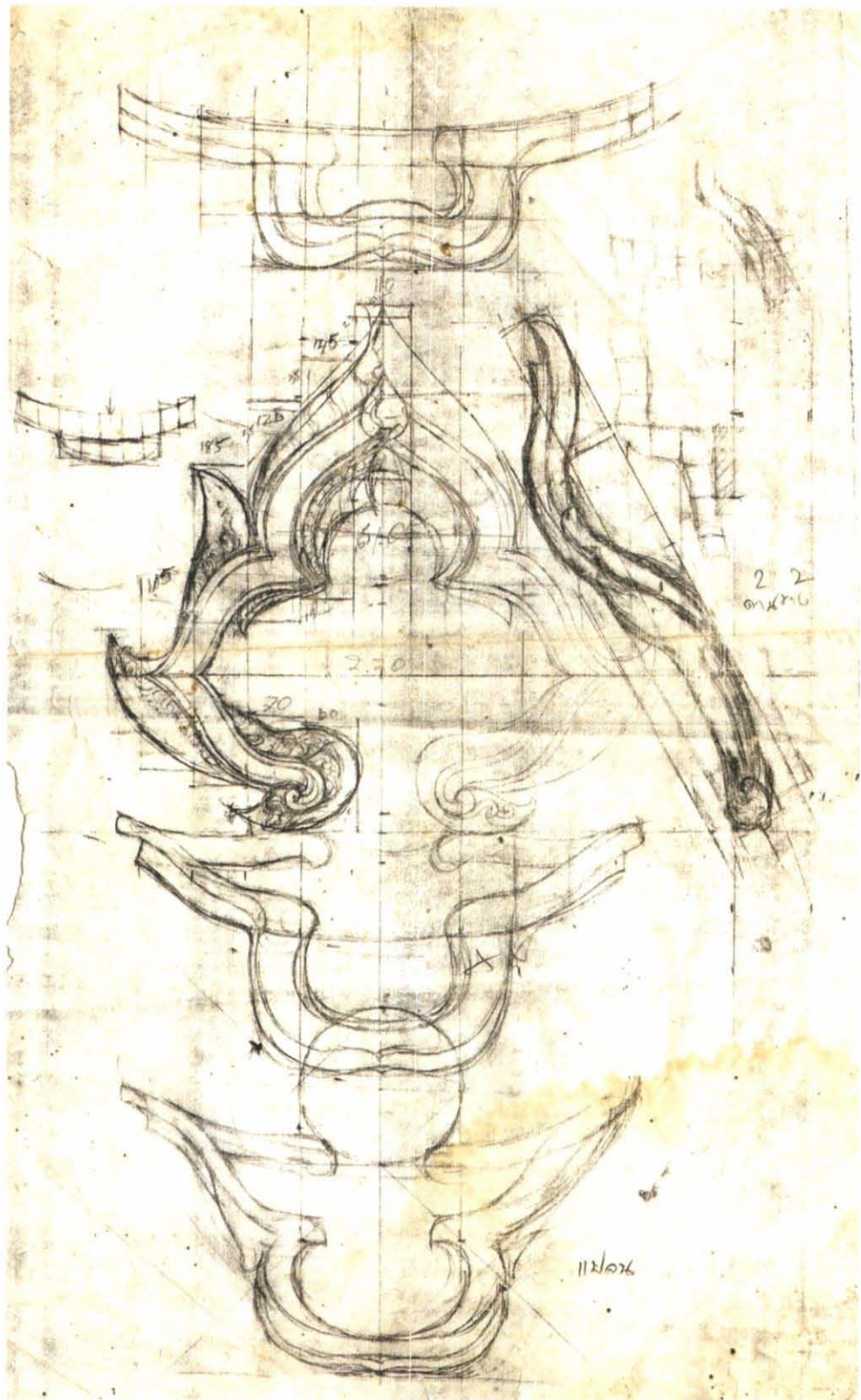

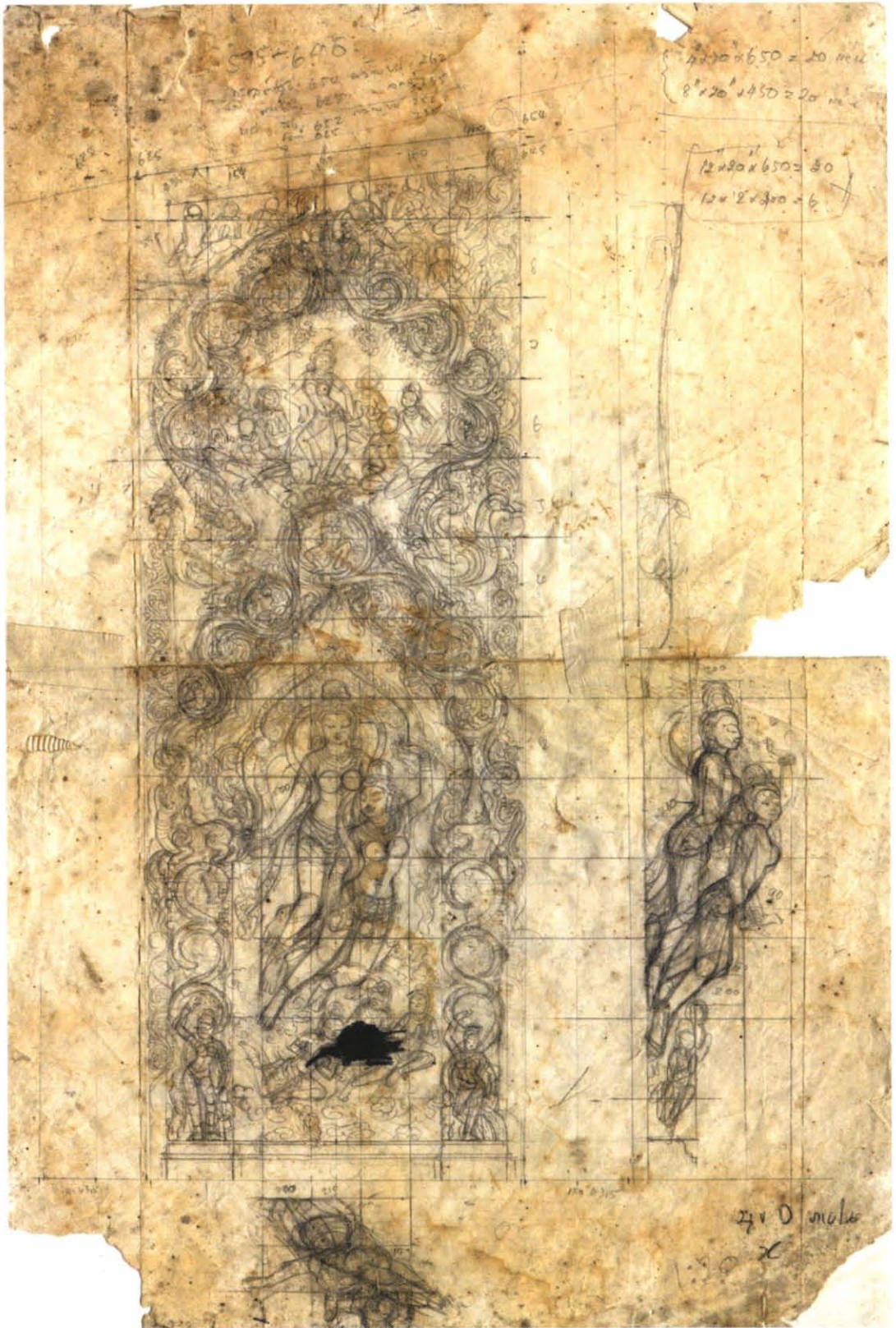

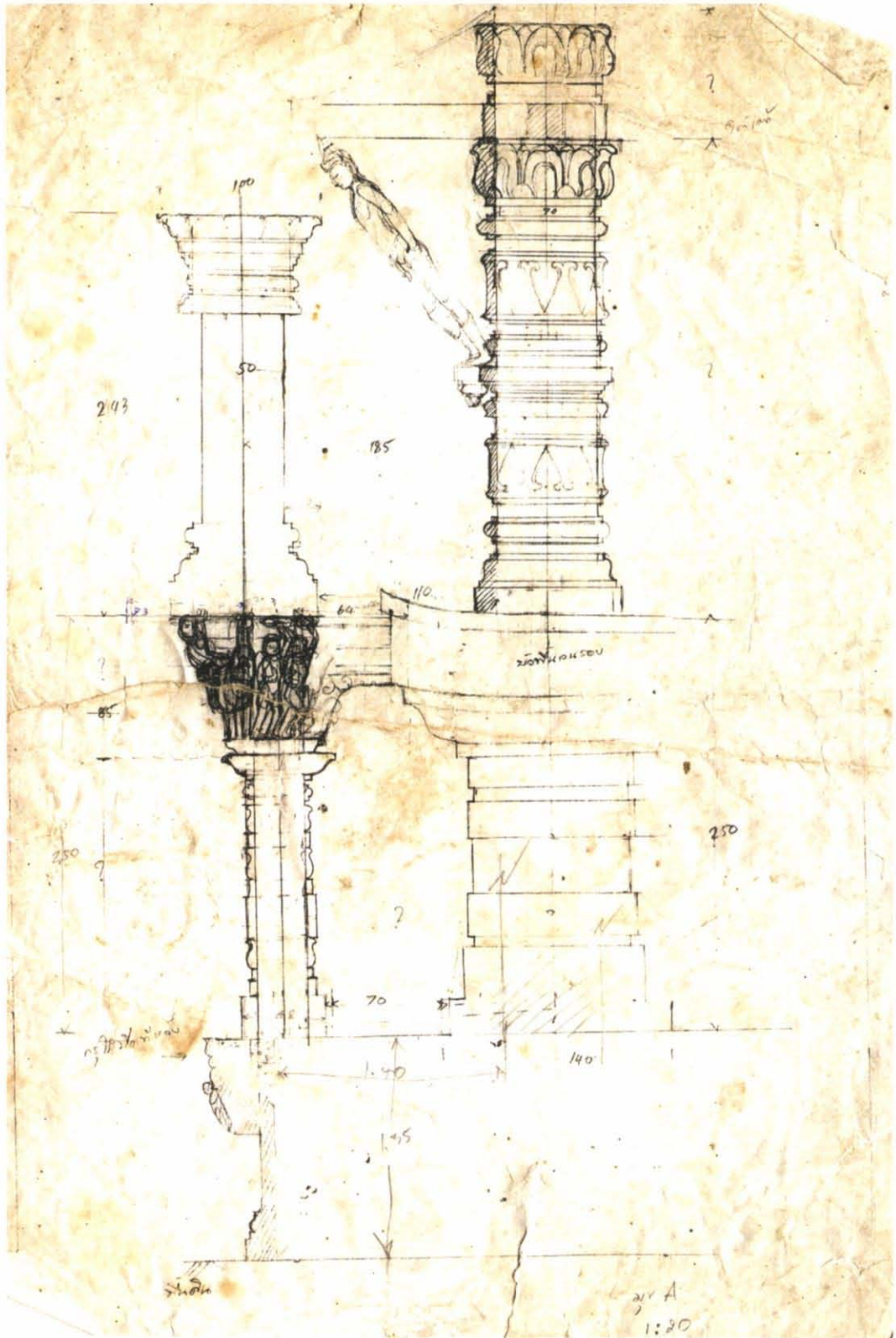

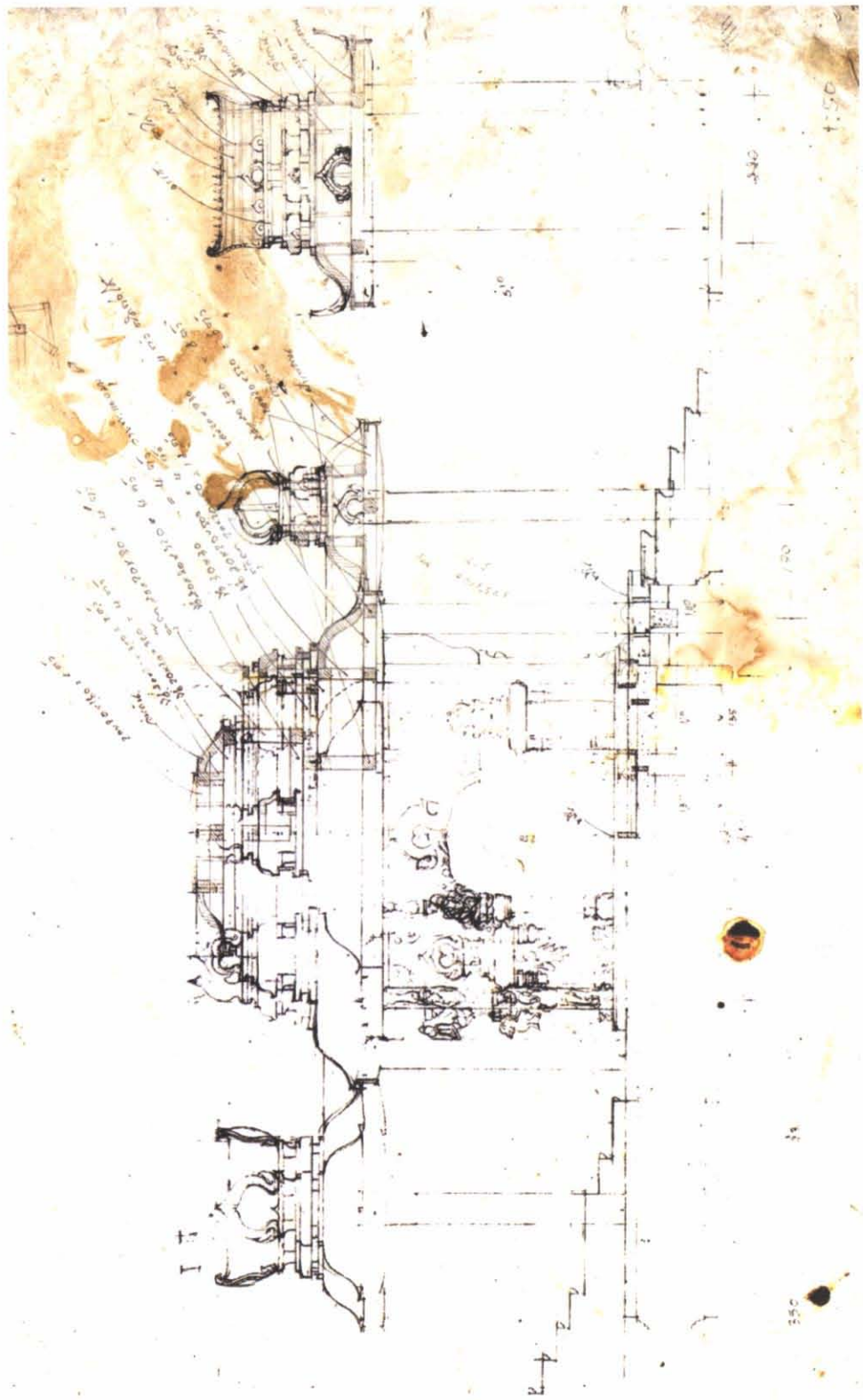

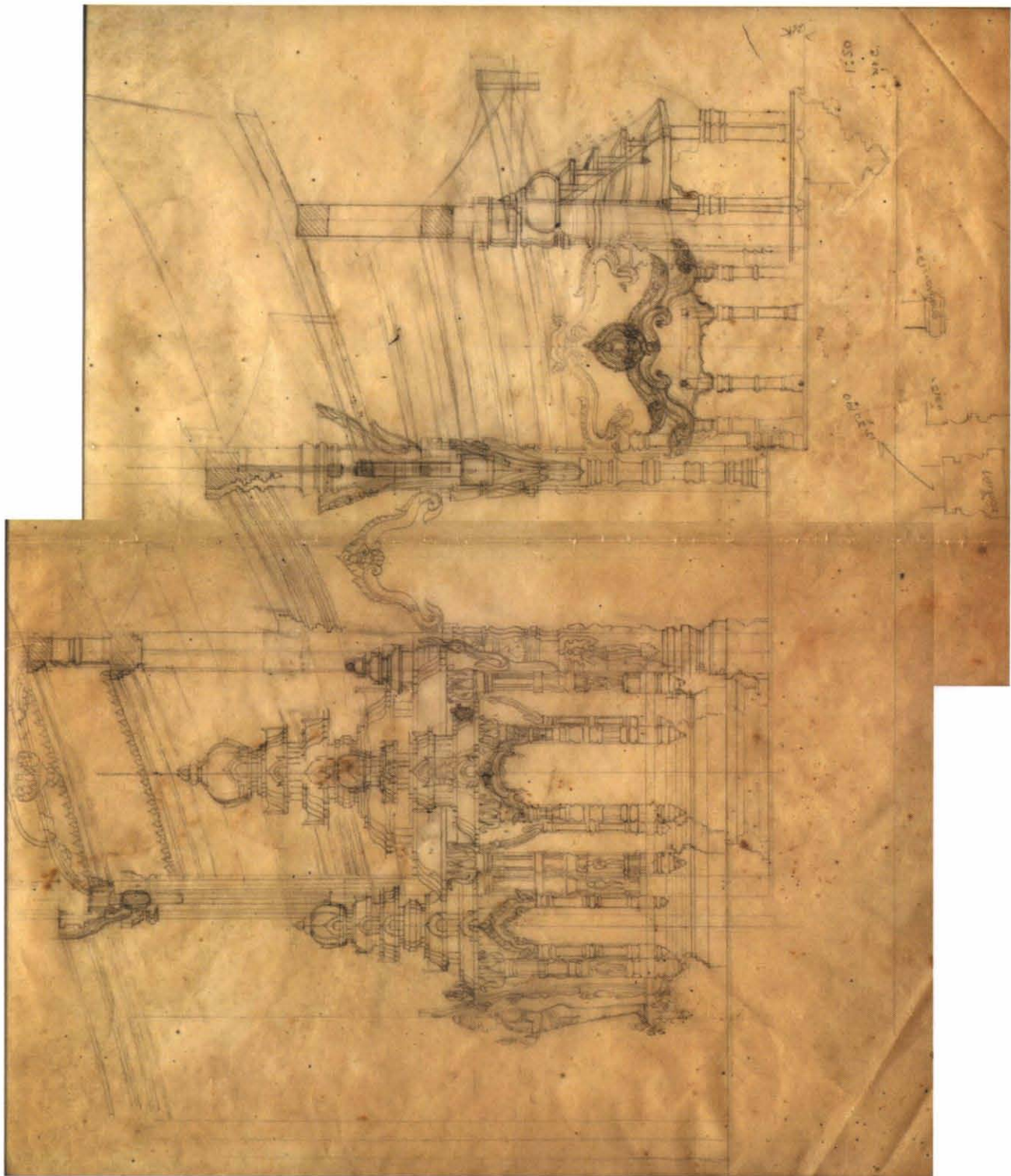

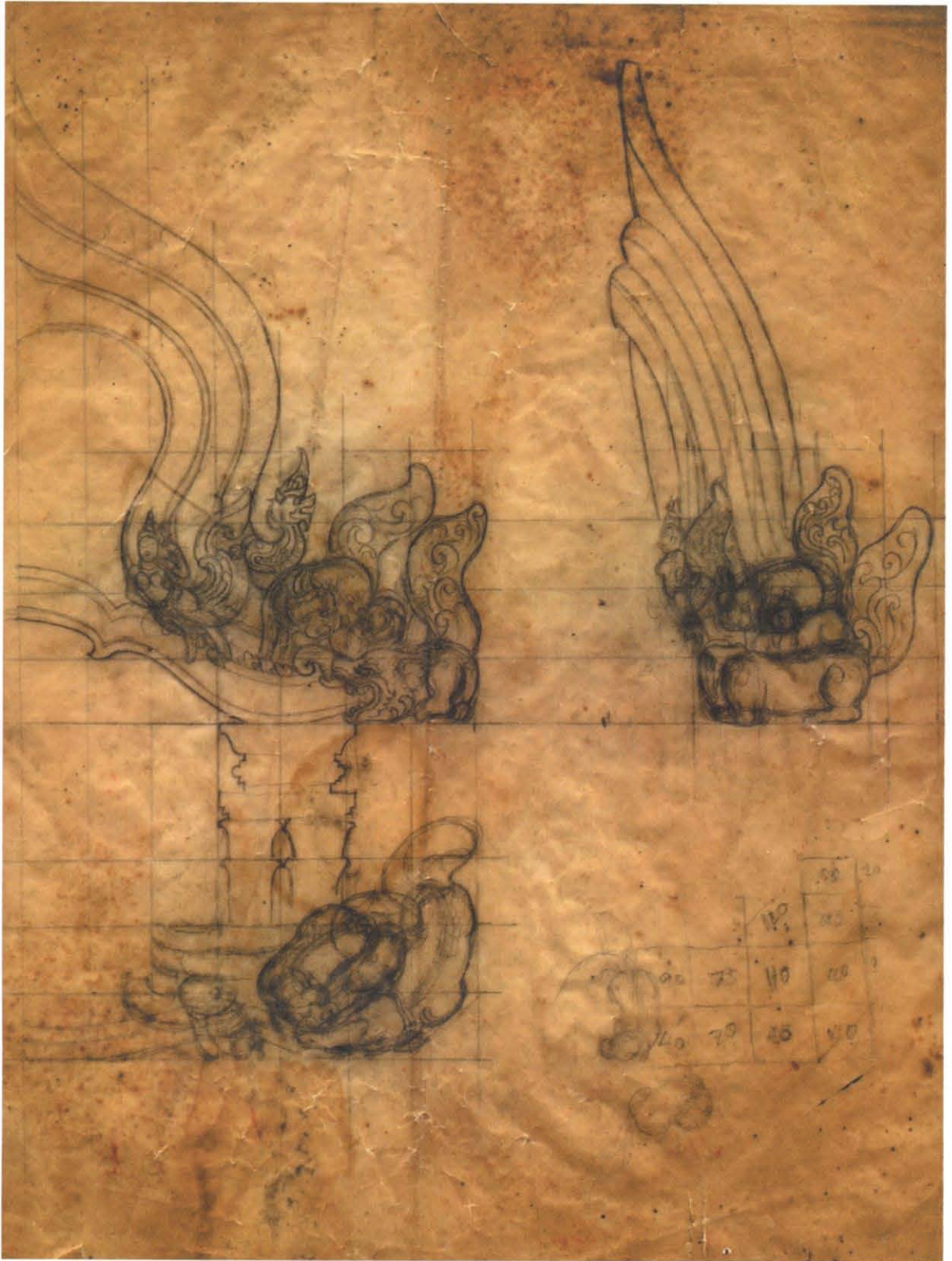

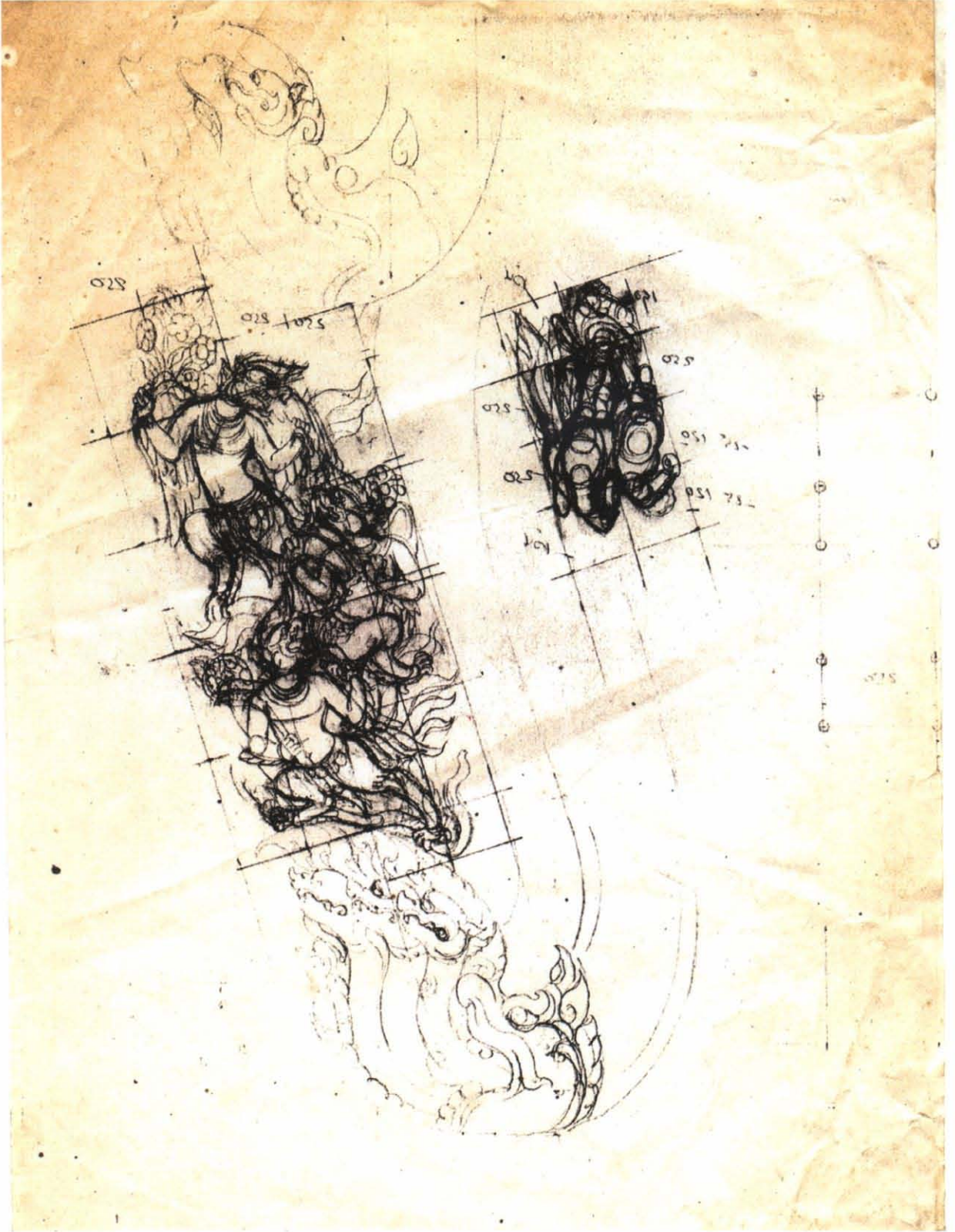

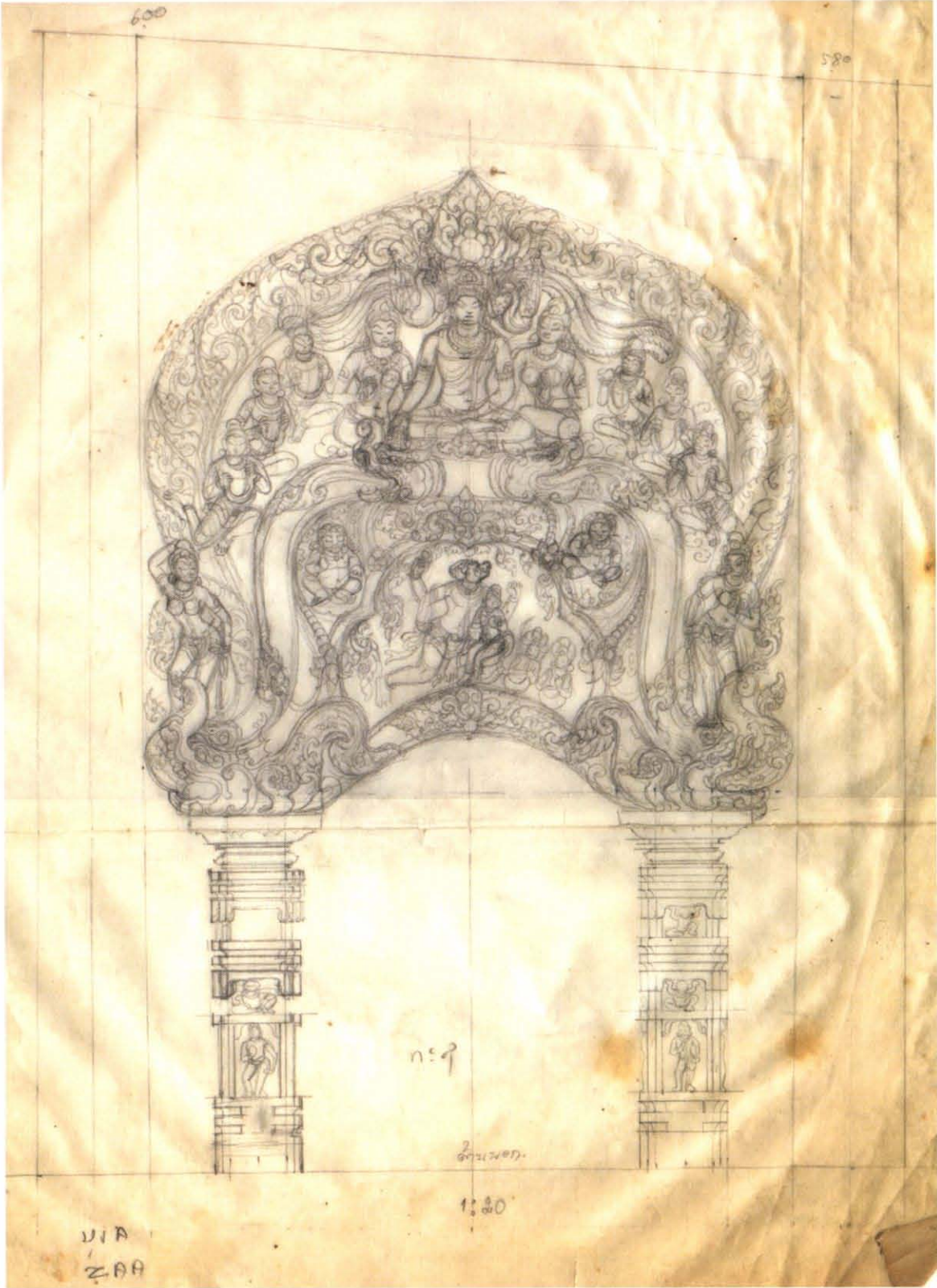

600

580

၈၄၇

၂၀၂၂/၁၀/၀၇

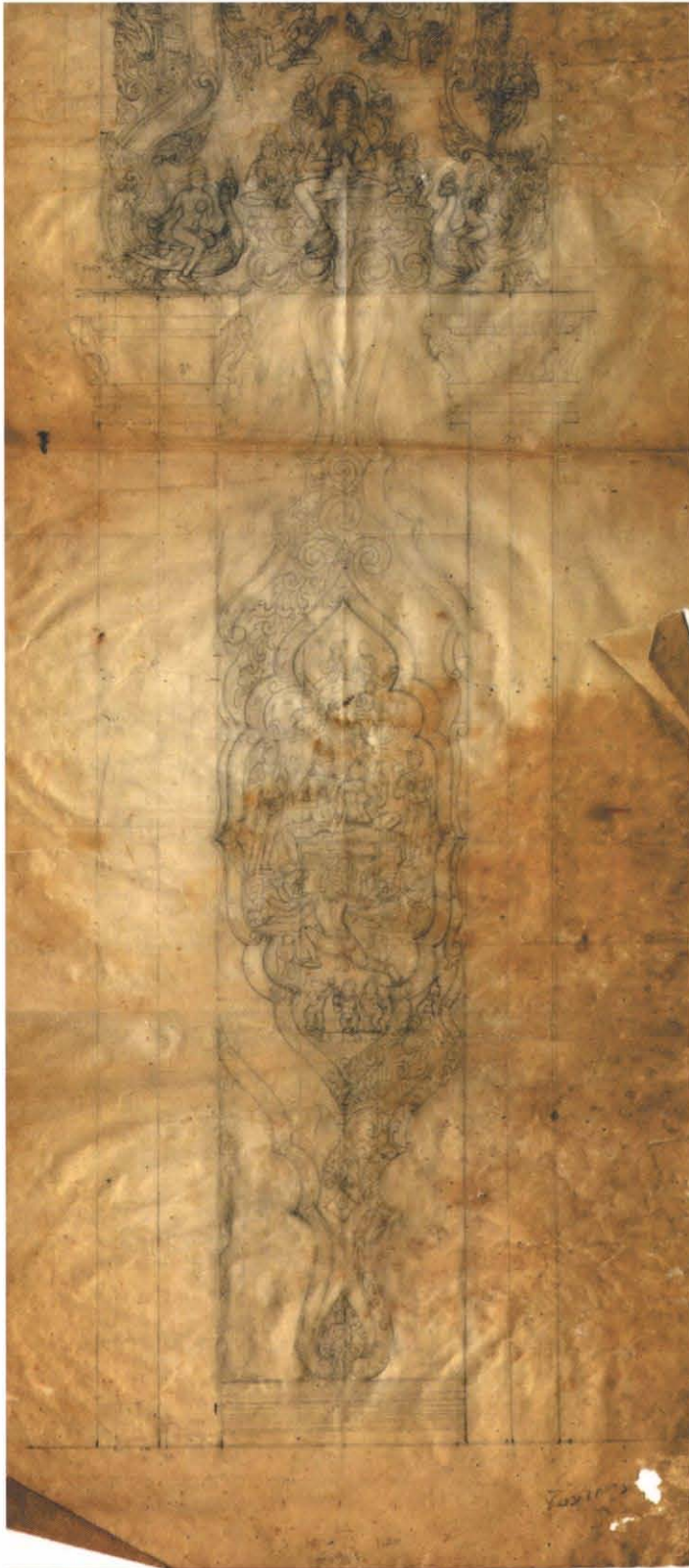
1:30

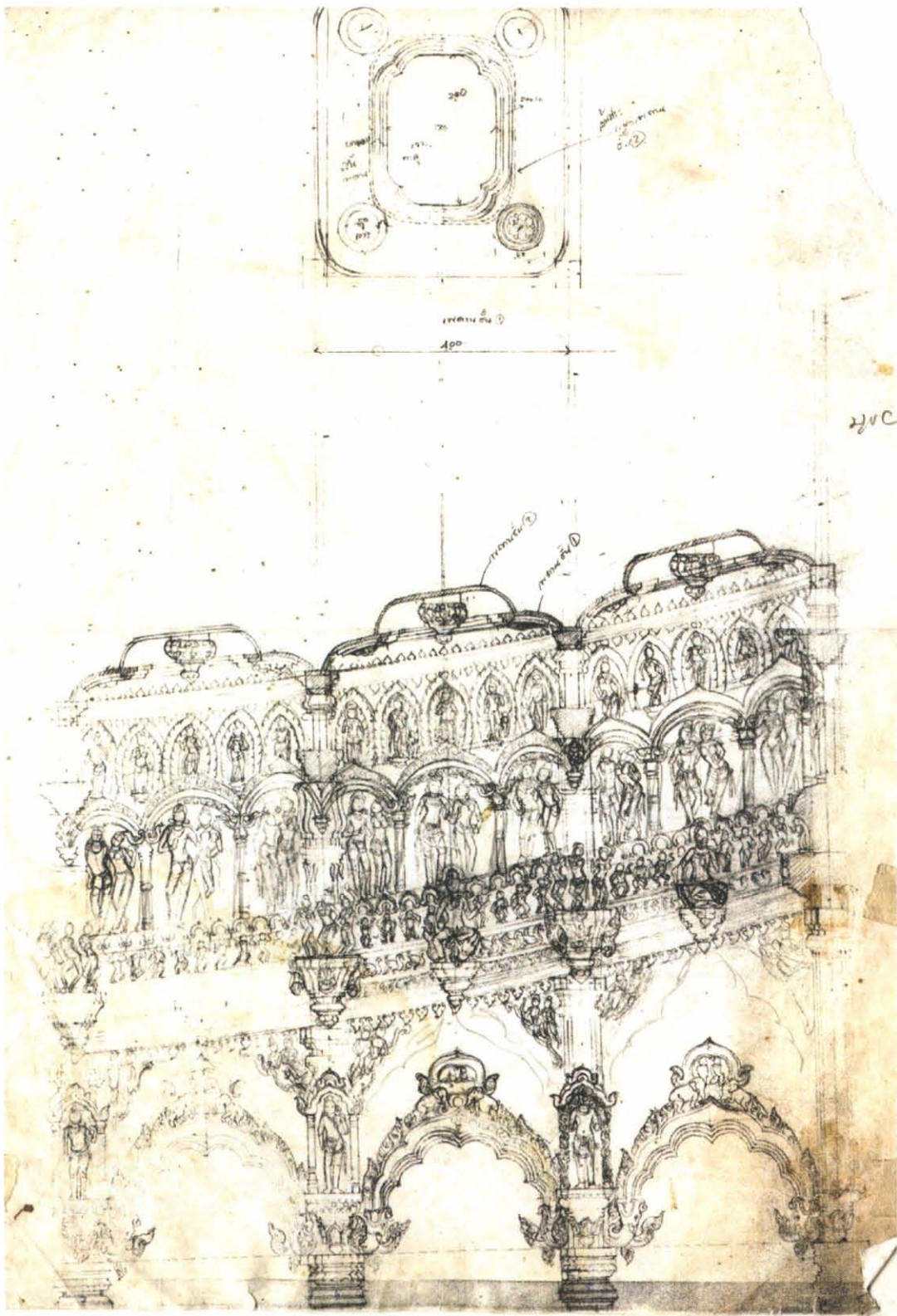
VIA
ZAA

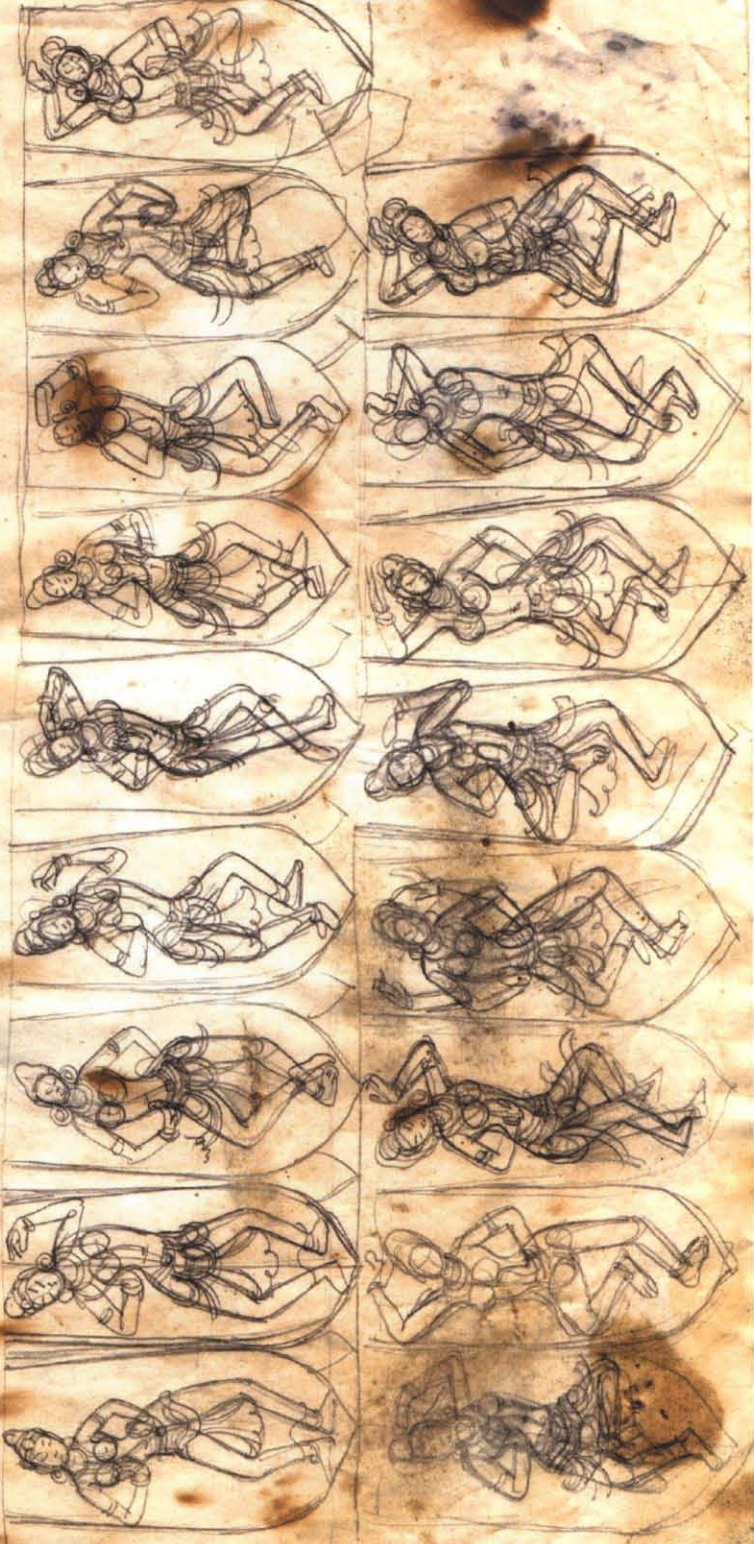

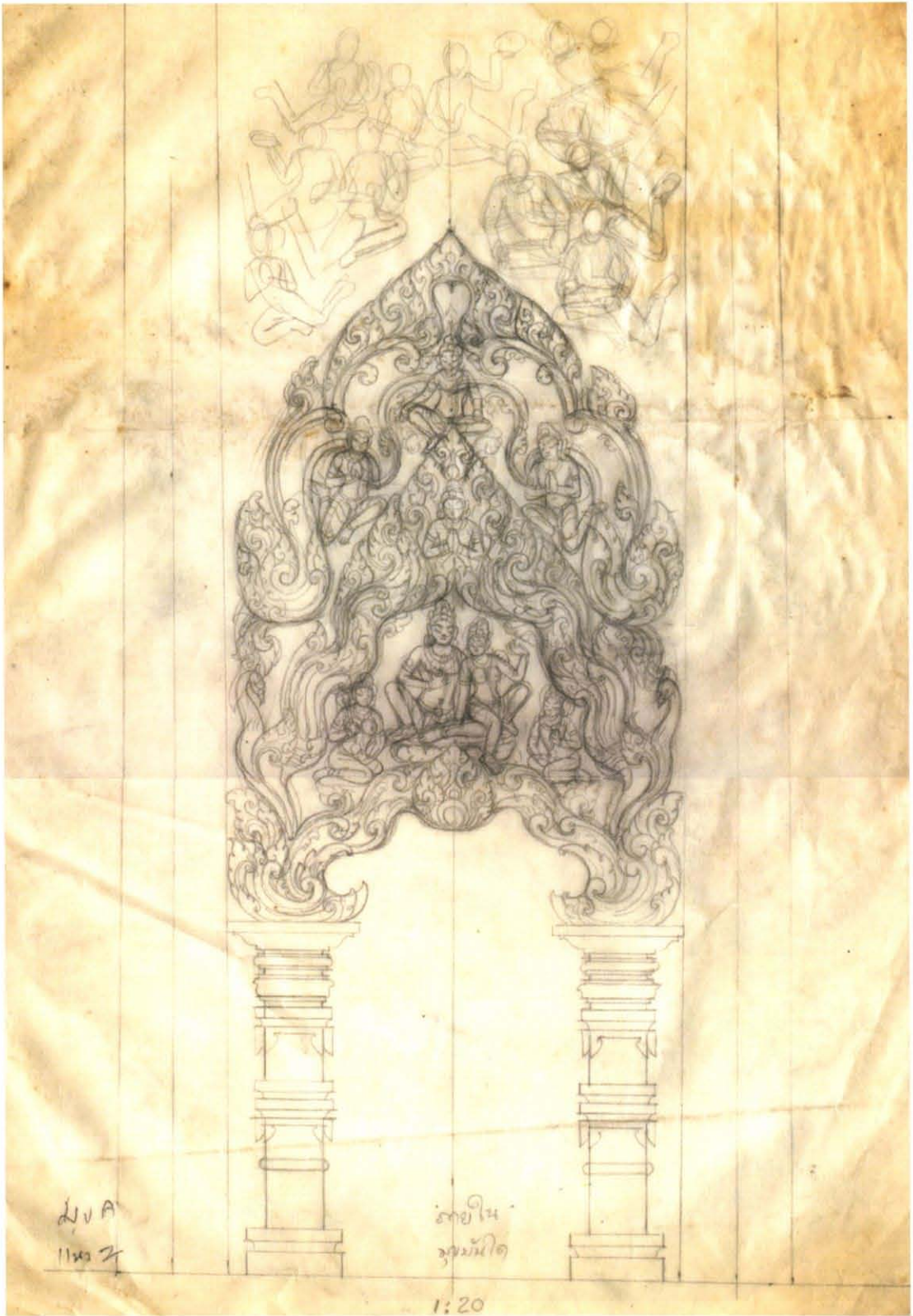
୨୪୦

1300 100

$\Delta 300k - 100$
 $\Delta 6 - 12$
 $150k$
 46
 1019

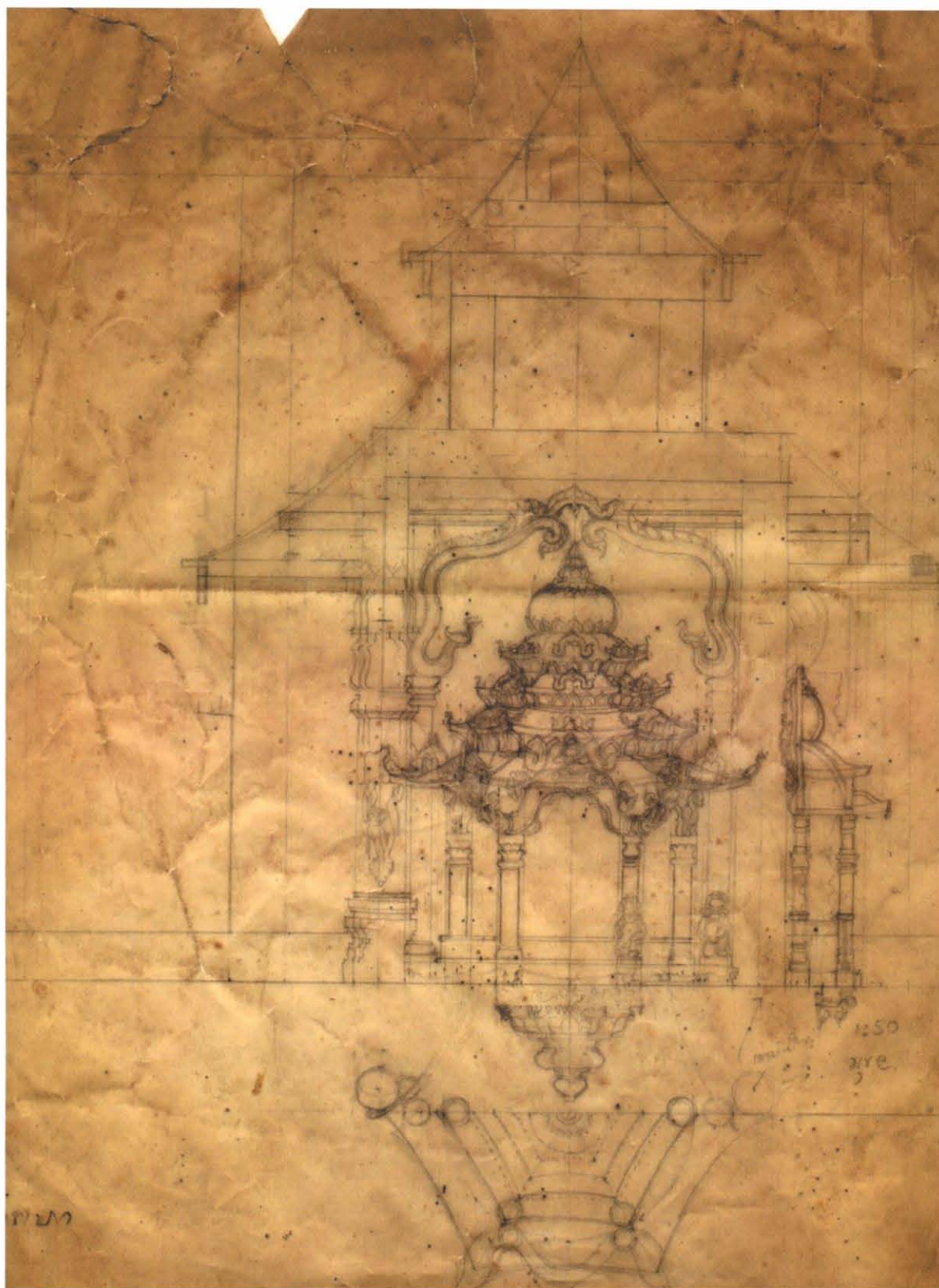

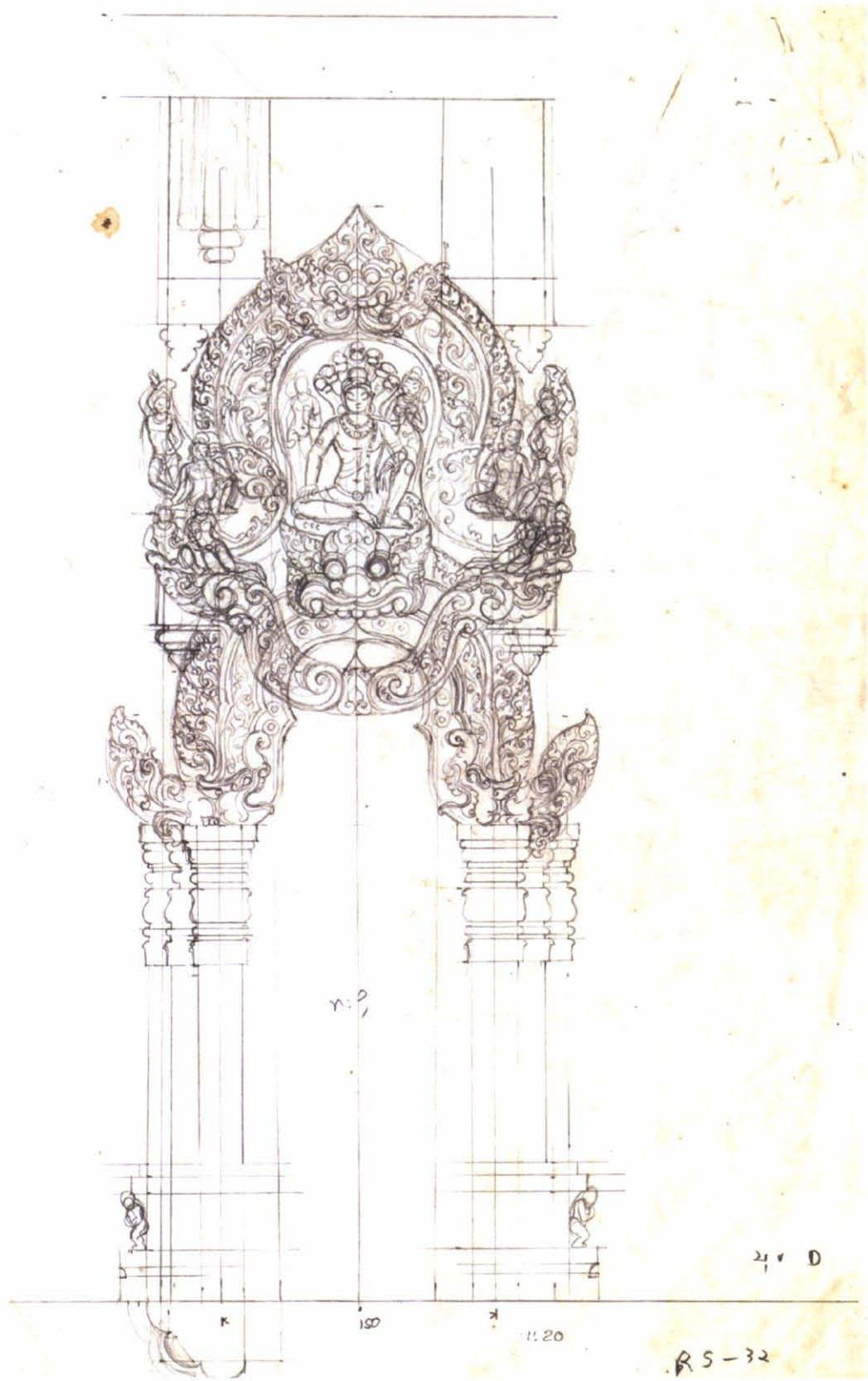

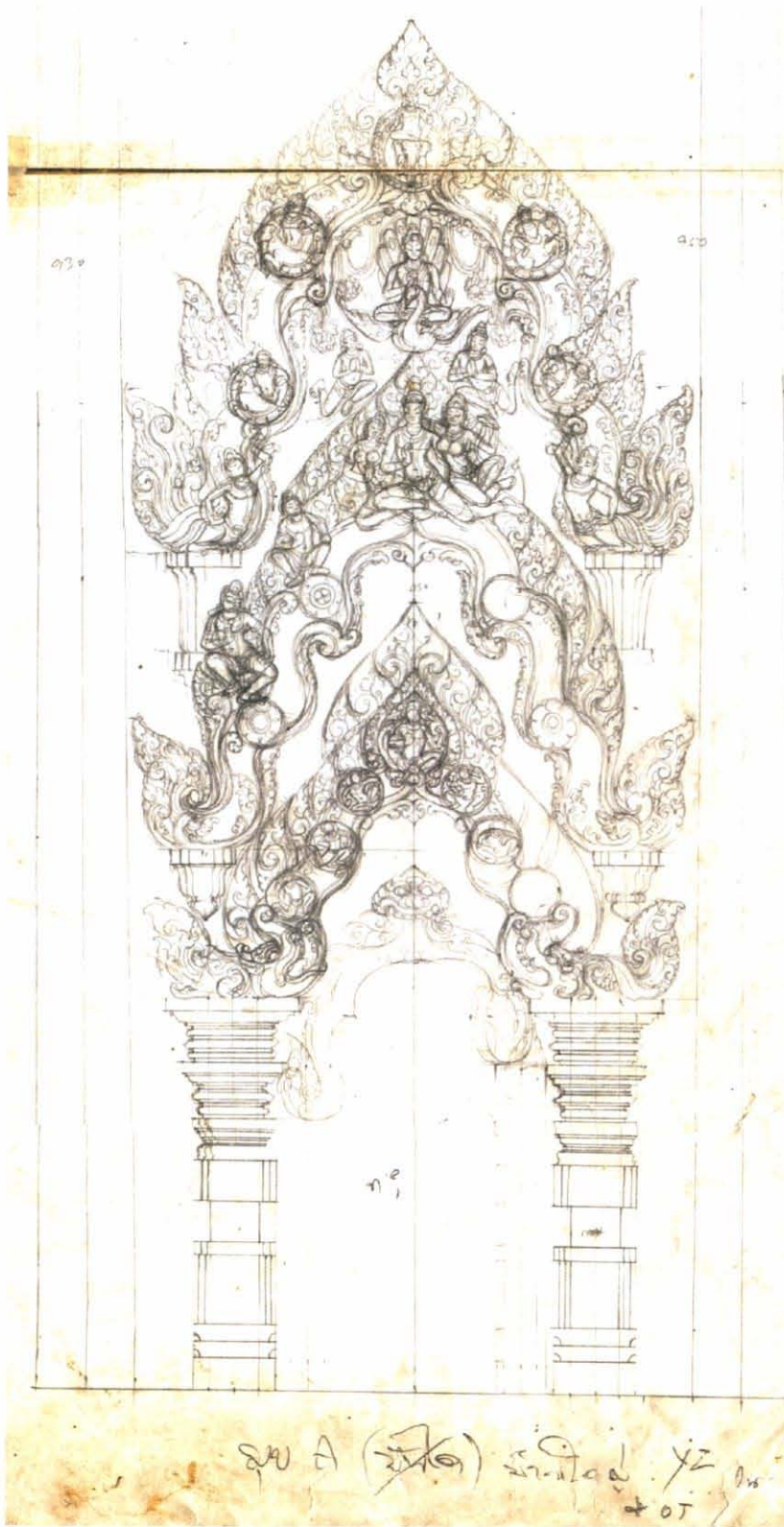
รูป A
หน้า 2

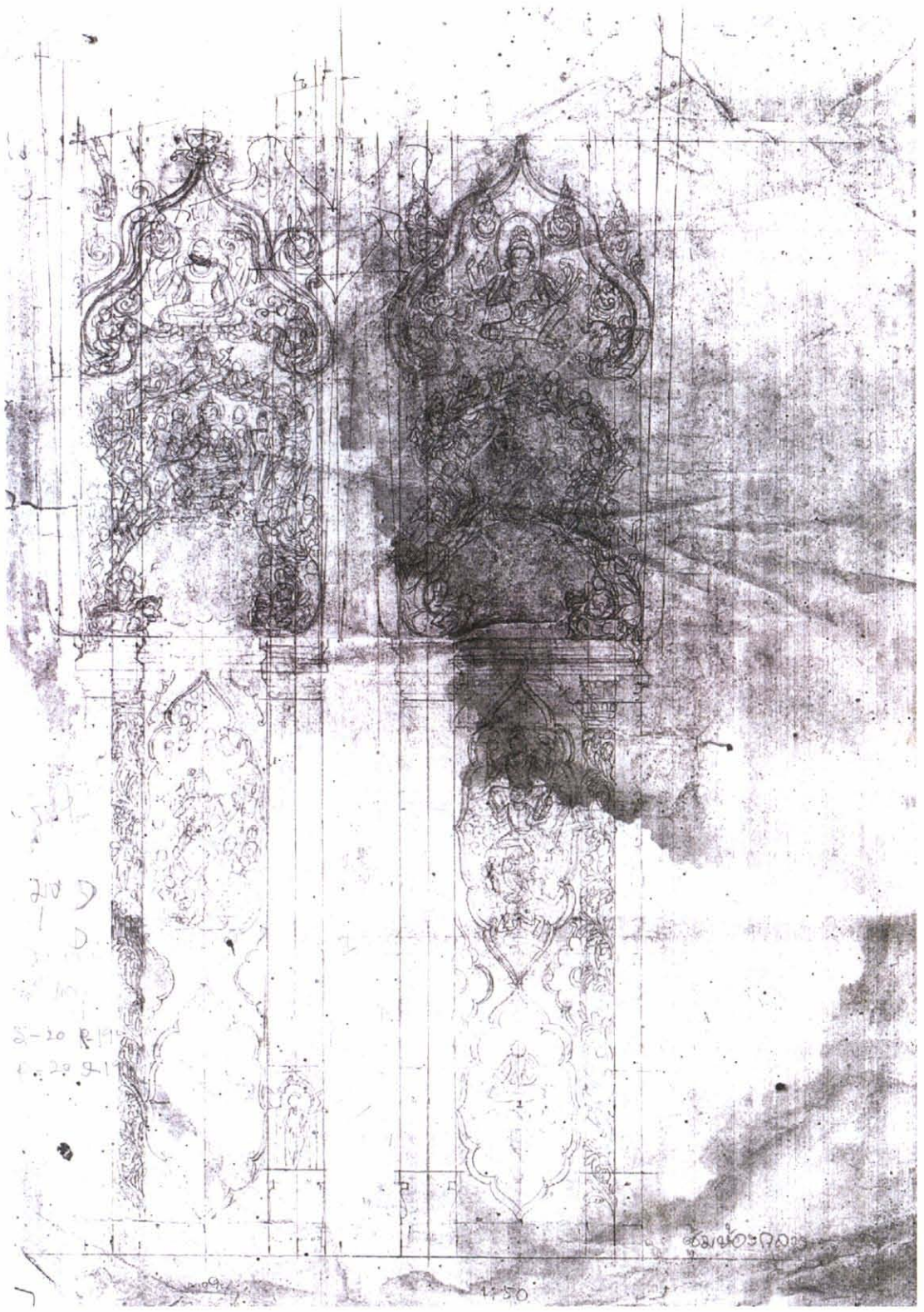
สถาปัตยกรรม
สมัยรัตนโกสินทร์

1:20

210
10
2-10 R.H.
4-20 R.H.

சுவாமிநாதன்

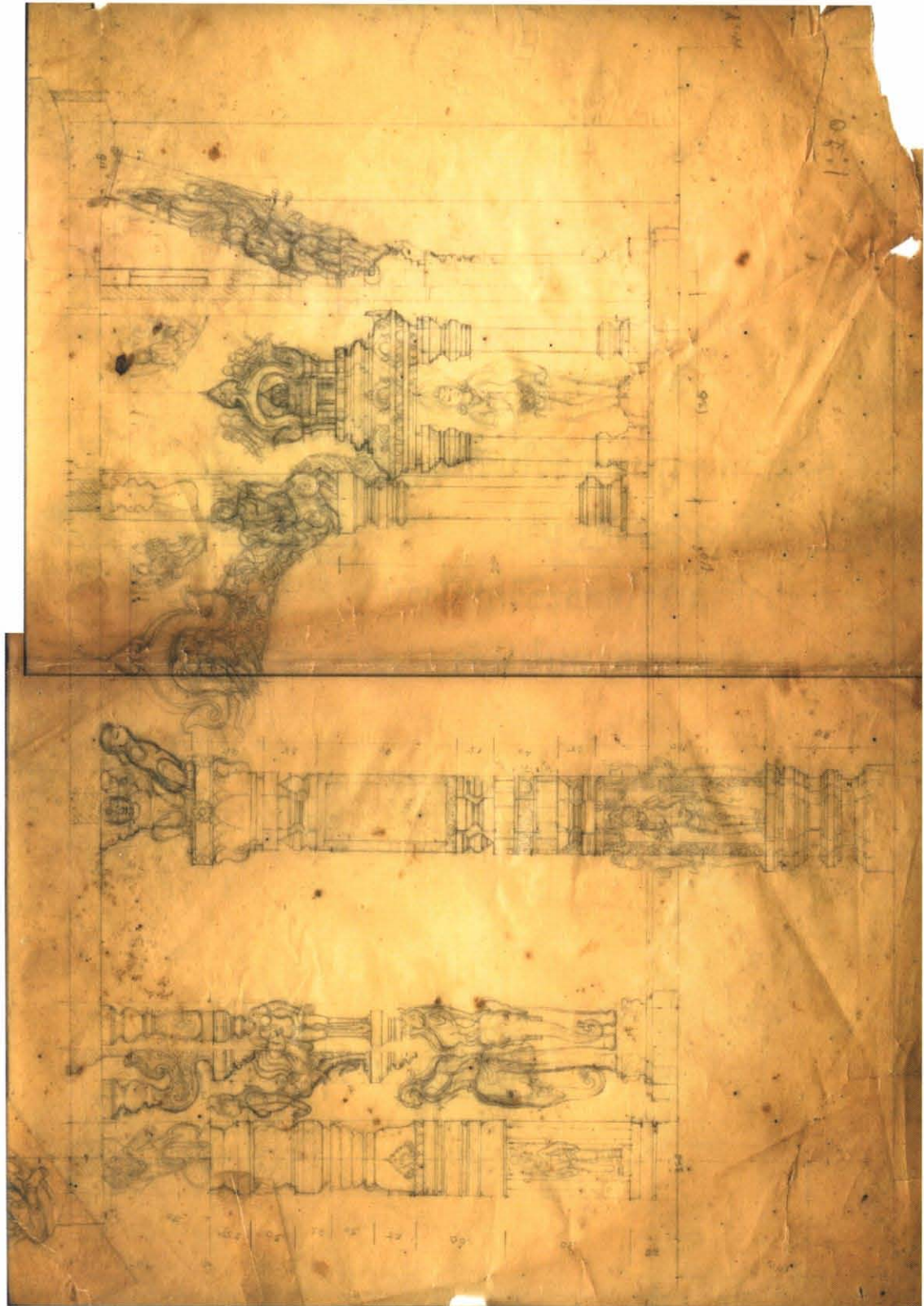
1-50

“ สิ่งที่ข้าพเจ้าทำไปแล้วในวันนี้
มีความสำคัญมาก
เพราะว่าข้าพเจ้าได้สละชีวิตหนึ่งวัน
เป็นค่าทดแทนไปแล้ว ”

